

HAIDUCUL ADAM NEAMȚU.

Când se văzură sus pe muchia dealului drumeții se opriră niște și-și mai aruncară odată privirile în valea cea adâncă, unde casele sătuleșului păreau niște colibioare mici și unde apele Dunării se scurgeau în strâmbe între cele două coaste ale dealurilor.

Ca un car de jeratec soarele stătea gata să se prăbușească după niște muchii îndepărtate, ale unor dealuri înbrăcate într-o ceață fumurie, ridicată din văile recoroase ce se întindeau ca o dungă albastră de-a lungul orizontului. Pe culmile munților pe o potecă abia zărită de iarbă densă, care ducea peste „Cracul orbului” și de acolo dând în „Valea Runcii”, scobora șerpuitor în „Potâna Boiștii”, porniră mai departe liniștiți cei patru bărbați tineri, destul de volnici și lași în spate și cari purtau pe umere niște deaagi. Erau oboșiți și rar mai schimbau câte-o vorbă. Drumul le era lung și oboșitor; veniau peste codri, pe cărări abia cunoscute dintr'un sat de pe malul Dunării. La poale unei stânci, din care țigăia un izvor rece cu unde șopotitoare, cei patru drumeți se opriră și lăsându-și deaagiul jos, își stămpărară aștea ce le ardea în pept ca un polar, în urmă așezându-se pe niște leșpezi de peatră înbrăcate în mușchii, își mai odihniră oasele trudite.

— „Așadară pe Duminică ne întâlnim sus „La Cetate”... lângă „Câmpul Beului”... Dajl de veste și la ceilalți... Pe unii i-ași cunoaște și eu așa cred, că er fi oameni de ispravă. Așa vorbea cel mai înalt și mai apăsător dintre ei, privind jintă la rădăcina unui fag, pe lângă care se strecurau undele limpezi ale izvorului. Acesta era Adam Duma, poreclit mai târziu și Adam Neamțu, originar din satul Slatina, fost dascăl într'un sat de lângă Dunăre.

— O să le spun, grăi Lăzărică, unul dintre cei patru, tot așa de voinic ca și Adam. Pecăt îl cunosc eu, ar fi oameni de inimă... Sânt mîncăuși de sărăcie și bătuși de rele și acum le-a ajuns și lor cușitul la os, pentru aceea cred, că vestea ce le-o duc îi va umple de bucurie... De multe ori vorbeau ei cum să apuce codrii, să pîndească drumurile...

— Voi dați-le de veste, grăi Adam Duma, să-și ia merinde și arme cu dînșii și când vor pleca să se furișeze, ca nimeni din sat să nu-l bănuească...

— N'ai teamă, Adame, grăi Lăzărică, așa vom și face și pe Duminecă noaptea ne-om întîlni „La Cetate”...

Cel patru drumeji mai vorbiră, mai tocmiră despre întîlnirea lor și luându-și desagii pe umeri plecară, urmîndu-și calea prin dealușul codrilor. Au mers pînă aproape de Sasca, unde la o răs_pîntile a drumului, se despărțiră luându-și rămas bun unul de la altul.

Adam Duma rămase singur. Dășla domol cu privirile în pămînt și cu desagii pe umeri. Prin văzduh era o căldură înăbușitoare și călătorul își scotea pălăria și cu mîneca cămeșii își ștergea audorile de pe frunte.

Soarele se acufundase de mult în adîncimile tainice ale necunoscutului, iară umbrele înserării se îngînau cu zlua. Frunzișul tînăr al arborilor fremăta ușor, iar vîile vulau lin. O merlă fluera într-o... Adă. Adam Duma mergea îngîndurat. În dimineața zilei acelela veniseră la el niște tovarăși, cărora le zicea el de cîte ori se întîlneau, că de ar avea oameni după inima lui, ar face minuni. Și îi povestiră, că dările s'au înmulțit și lumea e asuprită, iară domnii și bogătașii erau adevărați călăi, iar bietul jăran săracul, pe_lîngă nevoile și povara vieții mai răbda și palme.

— Și deaceia am venit la tine, Adame, așa i-a vorbit Lăzărică și ceilalți, tovarăși, — să ne fi povăzitor și îndreptător la toate, căci noi am socotit așa să mai lăsăm vetrele pe mîna muerilor, iară noi să ne apucăm de voinicit. Să apucăm cărările pribege ale codrilor înfrunziți, să ne așinem cu arma în mîna pe la drumuri și să mai băgăm o leacă de groază în sufleteșii aduși de vînluri, cari își bat joc de bietul muncitor săracul și lăfșindu-l, îl face să ingenuche sub povara vieții.

Adam Duma, umilul dascăl lupta cu greu! vieții, muncia neîncetat de dimineața din crepatul zilei pînă tîrziu în noapte, iară răsplata îi era la Dumnezeu. Cătu-l zluica trebuia să îndruga la psalmii lui David să cînte glasurile, ear pe cel micuși să-l facă să intre în tainele asbuchilor. De multe ori nu-și căpăta leasa și treburile acestea le mai făcea ei și pe nemîncate. Pe lîngă nerăsplătirea muncii sale, mai trebuia să îndure și umilinți îngrozitoare din partea unui boer sărbîngămfat, care mai ca toți bogătașii zilelor noastre. Își închipuia, că toate virtuțile ome-neșii sînt legate de avere.

Adam vedea că este prigonit. Dar suferia umilințele în tăcere, în vreme ce în sufletul său mânia clocotea plină de revoliă pe care știa să și-o stăpînească. Îndura și tăcea. Nici când nu s'a plîns nimănui de suferințele sale, ci tăcea vecinic îngîndurat. Se mai gîndea el la suferințele semenilor săi, șiindu-l pe aceștia umiliți și batjocuriți și de cîte ori se întîlnea și prindea vorbă cu ei, întoideuna le vorbea că ar fi timpul potrivit de a scutura odată tirănia care îi apăsa mereu.

— Vremuri mai bune pentru noi nu vor veni, le zicea ei ci ar trebui odată, ca dintre cei mai voinici să se formeze o ceată de haiduci, ca cei din Țară, și atunci să nu mai fie crușători, ci să prădeze fără crușare în stînga și în dreapta.

Cuvintele acestea ale lui se lăbeau mereu printre jărani, pînăce cei trei tovarăși au venit la dînșul și și-au descoperit gîndul. Atunci Adam Duma s'a înseninat și a zîmbit.

— Bine... să știți că merg cu voi; o dau puștului și dăscălie și tot... și zicînd ei acelela și-a adunat avutul mult puștin ce-l avea cu dînșul, l-a vîrît în niște desagi; de pe pîrete și-a luat pistoalele vîrîndu-le în chimir și zicînd un: „Doamne ajută”, și-a făcut cruce și a plecat cu tovarășii săi.

Adam era mai mult tăcut din fire. Era scurt la vorbă, iar spre omul cu care vorbea, odată își arunca privirile lui fulgerătoare și în urmă privea tot în altă parte.

Ajun-gînd acasă își lăsă desagii în tindă și intră în cameră. Mura-se și primi așierală.

— Adame, ce-l cu tine?...

— Ia nimica, ce să fie?... Am mai venit și eu pe acasă.

— Cum de vini tu acum în vreme așa de nepotrivită? Ce-i cu dăscălia?

— Am dat-o focului și am legat-o de gard... Ascultă mă, mamă, de venirea mea să nu mai spui însă și altora... De azi înainte mă așteaptă o altă viață; cărările doamice vor fi pentru mine cele drepte și adevărate... O! mai da și pe acasă, dar fi înțeleaptă, mamă, și nu-ți da sfatul către nimeni. Și de vei auzi vr'odată vorbindu-se rău de mine și de mă vor căuta pândurii prin sate, prunul din fundoaiea grădinei să-l tai de peste mijloc. Numai atâta îți spun, mamă, dar vorbele acestea și-le înseamnă bine.

Așa vorbi Adam Neamțu și lăcu. Mămă-sa îi privi cu niște ochi mari plini de nedumerire. Din toate vorbele lui nu pricepuse nimic și stetea așa năucită.

II.

Soartea vitregă a Românilor din toate țările a bătut și pe cel din Sudul Banatului. După multele suferințe ce le-au îndurat din cauza blândeții și neșirînței lor, le-a mai venit pe cap și alte urgi dumnezeiești: foametea, și în urmă ciurma. Munca și chinul lor și-l vedeau cu ochii răpiți de cel tăr. eară el se mulțămia și cu nimicuri și răbdau în răcere. Pentru dările grele li-se vindeau și bielele dobitoace din bădătură.

După potolirea focului din 48 urmară aceste rele și vremurile de grea suferințe pentru bietul țărăn român.

Atunci s'a ivit și Adam Neamțu.

Cu platoalele în chimir, cu o pușcă în spate, cu muniștune și ceva merinde la dânsul, Duminecă seara, după ce înopțase binișor, aia către „Cetate”, unde îi așteptau ceilalți țovarăși.

Afară era senin și cald. Vreme de primăvară. Cu cât umbrele nopții învăluiau mai mult în sat, cu atât mai tainic sclipeau luceferii în depărtările ameștoare. Printre prunii inverziți odia un vânt lin.

Prin dosul grădinilor, sărind peste prilazuri ca o umbră de pe iărâmurile sufletelor, se strecura el, Adam Neamțu. Noaptea era liniștită, numai câțiva câini lătrau în văzduh. O priveghetoare șuiera într-o tufă, iar de prin locurile băltoase se ridicau glasurile metalice ale chorurilor de broaște. Și șuiera

el pe poteca îngustă pe dinsurul „Potocului”, trecând prin vr'o două zăbrane, apoi iarăși dedea la lumină. Se îndepărta mereu de sat. Pe o vale sunau blând iălângile unor oi ce pășteau liniștite.

Gânduri peste gânduri îi năpădiau. Amintiri din trecut îi învălmășiau, îi făceau inima și sufletul să-l tresară, apoi treceau înainte în goana visurilor, lăsând altora loc. Mergând așa își retrăia clipele cele mai importante ale vieții sale. De câte ori își aducea aminte de Ileana, de fata crășmarului din satul unde fusese el dascăl, întotdeauna simțea fiori tainici că-l pornea din cavlișile ascunse ale inimii și-l răspândeau o moloșeală plăcută în întreg corpul, dar tot de atâtea ori o umbră de mânie îi brăzda fața, ochii îi fulgerau straniu, iar pumnii și-i simțea atrânși de o putere convulsivă.

Ajunzând mai înălu în sat, a tras la crăsmă. Acolo văzu o fată tânără, plină de puterea frumoeții, cu ochii și păr negru, cu sprincene subțirele și arcuite, cu obraze mol, catifelate, pe cari tinerețea desemnase o rumeneală trandafirle. Ședea sub umbra unui nuc înaintea crășmei și cosea la gherghel.

Dupăce i-a dat binețe, a prins vorbă cu ea. Fata i-a mulțumit și i-a poșit să șadă pe o lavijă. Când i-a spus că cine este el, Ileana i-a zâmbit dulce și i-a învâluit cu privirile ei calde. Când i-a dus vin, la flește care paș sânil îi tremurau sub ciuprugul alb de pânză de în. Adam o privea cuprins par'că de o putere electrizătoare. Ileana își tocni trandafirul roșu din păr și din nou se așeză la gherghel.

Și a întrebat-o atunci despre multe: despre școală, popă, fruntașii comunei și fata la toate îi răspundea așa de limpede. Și din clipele acelea alinși în inima sa un nou izvor, care îi umplea întreaga ființă de sentimente noul, necunoscute încă pentru dânsul. Simțea o atragere sață de aceeași ființă tânără, pe care i-se părea că ar mai fi văzut-o undeva în locuri îndepărtate, în țări tainice pe unde nu-și putea da seama, că a mai umblat ori nu.

Din ziua aceea s'au împrietinit amândoi. În toate ceasurile libere, el se repezea pe la crăsmă ca să schimbe două-trei vorbe cu Ileana. Și cu cât vremea trecea, cu atât și dragostea lor creștea.

Odată pe înserate a priălit-o la izvor. I-a vorbit atunci multe și a privit-o în ochi cu foc. I-a pus mâna pe umeri și ea s'a cutremurat ușor. Iar când și-a trecut mâna pe după grumazul ei, Ileana voia să se împotrivească, s'a zbatut ușor ca o pasere prinsă, dar nu rezistă mult și se lasă sărutată.

Și așa au dus-o ei o vară întreagă într-o dragoste ferbinte.

Într-o zi nouăzică de toamnă, a plecat la Ileana, dar neașteptându-o acasă, a plecat pe drumul de țeară fără nici un rost. Frunzișurile de pe marginea drumurilor se scuturau lin acoperind drumul cu covoare verșede, iar arborii rămăneau ciungăriți și triști. El pășea îngândurat călcând în picioare frunzele verșede. Presimțiri rele avea în ziua aceea.

Pe drumul mare de către oraș venea o trăsură cu doi fugari auri și rotunzi ca oul. O cunoștea, era a boerului Jifcovici. O clipă și fu lângă ei. Își ridică capul și duse mâna la pălărie ca să salute, dar încrămeni cu mâna la pălărie. Ileana era cu boerul în trăsură. În clipa următoare simți o arsură usturătoare peste obraz, așa că-l acăpă pălăria din mână. Sluga, la porunca stăpânului, îi atina cu sfârscul biciului. Obrazetele i-se aprinaeră, capul îi văjdea de o învâlmășeală infernală. Dealurile și câmpiile din preajma lui prinaeră a salta într-un vârtej nebun. Se aprinsă de un arbore să nu cadă.

De atunci nu a mai zîmbit ci vecinic era trist și îngândurat. A mai stat ei vreme de un an și mai bine, dar pe la Ileana nu s'a mai dus să o vadă.

Cândind mereu la întâmplările acestea înaintase binisor către „Cetate”. Deodată tresări. Un glas de corn lin și dulce se revârso domol peste livezi, ca o chemare divină, venită din adâncimi misterioase. O clipă stătu în loc și se gândi la viața ce și-o croi de acum înainte. Privi odată spre cer: „Voi ajuta pe cei lipsiți și voi prigonii pe prigonitori!” ... murmură el tare și-și reluă drumul înainte.

În sfârșit lată că se văzu ajuns între tovarășii lui, cari nouă la număr, stăteau trântiți pe iarbă, făcându-și palma căpătălu, sub zidurile ruinate ale cetății. Toți se aculară în picioare la așteptarea lui.

După o vreme oarecare Adam le grăi cu un glas uscat și trudit. Toți îi făcunjurau tăcuți.

— Fraților, m'ați chemat și lăsându-mi dăscălia, cașă-mă, am venit. Nu am de gând să jăfuesc în mod neomeneasc, ci am de gând să flu aprin fraților mei bătuși de rele și ocrotitorul nevoiașilor. Tot așa ca la noi, sufereau și mai suferă și azi frații din Țară. Dar Dumnezeu le trimite din când în când, tot dintre țărani, câte un haiduc, ca să scuture și să spargă cuiburile pline de blăsiământii ale ticăloșilor. De azi înainte să fim credincioși unul altuia și să luptăm toți pentru unul și unul pentru toți. Departe de noi să fie gândul trădării. Fără cruțare și fără milă să fim cu cel avuși și cu cel prigoniți, iară milostivi și îndurători față de cei săraci. Să jurăm dar pe sfântul cer cu toții, că așa vom face.

— Jurăm!... grăiră cu toții.

De după creștetul unor culmi îndepărtate, ce lăbau forme întunecate și bizare în albastrul cerului, zarea az lumina și se aprindea tot mai tare pânăce luna se lvi sfioasă și-și împrăștiă ploaia de raze peste livezi și peste fețele celor zece tovarăși, ce-și jurau credință.

— Acuma să vă mai întreb ceva, grăi mai departe Adam. Arme și munițiune aveți?

— Avem.

— Atunci să ne căutăm și un adăpost mai bun. Vom pleca încă în noaptea aceasta la „Peștera Rolului” din munții Ciclovel.

După o zăbăvă de un ceas și mai bine au plecat cu toți peste „Cracul Botușului” și în urmă peste „Tâlva Mândrișogului” și de acolo peste „Brata” la „Rol”.

III.

Adam Duma și tovarășii lui se așezară la peștera Rolului. De acolo de sus, de pe stâncile înalte își roteau ei jur-împrejur privirile lor de vultur, asupra satelor și orașelor ascunse dintre dealuri și câmpii și-și făureau planuri peste planuri. De acolo dedeau târcoale drumurilor de țară. Poșta care circula între Anina și Oravița, de două ori a fost prădată. Altădată îi căzură în mâni alți doi domni bogăși. Nu mult după aceea primiră

veștea că un oarecare bogătaş avea să treacă tot pe drumul acesta între Anina și Oravița.

Haiducii se puseră la pândă la un covei unde pădurea era mai deasă și mai întunecată. Era ziua înainte de amiază. Zi de vară. Soarele își atrecora razele prin frunzișurile codrului, în forma unor mii de auri și cerneau pete de lumină pe pământ. Un sturz își încerca glasul pe o ramură verde, încolo liniște solemnă. De odată din depărtare se auzea urâtul unei trăsură, care făcea adâncimile văilor să se potrivească într'un vuet ciocotitor. Era trăsura unui boer, trasă de doi fugari negri ca corbul și rotunzi ca oul.

Se apropiară de covei. Cail fură brusc opriți de niște mâini vânjoase. Alte mâini înhățară pe slugă și-l deteră jos, iar altele înhățară pe boer astupându-i gura cu niște vâlmătoace de zdrențe. Boerul dedea din mâini, se zbătea, se izbla, dar zădarnice îi erau încercările, căci cu atât mai rău l-se strângeau funiile pe lângă mâini și picioare de-l curmău carnea.

— Vă dau tot ce-mi cereți, se rugă el, când la o nouă sforțare vâlmătoacele îi căzură din gură, numai lăsați-mi viața că am muere și copii.

Și fără a mai face cea mai mică sforțare de împotrivire, se lăsă scotocit în toate buzunarele de Adam și oamenii lui. După ce aceștia îi rânduiră cum se cade, luându-i toți banii, îl lăsară cu pe slugă legați fedeleș, iară ei ducând și cail cu dâșii, se perdură prin desimea codrului.

Faima despre faptele lui Adam Duma se lăși ca fulgerul. Și fiindcă purta pe dânsul strac nemțești, și fiindcă ieșea mai vârtos pe nemții cei bogăți, îi zicea poporul Adam Neamțu. Pretutindeni nu se mai vorbea de altă decât de Adam Neamțu. Pândurii, păzitorii ordinii, începuseră a-l căuta în raptul capului, dar numai prin sate, prin casele oamenilor, prin păduri însă nu îndrăzneau, că erau pușini și-și temeau pelea.

Prica și groaza de a fi călcați de Adam Neamțu și de haiducii lui se vâră în bogătași. Pe drumuri nu mai călătoreau decât ziua, și-și atunci cu câte o escortă de panduri. Până și în cel săraci se băgă groaza de haiduci. Își temeau și ei blata sărăcie, fără a-și putea da seama, că făcutu-li-s-a și lor rău ori nu.

Stăpânirea era pusă pe gânduri. Îndolă numărul pândurilor și pe când aceștia căutau și spărlau sălbăticiunile de prin văile adânci și întunecoase ale codrilor, Adam Neamțu cu oamenii lui ascunși în niște rătură pline de trestie, stuț și bugeac de pe marginea Dunării, își făceau planul, cum să-l jăfuească pe boerul Jilcoviți, din satul în care fusese el de căl și care l-a cauzat cea mai mare durere, ce a simțit-o până atunci în viață.

Adam Neamțu se schimbă foarte mult la față așa că numai era de cunoscut. Barba și pletele îi deteră o înfățișare aspră, aproape înălbăcită. Când amurgii, își lăsă tovarăși în trestie, iar el cu Lăzărică, schimbat în halne de călător, plecă la crăma din sat să știricească una-alta.

Intrară înăuntru și se așezară la o masă. Crăma era întunecoasă. O candelă cu oleu de rapiță și cu flacăra chinată, ardea fumegând deasupra tavanului. La o altă masă își beau rechiul și povestiau doi țărani. Umbrele întunecate ale obiectelor din crămă jucau ca niște fantome pe pereții afumați. Crămarul, om bătrân cu barbă și mustețe cărunte, cucăea pe un scaun.

Adam Neamțu așezându-se la masă cu tovarășul său, bănu și ceru o oacă de vin. Crămarul tresări și strigă Ileana să aducă ea. Ileana le aduse vinul. Era tot frumoasă ca mai înainte, numai în jurul ochilor l-se iviră două cercane vinețe. Era și ea măritată. Avea un netrebnic de bărbat, un năărău care deloc nu l-se potrivea. O privi în ochi cu privirile lui aprinse, așa că Ileana se înșoră, dar tot nu-l recunoscu. Simțemintele adormite într'ânsul cu încetul se deșteptară, inima începu a-l bate cu putere. Era pe aci să se dea de gol. Totuși se stăpâni. Și vorbiră el cu Ileana, despre multe. De la dânsa putură afla informațiile de lipă fără a le bănu cineva gândurile. Ajunseră cu vorba până și la Adam Duma, dașcălul de odinioară al satului. Dar când începu a vorbi de el, glasul nevestei tremura ușor, cuprins de emoțiune.

— L-am cunoscut, grăi ea cu un glas dulce, venia odesea pela noi, în urmă n'a mai venit. Mai amănăță vreme am auzit că a plecat din satul nostru și nu l-am mai văzut.

Ileana oftă ușor și privi în altă parte. Adam Neamțu o fulgeră odată cu privirile lui arzătoare și își goli pocalul de vin până în fund.

Curțile boerești zăceau afară de sat pe o coastă pietroasă. Vr'o doi străjeri stăteau înaintea porții, dormind, culcați pe larbă. Noaptea era înțunecoasă. Cățiva nouri rățători treceau pe bolta înstelată. În sat lătrau câțiva câini somnoroși. În jurul zidurilor se iviră câteva umbre. Totul era liniștit. La casa boerului se mai vedea o fereastră iluminată; o clipă și și aceea se stinse și totul căzu într'un somn adânc. Numai un câine lătra înăbușit undeva departe rar și monoton.

Unul dintre străjeri auzind pași ușori trezări din somn. Voi să se ridice dar fără de veste își simți grumazii strânși ca în niște clește de fer. Dete să strige, dar glasul ca o horcăitură stălmășă îi muri în grumazi. Era Adam Neamțu cu oamenii săi, cari la moment îi legară fedeleș pe amândoi străjerii. Intrară în curte. Câinii, niște câini mari și lănoși, începură a lătra furios, simțind picior străin prin curte, dar nu pește mult amușiră pe vecie. Unul dintre haiduci le aruncă carne otrăvită.

Ușile prinseră a trozni sărind din Țigăni. Un cap înspăimântat cu părul vâlvoi leși pe fereastră și slobozi o pușcă afară în tăcerea nopții. Era boerul cuprins de apăsăm.

— Ioane, Milane, săriți, că ne calcă loziii!... Incepu a răcni și a-și chema argații. Dar aceștia nu puteau veni, căci ușa dela chilia unde dormiau ei fu închisă și păzită de un haiduc. Și nimeni nu sărea întru ajutor la strigătul deznădăjduit al boerului.

Atunci ușa odăii lui se crepă și un glas bărbătesc ce răspădea fiori în jurul lui, îi agra:

— Boerule, zădarnic te căznești a-ți aduna alugile. Ne-am îngrijit noi de adăpostul lor. Adă arma încoaci, că altfel nu-ți bine!...

Boerul Jifcovici își întinse arma fără împotrivire. Două facile fură aprinse. Flacăra lor lumina fumegând. Camera boerului se umplu de o lumină galbenă-roșatică, ce se împrăștiă peste chipurile aspre ale haiducilor. Într'un colț lângă fereastră stătea boerul înmărmurit, cu privirile înholbate și cu părul vâlvoi. Piciorarele îi tremurau dela genunchi, iar glasul și-l simțea așa de

sec, așa de uscat. Vola să vorbească, dar privind la fața cea aspră și cioplită ca în peastră a căpitanului, sudori reci îi leșiră pe frunte.

— Mă cunoști?... răcni Adam și i-se vârt până sub ochi.

El făcu o sic țire vînd a răspunde, dar nu putu, căci o rusă seacă îi împedecă.

— Să știți că lovitura biciului tău nu am uitat-o. Și astăzi mă ustură arsura ei în — inimă.

Boerul îi privea, dar abia mai târziu își aduse aminte de figura umilă a dascălului de odinioară. Îi privea acum și tremura. Numai atunci își putu da seama de faptele sale, și grozav se temea Sărbul de moarte.

Odată din lăuntrul odăilor pătrund până la dănișii jipete ascuțite de femei. Adam Neamțu le cunoaște. Era surorile mai tinere și mama boerului tânăr. Cel bătrân era dus la Viena.

— Nimic să nu li-se întâmple femellor, zise Adam Neamțu către ei săi. Uai să și duse și închizând ușa unde erau ele, rămase acolo de pază. Și întorcându-se către boer, îi grăi mai mult în răstite: — Boerule, vreme multă de perdut nu avem, ci să ne dai banii!...

Sărbul voli să se împotrivescă. Era zgârcit și nu și-ar fi dat ei cu atâta ușurință banii. Niște grionturi la slăbi, și altele sub barbă, îi făcură mai darnic, căci fără zăbavă le întinse chielele de sub căpătâiul patului.

Lăzile zidite în părete, cu fundurile de fer și de un lat de mână de groase, fură deschise și deșertate de tot cuprinsul lor. Din una scosse tote obligățiile și alte hârtii de valoare cu cari împrumutase sărăcimea și dela care trăgea camete mari, le grămădi în mijlocul odăii și le deteră foc. Flăcări roșu-albastre cuprindeau pe rând hârtile după hârtile și le mătuea mereu. Sărbului îi venea să leșine. Dar se întoarse atunci Adam Neamțu către dănișii:

— Dătorie veche, plată nouă!... Și întorcându-se către Lăzărîcă îi zise se aducă un bici. Aceasta îi aduse și învârtindu-l în jurul capului de două ori, îi arse pe boer peste obraz cu atâta asprime de-l împrăscă sângele. Sărbu urla de durere.

Depărtându-se haiducii de aci, l-a lăsat pe toți legați sedeleș. În calea lor Adam Neamțu se mai abătu pe la crăsmă. Toți dormeau. A bătut odată și Ileana s'a sculat și cu o lumânare aprinsă în mână a ieșit afară. Bărbatul nu-l era acasă și tatău, om bătrân, dormea. Adam Neamțu se apropie de dânaa.

— Ileana, nu mă mai cunoști?

Femeea ridică lumânarea în dreptul feței lui Adam și îi privi de odată ca dezmeticită dintr'un somn adânc făcu niște ochi mari și față mirată.

— Adame, tu ești?

Atât numai și volnicul o luă de după cap cu atânga, o sărută cu foc, învremece cu dreapta îi strecură în sân un pumn de galbeni.

IV.

Încă în noaptea aceea Adam Neamțu și cu tovarășii lui o luară peste codri pe poteci întortochiate ce scoborau în văi și urcau pe culmi, trecea peste prăpastii înfloritoare, ca în urmă să dea în livezi întinse pe unde pășteau în cete capre sălbătice. Și așa mergeau ei încărcăți de pradă și grăbeau ca cu atât mai mult să se depărteze de locul cu pricina.

Calea a fost zdrobitoare și oboșitoare și a durat până dimineța, când departe spre răsărit de după culmile șterse și îndepărtate, pe cerul limpede se ivi ca o pată de lumină trandafirie. Ajungând într-o rariște de fagi se opriră să măi răsuflie o leacă. Atunci Lăzărică simțindu-se mai obosit decât toți, le făcu propunerea că nu ar fi conștient să călătorească și ziua că te miri cu cine se pot întâlni în cale.

S'au retras cu toți într-o adâncitură întunecoasă a codrilor sălbateci și acolo s'au odihnit toată ziua. În vremea ei se odihneau fără grijă, pandurii și miliția umblau în ruptul capului în căutarea lor. Satele erau cucerite de ei și mulți jărani, cari erau bănuși că ar sta în legătură cu dânașii, chinuși și bătuși. Casa lui din Slatina era și zi și noapte păzită de pânduri. După călcarea Sărbului Jilcoviți, cel de prin părțile Dunărene, încă se alărmară și vestea că doacăliul Adam Duma s'a făcut haiduc și urmă pe toți. Și cătau ei în ruptul capului, dar nu

știau că în ce parte or fi apucați. Unii susțineau că au luat-o către Râșova, alții că ar fi trecut Dunărea și nimănu nu-l trăzneau prin minte, că Adam Neamțu și cu tovarășii lui se odihneau liniștiți în una din văile întunecate ale codrilor seculari din apropierea Cărbunarului.

Numai Ileana stetea toată ziua aceea îngândurată. Simțimintele ei adormite se deșteptară și îi furau prin îniregul ei corp până în vârful degetelor. Simțea acum cu adevărat, că iubirea cea veche îi încoljea în inimă și chipul cel aspru aproape neadormit al lui Adam Neamțu o clipă nu-i mai perea de dinaintea ochilor. La bărbatul său, care era un lăsamă să te las, un țoe fugă, nici nu se mai gândea. Își băgă mâna în sân, scoase galbenii împărăie și și începu a se juca cu ei, strecurându-i printre degete. Pentru un sărutat un pumn de galbeni, și așa cu cât chin, cu câtă trudă trebuia să câștige acești bani scilpitori. Se cugetă și la boerul Jilcoviți, care era un om brutal și întotdeauna cu groază își aducea aminte de dânașul.

Și-a bătut numai joc de dânaș, și ea poate s'ar fi împotrivit, dacă ar fi avut în cineva sprijin. Dar dela umilirea lui Adam Duma cu biciul, nu mai avea pe nimeni, care ar fi îndrăznit să se împotrivească Sărbului? Acela risca de a se arunca de bună voie în brațele torturilor și ale morții.

Și tot gândind ea așa mereu, își aducea aminte de săruierea lui, a cărei arsură tot o mai simțea pe buzele ei moi. Un gând răzleț îi trecu prin minte și o clipă își simți sufletul luminat ca o noapte întunecoasă de licărirea unui fulger. Dar dacă Adam Neamțu ar fi zis către dânaș, să-l însoțească și să-l fie soție? S'ar fi dus! S'ar fi dus după dânașul în lume și nu mai regreta pe părinți, cu atât mai puțin pe bărbat. Iubirea ei era mare și cu cât simțea că își ulia de bărbatul ei mai mult, cu atât simțea, că îi iubește mai cu foc pe ceilalți. Și dacă ar fi știut regiunea, în care a luat-o Adam Neamțu cu tovarășii lui, pornirile din sufletul ei ar fi îndemnat-o să-l urmărească și unde l-ar fi ajuns, să l-o acapoteze de grumazi lui și l-ar fi zis cu dulcele în glas: „Adame, du-mă cu tine, numai pe tine te am în drag și vreau să fim a ia!...”

Adam Neamțu în urma popșilor piroșite nu se mai gândea la nimic. Toată ziua aceea a dormit în umbră deasă de sub

frunzișul des al unor fagi. Așa către amiază s'au sculat, fiind răzbiși de soame. Îmbucând câte ceva, din nou s'au culcat până pe înserate, când sculându-se cu toții, au plecat mai departe prin dealșul întunecos al codrilor. Către mezul nopții scoborau pe drumul „Cămeneșii” către Sasca-românească, trecură „Merganul” și în vreme ce cellalți o luară pe „Chichiregu” însus către „Boruș”, Adam Neamțu și cu Lăzărică scoborau peste „Cracul Ursului”, înspre „Slatina”.

Era după miezul nopții. Satul dormea liniștit. Un câine lătra somnoros. Cățiva cocoși trimbițară cu glasurile lor ascuțite. Cerul era acoperit de niște nouri ușori, prin cari se vedea ici-colea lăcrăirea stelelor. Pe marginea drumului străluciau licurici și peșcu niște stele ecliptice împrăștiate prin iarbă.

Adam și cu tovarășul său Lăzărică în tăcerea nopții se apropiau încet de sat. Erau cu ochi în patru și cu mâinile pe arme, gata să zdrobiească țesta aceluia, care ar îndrăzni să atențeze la libertatea lor. Ajunseră în dosul grădinilor. Prunul era tăiat de peste mijloc. Semn rău. O clipă se gândiră că ce e de făcut, să meargă mai departe ori să se întoarcă. Se hotărâră, să intre ca niște pisici sălbatice, trecură prilazul și târându-se pe brânci, prin iarbă, se strecură încet până lângă curte. Așteptară nișel; niciun zgomot. Câine nu aveau în curte. Numai al vecinului lătră odată, de două ori și tăcu. Lăzărică se opri, iar Adam Neamțu se strecură pe lângă perete până la ușa înzli. Prinse de zăvor, ale cărui tăine le cunoștea și cu o dibăcie uluitoare o descură, fără să deștepte cel mai mic zgomot.

Afară la ușiță vr'o cinci pânduri străluciau casa, ca să prindă pe Adam Neamțu, când se va abate pe acasă. Ședeau toți pe lavița de pe prîpa casei și povesteau. Alți doi păzeau în pod, dar aceștia dormeau ca butucii. Adam intră în tindă și când deschise ușa odăii, cineva tresări spărios din pat.

— Cine-i aci?... Întrebă un glas plin de spaimă. Era tatăl mășter al lui Adam Neamțu.

— Taci și nu striga, grăi Adam Neamțu domol. Atunci sări și mura-se din pat ca mușcată de șerpe și începu al vaicăra.

— Adame, Adame, din om de treabă, cum te-ai oriădit cu pustălii și cu bejenarii... cum mă făcuși tu de mirul lumii, să-mi străjuesc pândurii casa. Eată și acuma te afară și așteaptă, să pună mâna pe tine.

— Destul, mamă... Știu, că-a afară. I-am auzit... Dar fiindcă și voi sânteți lipsași, pentru aceea am venit să vă aduc și vouă vr'ua ban.

Bătrânii tremurau de frică pândurilor. Adam Neamțu își vâră mâna în chimirul lui, scoase un pumn de galbeni...

— Nu, nu ne trebuie, nu mă nenoroci, Adame, se vâlcăra bătrânul, bălăbănind din mâini și nevoind să primească banii.

Adam o clipă rămase uimit, dar neavând vreme de pierdut, le aruncă banii în pat și plecă. Afară se auzi o mișcare neobișnuită. Pândurii simțiră ceva și acărând pe la ferești și pe la gard, simțiră, că cineva străluc e înăuntru. Și toți cu armele în mâini se grămădiră la poartă, ca să intre înăuntru.

— El este, Adam Neamțu... se auziau șoapte în tăcerea nopții.

Lăzărică simți pericolul și scoase o șuerătură ușoară de pasăre de noapte. Semn că șeful să grăbească. Pândurii și năvăliră pe poartă, eară unul strigă:

— În numele legii predați-vă, că de nu — pușcămi!

— Vă pușcați neghibla voastră, dobitoacilor!... Umblați singuri după moarte nenorociților!... răcnii Adam Neamțu și în clipa următoare vârând mâna în chimir, o scoase încărcată de bani și o zvârlă între pânduri. Aceștia tresăriră înspăimântați, dar când sunetul metalului ce se rostogolea la picioarele lor, le izbi urechile, ca la un semn dat, cu toții își aruncară armele din mâini și se năpustiră unii peste alții, ca să culeagă banii de pe jos. Era o învălmășeală, o gărgăză ne mai pomenită. Injurături și gemete înăbușite se auziau de jos. Adam Neamțu zimbă și aruncând încă un pumn de bani, plecă. Lăzărică abea mai putea umbla de răs.

V.

În ziua următoare cu toții se aflau la „Peștera Rolului”. Era o zi de odihnă pentru dâșii. Doi înși, însă de când se crepase de ziuă, scoborâră în sat după vin și alte mărunțuri.

Alți doi scoborîră pînă în „Poeana Paacului”, unde erau mai multe stîne și păcurarii își păzeau oile. Cumpărară cu bani grei patru mei și luându-l pe umeri, plecară mai departe spre culbul lor îngrădit cu stînci. Ceilalți rămaseră sus în peșteră.

Era o zi figuroasă. De cu dimineața prinse a se cerne o ploaie măruntă din cerul acoperit cu nori de plumb. Sus pe vârful munților era frig. O ceață deasă se lăsa peste codri și abea se putea zări la zece pași. Nu se mai vedeau nici văile, nici dealurile și nici satele de prin prejur.

Adam Neamțu și cu Lăzărîcă ajunseră la „Rol” abea cu puțin înainte de revărsatul zorilor. Îi prinsese ploaia pe drum și-l udă pînă la piele. Ajungând la peșteră își schimbă ținuturile cele ude cu altele uscate și învălîndu-se amîndoi în niște căbanîțe mari și călduroase, se culcară, căci erau morți de osteneală. Ei dormeau duși în vreme ce ceilalți adunau surcele și se căzneau cu așăjarea focului. Nișă Duma, un ilidian, înrudit d'aproape cu căpitanul, un fiăcău tînăr, căruia abea începuse a-i mîji mustața, își așină în dimineața acela înțina cuprînsă de dor, după ilidiențele tinere d'acasă. Își luă fluierul, leși afară din peșteră, se puse sub un fag, prin al cărui frunziș des nu străbătuse ploaia și începu a-și vărsa tot dorul și tot focul inimei sale în sunetele dulci ale fluierului.

Gheorghe Dogariu, de origine din Potoc, om în puterea vîrstei, îi privi zîmbind.

— Cum e, mă Nișă, și-a'au aprins călcățele după vr'un gîtavor de fată? . . .

Nișă nu răspunse, el dolnea mai departe.

Celalți, mai fiecare era ocupat cu câte ceva, cu curățitul armelor, cu ascuțitul cușitelor, iar când sosiră cu mei, se apucară de luputul lor. Curățindu-l cum se code, îl înșepă în frigări și începu a-l întoarce pe deasupra flacărilor. Toată treaba părjolitului era lăsată în treaba lui Pătruș Murgu, tot ilidean, care de minune cum se pricepea la părjolitul melilor. Din când în când se oprea, mai lăsa din o bucată de ciasă bucățele mici, și înșepînd cu cușitul melul îi umplea toate înșepăturile cu bucățele. Și așa pregătît, îl întorcea mai departe cu băgare de seamă, pe deasupra flacărilor pălpătoare. Mei din frigare

prinseră a se rumeni ca de o culoare trandafirie și răspîndeau un miros atât de plăcut în peșteră și în aretul ei.

Cître amezii ceaja începu a se risipi de pe munși, norii a se împrăștia, lăsînd în urma lor un cer limpede și albastru, din a cărui înălțimi soarele își cernea maestos razele sale pline de căldură și viață. Pe cînd prînzul fu gata, se aculară și cei doi și adunîndu-se cu toți în jurul unei lespezi de piatră, pe care se aflau mei fripiți, se apucară să prînzească.

În ziua aceea, cei ce aduseră mei, culeseră multe vești de pe la păcurari, numărul pîndurilor s'a îndoit și umblau prin sate în rîptul capului ca să pună mîna pe haiduci. Mulți jărani erau învinuși, că ar găzdui pe haiduci și pentru aceea îi prindeau și bătîndu-i pînă la sînge, îi chinula cîmplit ca să spună că pe unde se jine Adam Neamțu cu ceata lui. Unii dintre jărani știau, că pe unde e, căci nu odată au văzut ei ridicîndu-se lum de la peștera „Rolului”, dar nu ar fi tradat ei nici odată cu capul. Și cum să-l și tradeze, cînd Adam Neamțu îi ajutase cu de toate și nu-l lăsa nici cînd la nevoi.

Prin sate și prin orașe, iară începu a trage clopotul bisericilor seara la opt ore și de atunci nu mai era iertat să umble pe uliți, ca pe vremea haiducului Ciomanca.

Păcurarii le mai aduse și vestea, că pîndurii au de gînd să formeze o poteră și astfel să pornească o goană teribilă în contra haiducilor.

— Trebuie să fim cu ochii în patru, le grăi Adam Neamțu, după ce isprăvi cu mîncarea. Dar ca să-și mai încurajeze tovarășii, le mai zise: Cu una cu două nu vor pune ei mîna pe noi! . . . și-și goli pocalul de vin punîndu-l numai odată la gură.

Dup'acela își adunară cu toții banii la un loc și Adam Neamțu le zise:

— Înainte de toate să ne ascundem banii, căci poate vor da și vremuri grele peste noi și atunci va fi greu, dacă nu ai la îndemînă adunați bani albi pentru zile negre.

Și luă el o căldare mare de aramă cu două mînuși, pe care o adusese unuia din sai, și golînd în ea toți banii de aur și de argint ce-l jineau în niște burdușe de capră. Dup'aceea acoperînd banii cu o pînză albă, în urmă topiră ceară și

turnară peste pânză în căldare, așa ca umezeala să nu pătrundă la bani.

La gura peșterii săpară o groapă adâncă și înainte de a așeza căldarea înăuntru, cu toți puseră mâna dreaptă pe inimă și a stângă pe căldare și jurară solemn, că banii iarăși cu toți să-i scoată de acolo. Și că de se va întâmpla între dâșii vr'unul alab de inimă, să spună altora, ori că o veni singur să-i scoată, aceluia Dumnezeu să-i sece puterile, ca anii ce-l mai va avea de trăit de atunci înainte, să și-l petrecă ca un om nevoiaș și noroc să nu mai aibă în viața sa. Așa jurară ei haiucii și alobozind cazanul cu bani în groapă, rostogoliră o lespede mare deasupra groapei și o tocmiră așa de bine, încât cel mai dibaci om de-ar fi dat pe acolo, nu s'ar fi putut nădăi, că ce comori zac sub picioarele lui.

Afară era senin și se încălzise binișor. Haiucii începură a chefui. Își petrecău de minune cu vin, cu cântări, cu jocuri și cu glume. Numai Adam Neamțu se trase la o parte de stâncă de pe marginea prăpastiei și cu capul răzimat în mână privea îngândurat jos pe valea „Chicinelului”, ce se deavăla la picioarele lui. Se gândea la Ileana și simțea că cu adevărat o iubeste. Gândul, că acum e măritată îl făcea rău. Și chipul ei gingaș, cu ochii negri, adumbriți de sprâncene groase, frumos arcuite, îi stetea tot înaintea ochilor. Cugeta serios să o ia de soție. Greul însă zăcea în aceea, că ea era femeie cu bărbat și dacă o va și lua, nu știa, unde să o ducă. Și gândind el așa, soarele roșu și mare se adância în abisurile întunecate dela marginea orizontului. Ultimele raze roșiatice, ce mai luminau o clipă vârful munților, le dădea o înfățișare bizară ca unei păduri de bronz din basmele cu zine și cu zmei. Și așa confundat în gânduri a stat el acolo până a înserat binișor. În jurul lui se avântau prin aer, în zboruri neregulate o mulțime de lilaci. Din crepăturile întunecate ale stâncilor zburau bufnițe, cu ochii alcioși și țipeau ciudat prin văzduh.

Mai târziu se apropiară de el Lăzărică și cu Bosioc, băeți tinere, acesta originar din satul Ciortea. Și vorbeau ei despre multe până târziu în noapte. Adam Neamțu le împărtășea și lor de planul însurătoarei lui și de aceea, că de se va însura, unde să-și țină muerea. Unul îi zise:

— Să șadă în Slatina și de acolo se mai meargă din când în când și pe la neamurile din Ildie. Unde o vedea că sânt mai puțini pânduri, acolo să se mute, și ție să-ți dea de veste câte un păcurar.

— Așa voi și face, grăi Adam Neamțu, tot îngândurat.

VI.

Pretutindenea nu se vorbea decât de Adam Neamțu. Bogătașii din părțile Dunărene tot atât de rău tremurau de dânaul ca și spăhiiile din alte părți. Pânduri înarmați până în dinți îi căutau prin toate satele, începând dela Sasca până la Oravița. La toate casele, unde credeau că ar fi ascuns, scotociau prin odăi, prin poduri, băteau și torturau pe stăpânii caselor, dar zadarnic.

De vremea acela pândurii din părțile noastre aveau în fruntea lor doi șefi, cari se mai numiau și hoțnogi; acești doi erau: hoțnogul Bojincă și hoțnogul Bordan.

Hoțnogul Bojincă era un om ciudat, plin de energie, despre ale cărui fapte a străbătut vestea până în zilele noastre. După jefuirea bogătașului de pe drumul „Ștălerului” se lăuda și își bătea peptul, că el va aduce de urechi pe Adam Neamțu.

— Am apucat cu alți oameni în vremea mea, mai strășnici, ca Părvu Ciomanca, de frica cărui a tremurat Banatul întreg și care voia să facă revoluție; am dat pe mâna spânzurătoarei pe alți haiuci, ca pe Sdrâncea haiucul, pe Adam Leșu, dar ce mi-e un Adam Neamțu, un biet dăscăluș.

Când auzi, însă, că Adam Neamțu și cu oamenii lui au jefuit și pe spăhia sârbesc de lângă Dunăre, o cam smârcl și trăgându-și coada între picioare, deveni mai cumpătat în laude.

— Hm, își zicea el adeseori în sine, asta e mai al dracului, decum îmi închipuiam eu, va avea cumva țarba flăcăilor cu asta mai am eu mult de furcă...

Și adunându-și toți pândurii împreună prin ale sate, plecă să prindă pe haiuci pe marginea Dunării.

Numai Dunărea să n'o treacă, atunci ai mei sânt ei, zicea tare, ca să-și îmbărbăteze pândurii.

Și hoțnogul Bojincă, cu tovarășul său hoțnogul Bordan s'au pus călări pe cai în fruntea poterei și au plecat cu mare alai în urmărirea haiucilor.

Cei dela peștera „Rotului”, acolo era cuibul lor vulturesc, auzind despre plecarea pândurilor scoborîră și ei în sat din înălțimile acelea, ca să-și desmorțească o leacă picioarele. Pleștecă se ducea la căminul lui.

Bogodinceanu Sofronie Stolan, când ajunsese acasă, mai țesu pe la uliță. Un vecin îl întâmplă.

— Mă Stolane, pe unde ai mai fost, că demult nu te-am văzut? . . .

— Ia, am fost peste Dunăre la lucru.

— Bine mă, unde vei fost, e treaba ta, grăi el privind la ochii lui spârloși, aproape înșălbăciți, dar eu una îți spun, să mai stai prin casă, că tare ți-ai mai schimbat privirile.

Adam Neamțu scoborî și el în sat. Deastădată ai lui îi primiră mai bine, căci pândurii li-se duse de sub păreși. Le țesu bani și lor berechet și le mai spuse, că are de gând să se însoare și să aducă pe Ileana, fata birtașului din cătunul „Babacal” unde fusese și el dascăl.

Și a plecat Adam Neamțu în ilidie la o rudenie a sa, căreia i-a dăruit părechea de cai luată pe drumul Ștălerului, a luat caii, i-a prins la trăsură, în care a încărcat niște lăzi goale și închipuind a fi negustor, plecă. A luat-o prin Sasca, Cărbunari și de acolo către Boșneag. Caii erau sprinteni și spornici la drum. Câteva ceasuri numai de cale și scoborî pe „Baronul Boșneagului” în jos, pe unde ajunsese și ceata de pânduri, conduse de cei doi hotnogi. O așială și o recoare îi furnica și în șira spinării, că poate îi vor cunoaște. Dar pe-deplin încrezut, plecă mai departe în urma lor, fără așială. Ajungându-l hotnogul Bojincă și răzîmându-se de obloncul șelei, îi întrebă:

— Cine ești și unde mergi? . . .

Adam Neamțu nu răspunse românește ci în nemțește. Știa perfect și nemțește și sârbește. Le spuse că e negustor ovreu dela Biserica-albă și merge pe sate cu marfă. Hotnogul îi

cea mare afabilitate. Celălalt, conduși de homogul Bordan, rămăseră înapol.

— Și unde mergeți D-voastră acum? . . . întrebă negustorul.

— Ce, cum, n'ai auzit? Mergem să urmărim pe Adam Neamțu și pe oamenii lui; au jefuit pe spăhia Jilcovici . . . și începu homogul să se fătască cu vitejile lui și o-l desfăina pe Adam Neamțu, făcându-l găinar și că e un fricos și jumătate, că altcum n'ar umbla tot ascuns prin cotețele găinilor, ci ar da el față cu poiera și atunci i-ar arăta ei. Negustorul părea liniștit, el își mână caii și la toate adeverea homogului cu oarecare admirație și cu laude la adresa lui, așa că acesta tot mereu își înfola penele.

— Totuși mie mi-ar fi teamă să mă întâlnesc cu ei, grăi negustorul.

— Au mamulică, Doamne, că la toți vi-e teamă, să vă întâlniți cu găinarul, numai mie nu!

Sufletul lui Adam ciocotea de mânia, când își auzia epitetul de găinar. Îi venea ca cu dosul mâinii să-l ardă pe hotnogul Bojincă peste gură, ca toate măselele să-l sară pe jos. Dar se stăpâni. Nu-l ardea lui de fleacurile fără rost ale lăudurșului, ci de Ileana, ale cărei priviri arzătoare îi pârjoliau sufletul.

Își mână caii liniștiți, în vreme ce pe la urechi îi sforăia Bojincă, ca o moară hodorogită. Era după prânz. Soarele stetea încă sus pe bolta albastră și senină răspândindu-și arșița dogoritoare. Prin păduri era o zăpușală grea, nesuferită. Căprioare înnebunite de căldură și de sete steteau pe la margini de livezi cu gurile căscate. Abia după ce soarele a apus, către seară, văzduhul se mai recori puțin.

În afărșit după un scurt popas în Boșneag, unde își hrăni caii și mai înghițiră și ei câte ceva, plecară mai departe. Ajungând în cătun, traseră la crâșma Ileanei. Aci era zarvă mare. Nu se mai vorbea alta, decât de Adam Neamțu și de călcarea

chip femeesc. Era Ileana. Adam se apropie de ea. În întunec sa nu-l cunoscuse. El o prinse de mână și o zădărnici la o parte, șoptindu-i la ureche.

— Ileană, eu sunt Adam Duma... Dorul tău m'a adus din nou la tine... Și am venit acum să te întreb, că vorești să mergi cu mine, să fi a mea, ori nu?

Ileana nu știu ce se răspundă. O bucurie neînțeleasă îi cuprinsese întreaga ei ființă. O bucurie așa de mare de mult o tot visa, dar nici când nu a așteptat-o. Iar acum când o clipă o despărțea de aceeași fericire, părea așa de voloasă, ca și când ar fi fost partașă tuturor fericirilor pământești. Ea privi odată prin curte, apoi se zădărnici de lângă dânsul.

— Cătește, că crâșma e plină și poate or fi și de acela de care te cunosc... grăi ea și sprintenă cerceiă curtea și grajdurile și nevăzând pe nimeni, se apropie din nou de dânsul.

— Ileană, vorești să mă însoțești?...

— Voesc.

— Atunci ia-ți ce ai de luat cu tine, încarcă în trăsură și să nu-ți uzi, să-mi aduci o vadră de vin.

Aducându-i vinul, Adam cină ceva și beu vin cu poftă. În vremea aceasta sosiră și pândurii cu hotnogul Bordan. O învălmășeală mare se făcu în crâșmă. O amestecătură de oameni, care nu se mai aflau unul cu altul. Un pândur se apropie de dânsul și-l întrebă că cine e? Adam îi răspunse sărbește. Acesta îi lăsa și plecă mai departe.

Mai târziu când toți se ogolă și dormeau ostenți ca niște buci de lemn. Adam Neamțu își înhamă caii și plecă înapoi pe unde venise. Ileana îl aștepta în capul satului. Se urcă și ea în trăsură lângă el și plecă mai departe prin tainica noapte, fără să simțea cel mai mic regret după părinți, ori după bărbat, ori după micuțul cătun, pe care îi lăsa îndărăt îngropat în întunecul nopții.

VII.

Dimineața în crepuscul zilei, pe când cerul se dogorea mereu ca de bătaia unei flăcări uriașe, iar plantele și erburile

erau îmbrobonte de picăturile de rouă și nici o mișcare, nici o adiere de vânt nu legăna văzduhul, în căi șalcile de pe marginea drumului păreau zugrăvite, Adam Neamțu și cu Ileana ajunseră acasă în Slatina. Trăsura o expedă prin satul său la Ildie, iar el cu Ileana, luându-și merinde cu dânsii, plecă la o stână pe câmp, unde se simțea mai la adăpost. Sălășul era îngropat în verdeață; de jur împrejur era sădită vișă de vie, iar dinaintea căsuței un nuc mare, un nuc rămas de pe vremuri își ridica marea de verdeață într-o coroană rotundă spre cerul albastru, prin care numai raze solare singuratice, străbăteau cernând flori de lumină în umbra lui densă, plină de dulceața recori. În apropierea lui o fântână adâncă cu apă limpede și rece afredesă pântecul solide ale pământului și cumpăna ei îndreptată în sus, ca un deget arătător, arăta spre albastrimele cerului, spre nemărginire.

De acolo dela stâna aceea se vedeau de jur împrejur desvâlindu-se priveliști largi, lanuri cu grâu aurii, nesecerați, zăvoae cu așclii și verdeață strălucitoare, sate răzlețe îngropate în verdeață, ori cufundate în văi, de unde răsăreau numai turtele bisericilor. Acolo se simțeau la bun adăpost, fiindcă pe potecile șerpuitoare de prin verdeață ori și când se putea vedea cel ce s'ar fi apropiat de stână. Știindu-i însă pe pânduri și pe hotnogi duși departe pe marginea Dunării, nici habar nu aveau de dânsii.

Și acolo sub umbra nucului la recoare, scutiți de arșița dogoritoare a soarelui, Adam și Ileana își trăiau clipele cele mai plăcute ale vieții lor.

Cătră seară pe o potecă șerpuitoare ce se perdea prin erburii și buruieni, se zări înaintându-se cu pași greoi un biet om necălit. Adam se apropie de cărare și din dosul unor tufe de înălțimea omului, îl cercetă pe călător cu ochi scrutători. Ileana stetea în urma lui. Era un biet țăran obidit, desculț și cu surmanul rupt în coate, cu fața amărită. Părul îi lezea prin o desfădătură a căciulei; ofta și suspina mereu.

— Iar stai, măi omule!... grăi Adam cu o voce aspră.

Omul tresări și o clipă rămase pișonit locul cu privirile înholbate.

— De unde vii? ...

— Vin de la oraș... grăi acesta, abia descleptându-și gura și oftând dureros.

— Măi omule, spune, ce ai pe inimă, ce greutate îți apasă sufletul? ... grăi haiducul mai domol.

Țăranul îl privi cu ochi mari și auzind vorbă mai prietenească, părea că se mai desgheată puțin.

— D'apoi vezi frate, am fost și eu după dreptate și n'am aflat-o. Mă doare inima că o răutate de om m'a lăsat sărac și copii flămânzi. Și omul se scarpină în cap, mai tuși odată de două ori și începu a se jelui. Am avut și eu ca omul sărac cinci capre. Unul Dumnezeu știe cu câtă trudă mi-le-am agonisit. Eri dimineață plec cu ele pe o coastă la pășune. Am astat acolo o leacă de vreme și laia văd că vine după mine copilășul cel mai mărișor și mă cheamă într'un suflet că l-a făcut rău Stăncuțel, fetiței mele de un anșor. Las copilășul la capre și eu într'un suflet am curs să văd ce are fetița. Acolo numai șipete și vaete. Muera și cu ceilalți doi copilăși ai mei, ședeau pe lângă leagănul fetiței și plângeau frângându-și mâinile. Fata zăcea nemîșcată. Cu fața palidă ca de ceară, cu ochii închiși, gemea beata apa de dureros, de credeam că ni-se rupe inimile.

— Ioane, ne moare fata! ... începu a șipa muera demădădă. Pe mine mă podidise lacrimile. Și venit-au vecine de l-au descântat, am adus și pe popa, de l-a citit și abia mai târziu se deametică bista fată și-și mai veni în fire. A deschis ochii și ne-a privit cu ochii ei plini de bunătate. Văzându-o mai veselă, cu toții ne-am bucurat și mulțumim lui Dumnezeu că ne-a scăpat-o.

Mai târziu, laia că ne vine copilul cel mai mărișor de la capre plângând și suspinând, îl întreb mirat ce ce este și ce-a pășit și că unde îl sunt caprele. El între aughluri abia mă răspunde, că au trecut vr'o doi pași peste șirică în pădurea „Societății” și au venit codreanu și le-a pușcat. Și așa măi frate, am rămas sărac și copilășii fără hrană. Am fost să mă plâng la domniile din Oravița, dar m'a dat afară. Și n'am ce se fac. Turcul te bate, turcul te judecă. Așa își isprăvi vorbele bietul Socolărean, oftând din inimă.

Adam Neamtu își simți inima înduioșată și vârându-și mâna în chimir, îl întinase un punga de bani:

— Ține să-ți cumperi alte capre Țca să nu-ți plară copii de foame. Bietul om îl privea năuc. Nu-i venia a crede ochilor: cciace l-a dat să vadă, în acele vremuri grele pentru bietul de om, săracul.

— Măi omule, ascultă, grăi mai departe Adam, ca să știi cine Ț-a dat banii, îți spun că eu sunt Adam Neamtu. Omul o clipă păli. Dar spune oamenilor lipsii și năcăliți, să nu se teamă de mine și de oamenii mei, că noi rău nu le-om face ci îi vom ajuta pe cât ni-se poate. Când au lipsă de noi, ori voesc a ne aduce vr'o veste din lume, spune-le să la merinde cu dănașii, așa că cine îi va vedea să nu se nădăie, că unde merg și atunci să ne caute. Dar de una să se ferească, să nu ne vîndă, că acela nici în gaura de șarpe nu va scăpa de urgia noastră.

Bietul om mulțumi cu inima plină de bucurie, că a nimerit și el în viața lui un om milostiv, un om a cărui inimă se lăsa pătrunsă de neajunsurile celor necăliți, un om ce se îndura de poporul obidit și omul acesta era Adam Neamtu, căruia o lume întreagă îi zicea: hoț! îi venea să cadă în genunchi și astfel să-l mulțumească binefăcătorului său, care l-a scăpat copilășii de foame. Și a plecat Socolăreanu și după o vreme oare-care veni cu o găleată de lapte fier și cu mîlăi cald. Așa voia el să-și arate recunoștința.

De sub marea limpede a cerului albastru, de către răsărit umbrele înserării năvăleau pe pământ tot mai greie, mai adânci și mai nepătrunse. Sus în nemărginire luceferii plini de vrajă și de foc scînteieților se aprindeau pe rând și tremurau sclipind ca niște ochi profunzi ai unei fecioare neprihănite. Văzduhul se recorea mereu și prin valurile unduitoare, plutea un miros de câmp. O adiere lină pornea frunzișul nucului într'un freamăt dulce. Vr'o doi piipălași și câțiva crăsteli cântau în tăcerea liniștită a nopții. Adam și Ileana jos pe earbă, sub poalele nucului cinară împreună laptele fier și mîlăi cald. După aceea ea își răzîmă capul de peptul lui și amândoi în extaz priveau culmile cu forme de monștri ciudași, ce se rîlau în albastrul senin al cerului și licuricii ce scilipeau cu niște steleșoare palide. Și acolo departe spre răsărit cerul se aprindea tot mai mult

de culoarea trandafirie. Cățiva nori răzeși se rumeneau pe margini până ce se ivi maestoașă luna potopind câmpiile și dealurile cu un palangenis de raze.

— Ascultă Ileană, grăi Adam îmbătat de fericire, demult am dorit să trăiesc viața aceasta și astăzi m'a și învrednicit Dumnezeu să o trăiesc. E primejdioasă, dar și frumoasă. O zi două mi-e deajuns să trăiesc așa și am destul, și îmi amăngea odorul la pept. În jurul lui își jârăeau cântarea de veacuri, suiele de greeri, iar prin larbă scilpiau licurici, învremece alții treceau zburând, lăsând o urmă ușoară de lumină în urma lor.

Și scoțând două șube din sălaș le așternură, pe larba înrouată și se culcară. Și au stat ei mulți așa privind la stele și la lună până au așpit în îngânarea plăcută a greerilor și crăstelor.

Abla în dimineață următoare pe când se trezără din somn, începură a răări ca din pământ, unul câte unul tovarășii lui Adam Neamțu. Pe Ileana o trimise acasă în Slătina, iar ei rămăseră loialți să mai chibzuească și să mai tocmească trebile pentru viitor.

VIII.

Pe vremuri Sasca-Montană, ori Sasca-Bufănească, cum l-ae mai zicea, era veștă în bani, ca și Lugojul în bălai. De aci zicătoarea: Bani ca la Sasca și bălai ca la Lugoj. Sasca-Montană era bogată în mine de aramă, unde minierii scoteau rudă de aramă ce se topea în trei cusnițe (topitoare) mari. Astăzi toate s'au schimbat. Lucrurile s'au oprit și comuna a început a da înapoi. Din Sasca cea veștă a ajuns „Sasca flămândă”. Pe deasupra ei vecinic piutește sărăcia cumplită.

Pe vremurile acelea erau în Sasca mulți bogătași, care storceau banul de pe pelea bietului muncitor și astfel își adunau avuții. Și soluri de oameni de aceștea erau mai mulți prin Sasca. Mai erau și aluitori care luau averea bietului muncitor.

Cățiva dintre bogătași aceștia se hotărâra de a merge la Timișonara să-și lărgue câte de toate. Vestea aceasta o știricise și o aduse la urechile lui Adam Neamțu, Sofronie Stolan și anume, că cinci înși dintre cei mai bogați domni din Sasca vor pleca cu rădura la Răcășdie și de acolo înainte spre Vârșej.

La vestea aceasta îmbucurătoare Adam Neamțu și cu tovarășii săi își frecau mâinile de bucurie. Încă un chillpir bun, încă un prilej de a băga groază în cei avuți și a face de rău pe pandurii care băteau răsurile de pe marginea Dunării. Cățiva dintre haiduci se duseră la „Peștera Rolului” de își aduseră armele și munițiunea; ceilalți steteau tolniți pe larba moale de sub nucul cel rotat. Deoparte vorbea Adam Neamțu cu Lăzăreacă. În jurul lor prin aerul cald plutea o liniște solemnă. Crăstăli și pipalacii se îngânau în grânele coapte. Rista Lazu, unul dintre tovarășii, care stetea răzimat de nuc și măsura înținderile cu privirile lui, de odată își făcu palma atreșină deasupra ochilor și privi lung.

— Vin niște jorani, aduc ceva în mână, mă duc să-l întâmplu... grăi ei și se depărta.

Când ajunse lângă dâșii, îi întrebă că unde merg? Aceștia la început se codeau de a spune, dar judecându-l după chimrul încărcat cu pistoale, dăduse cu scoarță că și acesta face parte dintre haiduci.

— Am auzit de Adam Neamțu, — grăiră jorani, — că e prietenul săracilor și sprîjinul nevoiașilor. Pentru ocea am venit să-l aducem ceva de ale gurii și puțin tutun, căci fugărit cum este, cu greu își va fi putând agonai.

Rista Lazu îi duse înaintea căptănelului. Acesta zîmbi de bucurie când îi văzu, le primi merindele, și în schimb le dăe bani. Dorința lui era să se lăsească odată între popor adevărata veste despre dânsul, știind că atunci cu greu va fi prins de homogli poterei.

Pe drumul de țară dintre Măcoviște și Răcășdie era un zăbran cu arbori seculari, cu ulmi și goruni învechiți, ale căror trunchiuri abia puteau fi cuprinse de 3—4 brațe volnicești. Pădurea aceasta unde e azi numai pământ arabil, cuprindea pe atunci un teritor însemnat. Mai era și veștă, pentru că adeseori omul călător se simțea cu câte cineva în spate, bănut și lefuit cum se cade. Era un loc temut și fricos. Adam Neamțu și cu tovarășii săi încă înainte de revărsatul zorilor intrară în zăbran și împrăștiindu-se dealungul drumului, sedeau adăpostii sub câte un copac. Doi înși fură puși de sentinelă la amândouă capetele drumului, și așa împărții fiecare la locul său, așteptau

nerăbdători să le pice prada în mână. Ghemulți la rădăcina arborilor, fumau liniștiți și vorbeau în șoapte. Incelinei se lumina tot mai mult de ziua. Păsările mici și drăgălașe, ascunse prin bolțile de frunze, prinseră a-și cântecul drăguț ca o rugăciune de dimineață. O mierlă șuiera lin, iar doi surzi se întreceau în cântare, așa că pădurea începu să vâlbăie. O adiere de vânt încărcată de reoarea nopții, lină ca o mângâiere, prinse a curge în dulce șopot prin frunzișul legănând. Mai târziu soarele răsări. Ca niște sulți lungi nesfârșite păreau razele lui, presărind flori de lumină în umbra deasă a codrului și se refrângeau în picături de rouă de prino ierburi și în ojele armelor. Totfelul de găgăvi prinseră a mișuna pe jos, iar prin aer musculițele se roteau zburând, scriind în urma lor linii și cercuri repezi și dese.

Deodată o gherătură ascuțită pătrunse și străbătu zăbrănuț de la un cap la altul. Pădurea se înfloră. Haiducii tresăriră și toți, ca la o comandă, se aculară în picioare, cercetând ojele armelor. Răsunetele dulci ale gherăturii dinălu încă mai vibrau pe sub bolta de frunzișuri, când o altă gherătură se porci cu o chemare înflorată a vr'ului deznădăjduit căzu la necaz. Un urât de trăsura prinse a se auzi prin pădure: victimele se apropiau. În sfârșit de după covet se iviră doi fugari sprinteni, flauți în frâu de două mâni vânlăse ale unui Bufan din Codrul Săschi și calii trăgeau după dânzii o calea cu patru domni, bine îmbrăcați și cu lanțe de aur căi degetele pe pântecile lor umflate.

Trăsura înalta repede și ca într'un zbor pătrunse în pădure. Domnii cei bogăți erau veseli și nu aveau nici o presimțire rea. Când ajunseră pe la jumătatea zăbrănuțului, o detunătură de pușcă înflorătoare făcu atât pe cai cât și pe oameni să tresară speriați. Calii prinseră a sforăi și a bate din picioare, când niște mâni vânlăse, haiducești, îi pironise locul. Când văzură fețele acelea amolte, aspre, păroase și înfricoșate că înconjoară caleasa, atât vizitului cât și boerilor le înghețase sângele în vine de spaimă. Ochii înhoibăși îi se măreau în orbite, părul îi se ridica vâlvoi și păreau împetriți, căci nici unul nu era capabil să scoată un singur sunet. Haiducii așteptau comanda căpitanului. Unul dintre boeri făcu o mișcare în-

voluntară când Adam Neamțu răcnii la dâșii cu o voce detunătoare:

— Cea mai mică mișcare de o va face cineva, va fi tratat ca moartea!...

Boerii cuprinși de groază se făcea să le tremure și făclile, nici ochii din cap nu mai cutezau a-și mișca și păreau niște stane de piatră.

Pădurea era liniștită nici un zgomot nu se auzia din nicio parte a drumului, numai caii sforăeau și băteau din picioare neclintii.

— Boerilor, le zise Adam Neamțu într'un ton prietenesc decă voiți să rămâneți cu pielea neclintită, ori să mai pășiți și alte lucruri nepășite, ar fi bine să-mi dați toate lucrurile de preț ce le aveți asupra voastră.

Bieții oameni la vorba prietenească a căpitanului, se simțeau mai ușurați și desghețându-se încetul cu încetul, își desprindeau lanțele grele de aur de pe pantece, scoase ceasurile grele din buzunare, scoase pungile țixite de aur și în urmă deacheo-torată bumbii cei scumpi și scilpitori de pe la pept și de pe mâneci și toate le întinseră oamenilor lui Adam Neamțu.

— Și alte lucruri nu mai aveți cu voi?... îi întrebă căpitanul.

Ei stătură o clipă pe gânduri, apoi le întinseră și cele patru găște și purcelul fript și sticlele cu vin vechiu și scump.

Adam Neamțu după ce primi obiectele de la boeri și le predete tovarășilor lui, le mulțumi omenește pentru bunăvoință și se făcure nevăzuți prin dealul codrului.

Boerii abia mai târziu își veniră în fire. Se priveau unul pe altii nedumeriți. Călătoria trebuia să o întreprindă. Mulțumiră, că remaseră cu caii la trăsura, așa că nu fură silșiți a se întoarce în Sasca pe picioare.

Când ajunseră acasă se întâlniră cu hoitogul Boiincă, care tocmai soalse de către Boșneag și jălbunduse ei, îi povestiră întreaga întâmplare.

Acești urăi se mai cătrăni. Ei umblau după haiduci pe marginea Dunării. În vremea aceștia prădau prin zăbrănuțele de pe lângă Răcășdie.

Hoitogul se scărpină în ceafă și șcupă într'o parte amărât.

IX.

Pândurii își pierdura capetele, ne mai știind încotro să apuce după haiduci. Hotnogii cu toată istețimea lor își dădă de mai. Lumea începuse a-și bate joc de dâșii; ba unii mergeau mai departe și ziceau, că și ei s'ar fi aliați cu haiducii de aceea nu-l da de gol. Și mult își băteau capul și se căzneau să afle apriori, că cel puțin din câți înși se compune ceata lui Adam Neamțu, dar pace, par'că era lăcătură, căci nici de urmă nu le putea da. Au auzit ei ceva vorbindu-se de peșterea Rolului, dar cine îndrăznește să bată pădurile acelea și să se apropie de stâncile cele înfricoșate? Știau bine că ajunși odată acolo prin codri, întunecoși cu stânci uriașe și ascuțite, îndărăt cu ve mai înloc, ei cu petri va fi uciși și prin adăcimile întunecoase ale prăpăstiiilor le va putezi ciolanele.

Și pândurii cu tot cu hotnogii lor stăteau în Sasc. și nu știau încotro să apuce. Căpitanii care păzeau cu miliția pe la cordonuri le-a dat pândurilor un ajutor de soldați, dar nici cu aceștia nu puteau face nici o lăpravă. Se imprăștiară dară prin Oravița și prin aretul ei și pândeau ziua și noaptea, că doar-doar le va pica în mână.

Adam Neamțu cu oamenii lui se imprăștiară, unii se duseră pe la cuibul lor din vârful stâncilor ca să ducă prada, alții peste noapte mai traseră pe acasă, iar Adam Neamțu se duse la Ildie unde știa că îl așteaptă Ileana, odorul sufletului său.

Prinse a însera. Un vânt lin și plin de reoare se slobozea de pe coastele înverzite ale pădurilor și adia lin peste văi, peste dealuri și peste sate. Greerii neadormiți jărăeau cu glasurile lor domoale.

Stelele scilipeau în văzduhul nețărnut, ca niște floricele aprinse, iară prin lărbă pe marginea drumului ori prin văzduh zburau licurici, lăsând în urma lor în anumite momente câte o dungă palidă de lumină. Ileana se afla în Ildie. Și stătea acuma răzimată de crucea din marginea satului și-și aștepta bărbatul să vină din haiducie. Umbla acum tot cu frica în ain și grozav se temea ca nu cumva afurisiți de pânduri să-i răpească. Frica aceasată grozavă i-se încuibase în inimă și neîncetă o neliniște.

Auzi niște pași; ea tresări. Privi cu ochii scrutători în întinerec și văzu o umbră cum înainta pe drumul alb plin de pulbere. Inima începu a-i zvâcni neliniștită. Cercetă mai bine și deodată se umplu de veselie, când recunoscu în umbră pe Adam Neamțu.

Sprintenă ca o căprioară îi sări înainte și i-se acăță de gramazi.

— Mi-a fost dor de tine, goitule și de aceea ți-am țesit înainte.

Și au plecat amândoi către casă. De uși de dinaintea caselor mai ședeau oameni și mieri și povesteau. Ceva mai la deal, de pe ușa unei crășme, năvăleau în uși glasuri dulci de vioră și câteva frânturi de cântec. Adam Neamțu stătu o clipă și ascultă.

— Un pojar mi arde peptul, Ileană, și voesc să-l stămpăr cu vin... și luând-o de după cap, intrară în crăsmă.

La o masă își petreceau vr'o potcu jărani. Alături de ei un biet Țigan tot șerpelit, cu o căciulă desfundată în cap, prin care îi leșea părul încâlcit, ținea capul pe lăută și trăgea cu foc și dulcișle de părea că se despică inimile ascultătorilor. Adam așezându-se cu Ileana lui la masă, ceru vin cu vadră. Cel din crăsmă îi priveau plini de nedumerire.

— Strășnic om trebuie să mai fie și data, când bea vin cu vadră... grăi crăsmarul în șoptite către ceilalți jărani.

Țiganul își isprăvi cântarea. O liniște grea și odănoasă se lăsă în crăsmă. Și în tăcerea aceasta părea că tot se mai lămurăsc vibrațiile strunelor.

— Zi Țigane, nu tăcea, că nu-ți va fi deasfitea, răcni Adam Neamțu, ducând vadră la gură și înjumătățind-o... Zi ceea ce ai zis mai înainte!...

Țiganul își încercă strunele cu degetul, mai trase peste ele odată de douăori cu arcu, își dresă glasul, apoi începu să cânte și din strune și din gură:

„Frunză verde, frunză deasă,
Am lăsat casă și masă,
Și-am plecat să vîbegesc,
Și-am plecat să haiducesc.
Toată lumea-mi zice hoț,
Bată-i Dumnezeu și morți.

Na sunt hoș, ei am haiduc,
Pe bogat numai îl suc,
Pe sărac de-l înălțesc,
Bani mărunți îl dăresc
Și nu-l las eu în nevoi
Far' de car și fără bai... *

— Așa mădă... trageo numai mădă, că asta-i cântarea,
care ții place!... Măi Țigane, beai tu vin?.. Adă vin,
crâșmare!.. Măi voinici, voi țar' beați vin?!. Vin crâșmare,
adă vin la toți, crâșmare! Și răcnea el mereu vârându-și mâna
în chimir, o umplu de bani și-l aruncă Țiganului în poală.
Aceasta-l aduna cu amândouă mâinile.

Și unde nu se dezlănțui o veselie, de părea că se cutremură
păreții cel afumați ai crâșmei. Și toți bea vin cu laconie.
Toți se desfătau, iară crâșmarul căra vin din pivniță pe neresu-
flute. Câteva lumânări de său ardeau lumegând cu flacăra tre-
murătoare. Ileana își învălula bărbatul în privirile calde ale ochi-
lor ei frumoși. Vinul îi făcea și el bine; simțea, cum o căldură
moleșitoare ce-l ardeau vinele, i-se punea dela inimă în valuri
aprinsă și i-se răspândea peste întreg corpul.

Țiganul, care își cunoștea viora ca inima din aine, trăgea
cu foc, de credeală că-l pleznesc strunele, iară de sub degetele
lui negre pământii, izvora doina plină de duloșie, plină de mân-
găere, ce se legăna ca o oțetare și pătrundea în inimă și reascotea
întrânașele amintirile duloase, pe care se aşternuse negura uitării.

Adam Neamțu îl arunca bani cu nemilulsa, și Țiganul nu
mai știa pe unde să și-l vâre, căci de când venise pe lume,
nu văzuse atâta bănei.

Vinul îi înfăbântase pe haiduc și-l aprinsese creierii și-l
deschisese inima. Așa de vesel de mult nu a fost.

— Măi voinici, știți voi cine sunt io?!.
He, he, voi nu știți!... Ce știți voi, oameni de cri-dealidert!...
Pă Ileană, tu-mi ești dragă... vino să-ți sărut ochii!... Și
ridicându-se în sus, vulpasa subel i-se dăte la o parte, lăsând
să se vadă chimigul încărcat de pistoale.

Crâșmarul cu celalalți jărani rămaseră încrămășiți, numai
atunci pufă să-și dea seama, că cine e acela, care își petrece
cu atâta foc.

Așa era Adam Neamțu de fire, tăcut și aunducos și văr-
bea pupne, dar dacă odată apuca să-și petreacă și vedea lângă
dânsul vatra plină cu vin și auzea glas de laută, ca prin far-
mec se achimba. Atunci nu-i mai păsa de plimeni și de nimic,
atunci așa se simțea ca și când toată lumea era a lui.

Și își petrecea haiducul înainte, când Ileana, aprinsă de
puterea vinului, se răzima de opatele scaunului, își închisese ochi
de luminoșie și începuse a cânta cu glasul ei atât de dulce, ce
undula moleșec și se răspândea în întreg cuprinsul crâșmei,
ce o mângăiere cerească și înfăbânta inimile și vrăjea mințile.
Și creștea cântarea ca vuetul unor ape ce sfărmau zăgazurile,
în urmă se potolea tot mai mult, până se asemăna cu vuetul
codrilor, cu clocotul văilor, cu murmurul izvoarelor, cu freacă-
tul frunzișurilor.

Deodată în ușa crâșmei rădări Lăzărică, Zărind pe căpi-
tan ținând pe Ileana de după cap, zimbă și se apropie de dânsii.

Adam Neamțu răcni încă după o vădră de vin. Aducând
crâșmarul vinul, observă și la Lăzărică chimirul încărcat cu
pistoale și începuse să pălească și să tremure. Un gând i-se
pironi în creier, că aceștia sânt loiri și au venit să-l jefue pe
dânsul. Bietul om nu mai avea fire omenească, ci părea un
mort cu fața veștejită, galbenă ca flacăra lumânărilor de său.

Ochii pătrunzători ai căpitanului ce pătrundea pe om până
în adâncul lui și-i descoperea gândurile și tainele și de astă-
dată ghici turburarea crâșmarului.

— Hei crâșmare, te temi de noi... N'avea grijă omule,
cu de-al ca tine nu avem ce face... Sânt alții, cari ni-se po-
trivesc nouă, nu un biet nevolăș ca tine. Adă vin, vere, să ne
veselim, adă vin și-ți petrece și tu cu noi!... Și scoțând mână
din chimir, îi numără crâșmarului în palmă vr'o zece galbeni
împărătești acilpitori ca soarele.

Bietul Român, se mai încălzi puțin și din nou își veni în
fire. Și petrecerea vijelioasă a căpitanului a durat până către
miezul nopții, în vreme ce pândurii băteau câmpiile și frământau
drumurile fără preget.

X.

În ziua următoare Adam Neamțu și cu tovarășii săi se
odărnă toți sus în vârful stâncilor seculare din creasta „Ro-

lunilor. Era o zi senină, soarele potopea întinderile, ce se desvăleau jos la picioarele munților până departe în zarea nemărginită. Văzduhul nemura ușor, luca lin ca niște valuri de ape fantastice. Prin aer plutea o recoare dulce încărcată de miremele codrilor. Și haiduci, cari prin sate căt umbleau atât de strămtorași și stânjenți de leama pândurilor, cari puteau să descopere mai la fiecare paș, acum în liniștea solemnă și în adăpostul codrilor sălbatici, se simțeau atât de bine și atât de ușurași. Codrul le era frate de cruce și acesta le dădea adăpost în toată vremea. Câțiva vulturi singurați zburau lin, lăsfăind lezeș din aripi și pluteau domol ca niște ape liniștite.

Sub umbra deasă a frunzișurilor de arbori urieși, din care picurau stropi de lumină, Adam Neamju, încunjurat de tovarășii săi, se sfătuiau asupra stărilor lor de prin sate și din orașe. Se vorbea că s'a pus și un preț de 200 galbeni pe capul lui Adam și-l va dobândi acela, care îl va aduce viu sau mort. Auzind ei despre astfel de amăgiri domnești, zîmbi.

— Așa sînt domnil, făgăduesc sarea și marea și cu bani voacă a ademeni poporul.

Cei doi frați Vrăniuceni, Ion și Ioan Brala, aduseră o veste îmbucurătoare, că la poșta din Oravița se află o mulțime de bani.

— Atunci pe de seară, băieți, să ne pregătim și ne mai adunăm câțiva bănișori, grăi căpitani. Băgați înăd de seamă, că acolo o să fie pază bună și pentru aceea, se cere să fiți înțelepți și aprinți. Eu voi pleca înainte, fiindcă am să vă deschid poarta, iară voi veți veni cu Lăzărică.

Și încă în ziua aceea în vremea de dinainte de amiază, Adam Neamju, travestit în haine de cerșitor, cu o tralată mare la grumazi, ce-l ascundea pistoalele, se lărăea pe ulițele orașului aprinându-se într'un tolag și cerșind milă de pe la trecători. S'a opri înaintea poștei și s'a așezat pe o bancă, trudit și amarit. Pe dinaintea lui se perândou tot solul de oament, într'o bizară, fără ca bietul bătrân neputincios să fie fost lăsat în seamă. Când a înserat binisor, cei doi păzitori ai poștei se apropiară de dănsul.

— Măi omule, de unde ești?

— Sunt un biet Almăjan nenorocit... Nu am pe nimeni în lume, murea și copil mi-au murit și nu am nici casă nici masă. Sunt ca o biată pasăre, adusă de vânturi și căzută din nori. Mai sunt și bătrân și neputincios și n'am niciun aprilin în lume, n'am unde să-mi plec capul.

— Și cum de nu mergi la vr'o crăpmă să te odihnești.

— Nu pot, nu pot val de capul meu, m'a ajuns iarăși durertie și nu pot.

Cei doi păzitori se priviră unul pe altul întrebători, apoi făcându-li-se milă de bătrânul nenorocit, îl ridicară de jos și aprilindu-l pe brațe îl ajutară să intre în curtea poștii și-l așezară într'un coridor. Mai lăzriu închiseră și porțile de stejar cu zăvoarele groase de fer.

Înoptase binisor. Pe bolta cerească se fugăreau în neștire nori singurați și se perdeau în nemărgintire. Deotată se stărni un vânt, care începu a recotti frunzișurile arborilor și pulberea drumurilor. Vântul sufla tot mai tare, văjăia cumplit și se perdea în depărări în vântejuri ciocoitoare. Nori negri și gri se grămădeau pe cer, răspândind întunec înflorător și în urmă loră se înprăștia ca o mână de cenușă spulberată în vânt. Și quera vântul și cânta duloc peste acoperișurile caselor și deschidea porțile nebunatic și acutura gardurile din închelturi. Cei doi păzitori ademeniți de cântecele și suspinele vântului se simțeau tot mai moleșiți până ce adormiră. Moșneagul ședea treaz și asculta. Ochii îi luciau în cap ca la muroi și se purtau pe treaga întindere a curții, pentru ca și cea mai mică mișcare se poată fi băgată în seamă de dănsul.

De la un timp se auzi o mișcare neobișnuită pe la poartă. Adam Neamju se sculă încetinel, se apropie de cei doi străjeri și încredințându-se, că aceștia dorm fără nici o grijă, se apropie de poartă. Vântul fluera volnicește și frământa arborii văjăind.

De din afară se auzeau șoapte. Adam își recunoaște tovarășii și încetinel, fără a produce cel mai mic zgomot, le deschide o aripă de poartă. Haiducii săvârșiră totăuntru. Adam Neamju tot în șoapte le dădea instrucțiuni că ce ar fi de făcut. Unu se săpușiră spre păzitori cu niște frânghii în mână ca să-l lege. Aceștia se treziră spărloși și începură se strige, dar în clipe următoare niște vlamătoace de zdrențe le astupau gu-

rie. Tipetul lor fu luat de suflarea vijeloasă a vântului și dus departe în noapte. Un pândur fiind în apropiere și din întâmplare neadormit, se apropie tot lipit de locul acela, de unde venise tipetul. Văzând însă la poartă poarta deschisă, îndată să nădăi că ce avea să fie. Deci dete fuga ca să-i avertizeze pe ceilalți.

Adam Neamțu cu tovarășii lui se apucară de dărâmarea ușilor. Trosnituri și scârțaituri prelungi arăbăteau în noapte o clipă numai, căci în clipa următoare erau scoposite cu vuetul ciocotilor ai vijetel.

De când haiducii spărgeau la uș, volind să pătrundă în odăile poștei, o șuerătură puternică se desprinsese din frământarea puternică și asurzitoare a vântului, căreia îi urmă o detunătură de pușcă. Haiducii tresăriră. Unul ce stănuie ca sentinela, năvăli într'un suflet înăuntru strigând:

— Vin pândurii ! . . .

O linște înfricoșată îi urmă cuvintelor lui: în urmă se auzeau alte detunături de pușcă și tânguirile vântului.

Ulișă se umpluse de popor și de pânduri. Homogii încă erau acolo. Unul își luase câțiva pânduri și dete pe ulișă doșnică, iar ceilalți așteptau în față, așa că odată să-i prîsapească în mijloc. Adam Neamțu se urcă pe un zid și se înfloră de ceea ce văzuse afară.

— Copii, să ne ferim ptelea, că nu miroasă a bine, grăi el îngrijorat. Căutați să liniști bine și să nu va predați decât morți ! . . .

Haiducii steteau cu toți pregătiți de luptă. Inimile le zvâcneau cumplite. Le era și lor teamă, că vor pica în mâinile pândurilor și atunci așa le va putezi tinerețele în cloș și care temă plină de răvenală, mușcal și jivni cari lubesc întunerecul. Pe ulișă armele se descărcau una după alta, oameni somnoroși alergau pe ulișă, iară căinii lărau cumplit. Vântul urla mereu pe deasupra caselor și prin frunzișurile arborilor. Era întuneric, luna nu răsări decât de către ziuă. Câțiva oameni purtau lămpașe afumate. Printre înșulele de nori se zăreau luceferi scilipitori cu raze arginții. Pași greoi și zăngăniți de arme se auzeau pe ulișă doșnică. Căinii răpăneau pe la porți. Poporul ferbea plin de nerăbdare ca să aște afărșitul. Bogășii

și frecau mâinile, bucuroși, că se va sfârși cu acest soi de oameni, care nu le mai dedea răgaz să-și doarmă liniștiți nopțile.

Pândurii încuninară poșta tot mai mult. Puștile se descărcau pe rând. Haiducii, ca se bage groază în pânduri și în poporul ce era adunat, se apucară și ei de a descărca armele. Un freamăt, o zăpăceală de arme, detunături cumplite, ce pătrundeau în noapte și se amesteca cu vuetul vântului, se auzia din ambele părți. Licăriri de lumină fulgerătoare izvorau o clipă și gloanțele treceau în vânt ori se izbeau de pereți.

Văzându-se căpitanul și cu ceata lui la strâmtoare, își frământă mintea cu fel de fel de gânduri, că cum ar scăpa din încurcătura în care ajunsese. De țese în ulișă mare, va fi rău. Deodată un gând mîntuitor îi licări prin creier.

— Băeți, după mine ! . . . le grăi el mai în șoptite și sări în curtea vecinului dealături, de acolo la ceilalți și așa mai departe peste garduri, peste ziduri, până la al cincelea vecin. Tovarășii îi urmau. Căinii zăpătau și urlau spărioși, de creded că toată ceata strigătorilor de pe tărâmurile necunoscute au tăbărât asupra lor. Și se strecurau ca niște pisici lacușite preste tot felul de obstacole ce le răsăreau în cale, până când deteră în ulișă. Acolo era totul deșert, niciun suflet de om nu se zărea pe ulișă, cu toți erau adunați dinaintea poștei. Adam Neamțu, după ce își numără oamenii, repede o crolă pe o potecă strâmtă, ce ducea printre niște grădini pe coasta dealului către Ciclova-Montană.

În urma lor, jos la poartă din vuetul ciocotilor ce se lăngula prin văzduh, se auziau descărcături de arme și pândurii așteptau momentul potrivit, când să năvălească în curte asupra haiducilor.

XI.

Aceasta a fost însăși înfrângerea a lui Adam Neamțu și a tovarășilor lui. Noroc numai în dibăcia căpitanului, căci din toată încurcătura în care ajunsese, așa de lefina putură scăpa. Câteva clipe numai de nu-l răsărea în creier gândul mîntuitor, cu toți ar fi putut ajunge prizonieri, aruncați prin temnițele strivitoare de viață și scurtătoare de zile. Vântul tot mai mugle

cumpănit, trecea în șuvoare șerpuitoare peste dealuri și clocotea înfloritor în văile cele adânci, când haiducii trecură Ciclova și aveau pe „Ogașul bisericii” înșua. Când ajunseră la „Vârtej” mîia de ziuă și la răsărit cerul se aprindea ca o dungă înroșită de sânge.

Calea le-a fost lungă, dar așa de sprinteni ca atunci par-că n'au mai fost.

Văzându-se odară acolo sus pe dealurile tăcute, pe coastele, cărora se revărsau pădurile de alunii, se simțiră scăpați de orice pericol. De la o stîndă, îngropată în verdeașă prunilor, un păcurar își scotea oile pe recoare. Haiducii se îndreptară spre dănsul și cerură, să le facă o mămăligă cu brînză și cu lapte. Sărmanii oameni erau rupți de foame și morți de oboseală.

Adam Neamțu avea în cesta lui oameni de treabă și de cuvînt, cari întru toate erau supuși stăpînului lor. Intotdeauna îi ascultau sfaturile și nîcînd nu căutau să jignească întru nimic pe cei năcăjiți și nevoiași. Nu voeau ca pe lângă necazurile ce le duceau sărmanii, luptînd cu greul vieții, să le mai amărăscă și ei viața; dupăcîi le era și lor cu puțință să ajute, iar de nu, îi lăsa în plata Domnului. Așa erau haiducii toți crotși, crunți cu cei răi și buni cu cei săraci, afară de doi înși de Afrim Petcu și Sineale Buzangiu, ale caror suflete întunecate, pline de răutate, clocoteau ca iadul de păcate. Așa erau ei crotși dela fire. Așa erau meniți în lume și blăstămași ca întotdeauna să facă rău și de bine să fugă.

Căpitanul îi știa, dar toate faptele lor le-a trecut o vreme cu vederea. Acum aștepta numai să-l mai prindă cu vr'o faptă nedeamnă, apoi să-l pedepsească și să-l înlăture dintre oamenii lui.

Pe cînd aveau ei pe „Ogașul bisericii”, acești doi oameni cu suflete păgâne se furișară de ceată și rămaseră în urmă. Într-o grădină de pe coasta dealului zăriră o albeață; porniră într'acolo. Era bărbierul Ciucuc din Ciclova-montană, care odară cu ziua începuse a lucra una alta prin grădină. Cel doi haiduci așteptară până tovarășii se perdură pe poteca întortocheată ce se perdea prin marea de verdeașă a iușului și alunișului de pe coastă. În urmă se apropiară de bărbieri. Acești cum îi văzu apropiindu-se de dănsul, ca un fer ars îi străbătu prin inimă.

— Ne-a trimis Adam Neamțu, să ne dai bani... grăi unul Afrim Petcu, cînd să apropie de dănsul.

Bărbierul făcu niște ochi mari plini de nedumerire.

— Să vă dau bani?... Dar de unde păcatele mele să vă dau, dacă nici eu nu am...

— Așa-l, te faci că nu ai, dar las' că de nu ne dai de voce, îți scoatem din piele.

Și înhățîndu-l amîndoi de pept, îi trîntiră de pămînt și începură a-l găzi cu picioarele. Bietul bărbier se văeta o vreme și șipetele lui deznădăjduite deveniră groaznice și înflorate. Cei doi blăstămași nu-l slăbeau o clipă, ci mereu îi imblăteau pe bietul om, până acesta începu a-și pierde conștiința. O clipă îi lăsară. Și se priveau ei acum față în față, rînșînd alinștru ca doi hăngheri și din nou începură cu torturile. Deasodată îl luară și fiind în apropierea unui cireș, începură a-l împleti în jurul trunchiului. Bietul bărbier nu mai știa nimic de sine.

Un haiduc, Ion Braia, din întâmplare rămasse îndărăt și trecînd pe de dincoșul grădinii, auzi șipetele deznădăjduite ale bietului bărbier. Tipii-tipii se furișă pe după niște tufe și privi la fărîdeleges celor doi tîlhari. Și el ca haiduc se îngrozise de celace îi vedeau ochii. Nu le zise nimic, ci ducîndu-se mai departe după ceată o ajunse și atunci îi împărțăși întregă întâmplare căpitanului.

Adam Neamțu nu zise nimic, ci așteptă numai să socească cei doi. Cîndva după o vreme îndelungată, pe cînd celalaltii haiduci împrăviră cu mîncarea, eată și cel doi întărziați se apropiară încet de stîndă. Fapta lor le apăsa sufletele, căci așa de stînjeliți se simțeau și le era teamă, să privească în ochii tovarășilor, cu atît mai vătos în ochii cel scrutători al căpitanului.

— Unde ai-i întărziați? îi întrebă Adam Neamțu, sfîrșindu-l cu privirea pînă în cele mai sacunse adăncuri ale lor.

Aceștia se codeau cu răspunsul. Nu șiau în pripă ce minciună să tălcuiască, pînă cînd le veni în minte să spună că au rătăcit prin aluniș și abia după mai multe orbecări în stînga și în dreapta putură leși la calea cea bună.

— Bine, numai atâtea voiam să știu . . . grăi Adam Neamțu, și-și mai aruncă privirile lui arzătoare asupra lor, străbătându-i până în inimă.

Și au plecat ei mai departe spre culbul lor dintre stâncile seculare și ascuțite.

Se luminaa bineșor de ziuă. Soarele ca un car de foc, de dogoreala, căruia părea că se aprinsese rădăritul, se ridica deasupra unei rariște de fagi. Cățiva nori albi scâmbioși, mici și rotunzi, acoperou cerul și se asemănau cu o urmă de mei pascând tîgîl pe câmpia cea albastră a cerului. Vântul tot mai sufla în văjări clocotitoare, clătina arborii și le frământa frunzișurile. Câteva clipe încetă și se lăsă o liniște solemnă peste păduri, numai „Valea Ghicinelui” vula, clocotea și-năstru în adâncimile ei tainice și obscure, apoi din nou se pornea vântul și mai cu urgie și cânta ei și se tânguea acurgându-se în șuvoare albi de cludate.

Calea le era oboșitoare, căci din cauza vântului, care ușor putea să-i prăvale în prăpastiile adânci, trebuia să facă un ocol destul de mare. Trecură pe la „Băltură” și de acolo detoră în „Brata”. Ei nu mergeau la olaliă ci îmbrășiși. Sinele Buzangiu alipi arsurile ochilor lui Adam Neamțu și mai avea el și presimțiri rele. Ochiul cel stîng și sprinceana l-se băteau fără întrerupere. Inima nu-l mai trăgea nicio clipă să se urce într’acolo către ascunzătoarea lor. Il era teamă de Adam Neamțu și pe cale tresărea de cel mai mic zgomot de frunzișuri uacate. Stănu o clipă pe gânduri. În vremea aceasta celalalt se depărta, se perdură prin desimea codrilor. Un gând răzleț îi trecu atunci prin minte. să se întoarcă acasă. Și fără ca cineva să-l fi băgat în seamă, el o crol către casă.

Adam Neamțu mergea îngândurat. Deodată la a respântie a drumurilor, acolo sau în „Brata”, îi răsări de printre arborii dinaintea ochilor un om trist și desbădăjdut. Era un biet lucrător al ocnelor de cărbuni din Anina. Adam Neamțu își îndreptă pașii spre dănsul.

— Ce-l frate, ce ești desbădăjdut și cu ochii plânși. Ce ți-s’a întâmplat?

— Am călăcit prin codrii și nu pot da de drum. De er diminează umblu pe aicea, ca voi da capul meu. Muerea mi-a

trimis vorbă la Anina, că mi-a murit un copil. Și eu m’am rugat de domni, să-mi dea plata înainte. Și mi-a dat ei plata, douăzeci de taleri, ca să am cu ce-mi îngropa copilășul și să îi fac o leacă de pomână. Când trecusem din „Ponor”, lată că mi leșiră în cale doi oameni cu pistoale la chimir și mi cerură banii. Le-am spus eu bietul năcaz ce-mi ardea sufletul, dar ei nu voiau să mă asculte, ba începură a mă imbrânci. M’au tras departe dela drum în o lature de pădure și acolo dupăce m’au dărâmat de oase, mi-au luat banii, iară ei s’au făcut nevăzuți prin pădure. Și vezi așa am rămas și bănut și fără bani și de ieri diminează umblu fără căpătăi prin locurile acestea sălbatice și nu pot da de drum.

Omii tăcu, iar haiducul rămase ca trăznit, de cele ce îi auzese urechile. Un val de mânie clocotitoare îi inunda inima.

— Și l-ai cunoscut pe cei doi, întrebă el scurt.

— Dacă l-ași vedea, atunci da.

O șurșitură ascuțită și volnicească începu să străbată pe sub bolțile legănate de frunzișuri ale pădurilor. O clipă părea, că vijulia tăcea și nu se mai auzi decât clocotirile înflorate, venite din adâncimile văilor.

Nu peste mult începu să răsară de prin desimea codrului volnicii tot pe rând și să se adune în jurul căpitanului. Care din care era mai chipeș și mai volnic, ca brazil din munți. Adam Neamțu, dupăce îi cercetă pe toți cu privirile lui aspre arzătoare, le grăi:

— Unul lipsește.

Mai șueră odată și așteptă. Haiducii se priveau întrebători, neștind, de ce îi cheamă. Numai Afrim Petcu schimba la fețe. își recunoaștea isplă și se simțea perdut, cum îi zări pe Săscan. La șueratura a două nimeni nu se mai lvi de printre arborii. Lipsa Sinele Buzangiu și nimeni nu știa ca ce s’a făcut cu dănsul.

Văzând căpitanul dela o vreme, că nu mai vine, se întoarce către Bulan și-i grăi:

— Privește-l pe toți în față și vezi, de e fost vr’unul dintre aceștia.

— Pe unul îl cunoaș, este acesta . . . grăi Săscanul, după ce îl privi pe toți cu demărușul, și-l arătă cu degetul pe Afrim Petcu.

— Cu cine ai fost și când? întrebă Adam Neamțu scurt. Câți bani ai luat dela dănsul?

— Eu am luat zece teler; iară zece sunt la celălalt.

— Dă-i banii îndărăt!

Haiducul își vârî mâna în chimir și-l numără bietului ocar zece zloți în palmă.

— Și ce crezi, bună a fost septa ta, când te-ai pus să lătuiești pe un biet nevoiaș? . . . Bună este sapta ta de azi dimineață, când te-ai pus să chinuești pe bietul bărbier? Tu ești haiduc de-al lui Adam Neamțu? Acepția la asfel de lapte se dedau? . . .

Afrim Petcu deastădată tăcea, numai răutatea îi licărea din ochi.

— Lăzărică, fă-ți datoria, grăi Adam Neamțu, făcând haiducului un semn și în urmă se depărta de dănsul ca să nu vadă.

O clipă numai și o detunătură de armă făcu să se cutremure pădurea, în urmă se auzi o căzătură grea și opăsoasă. Afrim Petcu, fără a mai crăci un singur cuvânt, se izbi de pământ cu ochii înholbați și cu o rană în dreptul inimii, din care picurau stropi de sânge, roșii ca focul pe sirele de iarbă verde și pe frunzele uscate. Adam Neamțu îi dăde omului încă câștii doi pumni de galbeni și-l arătă drumul spre casă.

Acolo jos la rădăcina fagului, unde zăcea Afrim Petcu fără simțire, săpară o groapă și zicându-i un „Tatăl nostru“, îl aruncară înăuntru acoperindu-l cu pământ, iar la cap îi pusă o cruce făcută din niște lăpti tineri. Și-l lăsară pe haiduc sub bolta de frunzișuri să-și doarmă somnul cel vecinic în vreme ce pe deasupra lui trecea vântul lângulor cu undele lui de vueste și ciocotiri.

XII.

Pentru ca și mai ușoară să le fie scăparea dar totodată și umblarea prin sate, haiducii își aveau în fiecare sat câte un om ori câte o muere care îi găzduia. Când veniau de pe un-

deva, nu trăgeau pe la crășme, unde ușor ar fi putut fi recunoscuți și prinși de pânduri, ci pe vremuri de chiamăi, când îi vine omul mai cu anevoe, de a străbătea drumurile, își aveau oamenii lor unde să se adăpostească.

Homogii și pândurii crepau de necaz, căci în momentul, ce ei își frecau mâinile plini de bucurie, că în sfârșit au pus mâna pe Adam Neamțu și pe ceala lui, chiar atunci li-a'a șters ară de frumusei de dinaintea nasului, întregi și nevădimați. I-au urmărit ei atunci pe haiduci, dar din nenorocire spre direcția opusă; în vreme ce haiducii își căutau de drum liniștiți, trecând peste Ciclova la „Ghicin“, pândurii se zbuciumau pe drumurile petroase și pe potecile întortocheate, ce duceau către „Târla mică“.

Sinesle Buzangiu ajunsese acasă sănătos și teafăr. Prica ce o purtase până atunci lașă de căplian, acum pentru că se simțea la adăpost, se prefăcea tot într-o urdă nedumerită. Simpla că-l urăște pe căplian și că nu l-ar fi fost nici o leacă milă de dănsul, dacă l-ar fi văzut legănându-se în spânzurătoare. Un gând înflorător începuse să-l muncească mereu: gândul vânzării. Își pusese de gând, să-l vîndă și să ia cele 200 galbeni. Până își lăuria planurile sale, stetea ascuns și nu îndrăznea să se arate pe uliță, căci era însemnat și se temea că fără multă vorbă vor pune mâna pe dănsul.

Într-o noapte întunecoasă de nu se zărea nici la doi pași, Sinesle se furișă de acasă și străbătând încet prin dosul grădinilor până la casa din marginea satului, la baba Susana, găzduia haiducilor și după ce se încredinșă că nu e nimeni în apropiere, începuse să scrie pe la ferești și pe la ușă. În lăuntru se auzia vorbă. Privi în tindă prin o crepătură a ușii. Lângă vatra focului, unde câteva surcele trozneau și se mistueau în pălpăitura deasă a flăcărilor roșietice, trei mueri ședeau în jurul vetrei și vorbeau domol. Fețele le păreau aprinse de băsele flăcărilor. Era baba Susana, cu sică-aa Floarea și cu Ileana, muera căplianului, semn că Adam Neamțu căi de curând va pica în sat.

Sinesle Buzangiu trăsări de bucurie: „Am să-l dau pe mâna pândurilor și să-mi iau cele două sute“, zicea în sine și-și îndreptă pașii spre cazarma satului, unde știa că va da de

pânduri. Din întâmplare hotnogii erau aci, veniseră de seară de-a călare. Cu toții se odihneau binișor, când două-trei clocănituri în șolocaturile ferestrilor îi făcu să tresară din somn. Doi pânduri, ce-și frecau ochii cu dosul mâinii, se iviră în pragul ușii somnoroși.

— Care ești tu aci și ce vorești? . . . Întrebară ei umbra ce s strecura în întunec pe sub păreții cazarmii.

— Ași avea să vă descopăr niște lucruri mari.

Intrară înăuntru. Hotnogii îi cercetară cu priviri scurțitoare.

— Ce vorești, omule? . . .

— Un lucru mare am de descoperit. Să-mi dați mie cele două sute de galbeni și am să vi-l dau pe Adam Neamțu în mână.

Hotnogul Bordan păși mai aproape de dânsul, lărgindu-și privirile, iar pândurii căscară gurile uimii.

— Să ne dai în mână pe Adam Neamțu? . . . Bagă de seamă, omule, ce grăești. Să nu ne jii de proști, că zeu de-ji va fi bine. Dar dacă ne arăți ascunzătoarea lui și putem pune mâna pe dânsul, să știi că vei fi bine răsplătit.

— Pe mâine, pe poimâine, am să vi-l dau în mână.

— Bine, vom vedea. Până atunci însă trebuie să rămâi cu noi în cazarmă.

În noaptea următoare era întunec beznă. Peste întreaga bolă cerească era trasă o pânză neagră așa că nu se mai lăsa nici o lăcră de foc a stelelor. În jurul căsuței dela marginea satului în care locuia baba Suzana, câteva umbre tot atât, de negre ca și noaptea întunecată, se strecurară printre niște sălci și pe lângă niște garduri, până ce se făcură una cu pământul. Nici un zgomot nu se auzia și nici un lătrat de câine. Erau pândurii, cari își începuse pândă călăuziți fiind de Sinesle Buzangiu.

În tindă focul pălpăia în vatră. Și razele roșietece ale focului străbăteau prin crepăturile ușei afară ca niște sulfi înroșite de sânge. Încolăcite pe lângă foc, se așezau cele trei ființe.

adânc noaptea și privia o clipă în întunec, apoi aștepta ascultând.

Către miezul nopții din departe se auzea un ropot de copite, ce venea din depărtări mari. Ileana tresări, inima îi bătea cu putere. Pândurii adăpostii pe sub sălci și pe lângă garduri se făcură numai urechi.

Zgomotul copitelor se auziau din ce în ce tot mai lămurit, tot mai tare, până ce doi călăreți se opriră la ușa căsuței. Descălecară și, în vreme ce unul legă caii de un par, cellalt bătu ușor în ușă. Ușa se deschise repede și valurile de lumină ce năvăliră în noapte, iluminară o clipă fețele bărboase și aspre ale celor doi călăreți. De după sălci și de pe lângă garduri, pândurii priveau la cei doi haiduci cu mâinile pe arme și cu inimile zvăcâind. Era Adam Neamțu și cu tovarășul său Lăzărică. Intrară înăuntru.

Lăzărică venise să însoțească numai pe căpitan, iară el avea de gând să se ducă în noaptea aceea la Ciclova, unde îi aștepta fără de așteptare o altă lelișă cu ochii frumoși și pelișă moale și care știa să-l îndulcească clipele haiducului. Glasul ei domol și dulce, surburile pline de vrajă și sărutările înfocate, îi scoteau pe haiduc din cele mai tainice adâncimi ale codrilor.

Pândurii din două sărituri încunjurară casa. Zăvorul nu era pus la ușă. La un semn dai ușa se deschise până la părete și vr'o opt pânduri năvăliră înăuntru răcnind: „Adame, să te predai, că ești al nostru! . . .” Cu dânsii era și Sinesle Buzangiu. Femeile prinseră a ji pa de spalmă ca scoase din mână. Adam o clipă își perdu cumpătul. Nu știa ce să facă. Își scoase pistoalele și voi să tragă, dar gândul, că va ucide atâția oameni, îl opri. „Fie ce va fi”, își gândi el și-și vârî pistoalele în chimir. Lăzărică însă nu făcu asemenea. El cum zări pe Sinesle, își scoase pistoalele și crășni din dinți: „Căne tu ne-ai vândut! . . .” și în clipa următoare două detunaturi reacolă perii din capetele celor din odaie, și vânzătorul fără amai

leși afară dezleagă colul, încolecă repede și ca o vejelie cumplită se năpusti în întunerecul fără de sfârșit. Câteva puși se mai descărcă în urma lui, dbr fără să nimerescă, și din liniștea nopți întunecate se desprindea ropotul nebun al copitelor, urmat de lătrături vijeiloase de câni.

Lăzărică scăpă, Adam însă fu legat cu funii vâinoase și între torțe de rezină aprinse, fu condus până la cazarmă.

În ziua următoare, de cu dimineața se respiră norii de pe cerul cel albastru, lăsând să strălucească un soare bogat în raze și în căldură. Vestea despre prinderea căpitanului să lăptosă ca juijerul. Lume multă se adunase dinaintea cazarmei. Cel săraci cari l-au cunoscut înima și dărnicia lui, îi deplângeau pe acuma în adâncurile nepătrunse ale inimii lor, în vremea ce cel bogat triumfau de bucurie, că sau scăpat de Adam Neamju. În curtea cazarmei, legat de un stâlp cu fața în soare stetea căpitanul, de dimineața, de când se ridicase soarele de după șirul munților dela răsărit. Și-i era cald și greu de credea că să prăpădește. Părde de sudori crunte îi curgeau pe față și pe întreg corpul și părea ca scăldat. O sete crâncenă îi chinula mereu îi ucase gura și limba. Un pojar nesilna îi ardea în coșul peptului. Și suferia Adam în tăcere.

Din când în când se ivea câte un homog și se desfășo în chiorurile haiducului.

— Homogule, de ce mă chinuești? . . . grăi dela o vreme Adam Neamju cu glas sec și uscat.

Aceasta făcu niște priviri mari și să opri în fața lui.

— Homogule, îți mai aduci aminte de vremea aceea când team dua în trăsura pe drumul Boșneagului și vorbeai rău despre Adam Neamju și eu te ascultam? Și vezi team crujat. Într-o clipă puteam să-ți trimit sufletul pe tărâmurile fereciților, dar n'am făcut-o. Îmi era milă de tine. Și tu astăzi mă chinuiești fără milă.

Homogul tresări ca dintr'un vis cumplit și-l privi pe haiduc cu ochi mari plini de nedumerire. O zgudultură puternică îi făcu să se clatine ușor, când își aduse aminte de calea făcută pe drumul Boșneagului.

— Adevăr grădești, și-am fost odată în mână . . . Și îngrabă dăte poruncă ca să-l dezlege și să-l ducă din soare.

XIII.

În ziua următoare Adam Neamju, ferecat în lanțe zurditoare și încunjurat de doiaprezece pânduri și de doi homogi călări, îi duseră în temnița din Oravița. Pe uliță, pe unde trecea, poporul era adunat și toți îi priveau cuprinși de curiozitate. Cu toții se înflorau, când priveau fața aspră și bărbosă a haiducului. Adam Neamju păsea înainte cu privirile așințite în pământ și cu lanțele grele atârinate de brațe și de picioare. Se cugea el, că din poporul adunat pe ulițe câte vor fi, cari îi osândească și căji vor fi care îi adoară.

Și l-au dus la primul etaj într-o odăe strâmtă decât uliță și luându-i lanțele, ce-l curmaseră mâinile și picioarele, au zăvorât după dânsul ușa cuprinsă cu table de fer. Și Adam Neamju, spaima unui colț de țeară, se simțea acuma ca leul din pușile ajuns într-o cușcă strâmtă. Privi încruntat la priciul de scânduri ce-l servea de pat, privea la zăbralele de fer destul de largi dela fereastră și oia. Se gândi o clipă la fugă, dar înălțimea ferestrilor, de unde ușor și-ar fi rupt junghetura, îi descurajă și trântindu-se amărât pe priciul de scânduri, învâluit în liniștea odăii și neconturbat de nimeni, așăpi.

Lăzărică, mulțumită picioarelor late ale murgului său, scăpă sănătos și vesel. Pe la mândra, care-l aștepta cu brațele moi și deschise, nu se mai abătui, ci trase drept la cuibul lor, dând de veste tovarășilor, că căpitanul e prins. Auzind haiducii vestea atât de zdrobitoare, își frângeau mâinile de durere și nu mai știau ei, că în ce chip l-ar putea scăpa. Se gândeau ei că într-o noapte să năvălească asupra temniței, să zdrobească ușile și să-l elibereze, dar în urmă vedeau că sânt neputincioși și îndrăzneala lor ar fi putut avea urmări rele.

Sus în odăița cea strâmtă, pe priciul de scânduri, cu palma căpădău, se odihnea Adam, trudit și amar. Către prânz zăvoarele cele grele și chelle ruginite începuseră a-și cânta cântecul albastru pe la ușă. Căpitanul tresări, dar nu se sculă. Ușa cea grea se deschise. În prag răsăriră vr'o patru pânduri înarmați, iar al cincilea aducea mâncarea. Adam nu se ridică din pat, ci se vâltă cumplit și se zbătea ca și când niște zgârcuri cumplites l-ar fi apucat. Pândurii lăsară mâncarea pe un colț al priciului și zăvorând ușile, se despărțară.

În ziua următoare, când intrară la dânsul, el tot se vâlta și se zbuciuma cumplit, iar mai mare le fu mirarea, când văzură mîncarea nealtnăd. Îi întrebă, că ce are? Și Adam cu o voce frîntă abea le putu spune, că are dureri grozave și că nu poate mîncă. Stăpînirea să luase pe gânduri cu starea haiducului. Le părea rău, că moare enc'ășa ca fiecare muritor. Lor le plăcea mai bine să fie sănătos, ca să-l judece și însăși să-l acate în vr'o spînzurătoare la rîspîntia drumurilor. În ziua a treia iară n'a mîncat, dar atunci a venit și Ileana și i-a adus ceva de gustare. Pe dânsa n'ou lăsat-o înăuntru, ci merîndea i-a dus-o după o cercetare amănunțită. Auzind ei, că Ileana este afară, le spusă pîndurilor, că ei nu o va mai duce mult, se simte slab și că însăși acuși își va da sufletul în mîinile Judecătorului, ci să facă bine și să-i spună Ileanei să-i aducă chisălișă (levar) de prună ca să-și îndulcească sufletul o leacă, etăta dorință mai avea numai. Auzind Ileana, într'un suflet se repezi pînă acasă să-i aducă.

Hainogii și castelanul încă îi cercetară pe haiduc, dar văzându-l suferind, credeau că i-se trage boală de multa ședere în fața soarelui.

— Vezi Adame, grăi unul, nu putu-și să-și păzești dîscălia ta, ci te-ai dat cu puștili și cu bejenarii și vezi acum unde ai ajuns...

Căpitanul nu răspunse, ci gemea din greu.

În ziua următoare, după ce Ileana a întocmit treburile cu Lăzăriță, s'a întors la temniță cu oala cu chisălișă de prună. Oala era cam mîrșoară și străjerii temniței, fără a le mai plezni prin minte, a cerceta oala cu deamăruntul, o duseră sus în celula haiducului. Când o văzu Adam Neamțu, o clipă fața i-se însenină. Avea presimțiri bune. Depărtându-se străjerii, luă oala și o cercetă cu deamăruntul. Era din cale afară grea; o desfăcu puțin și se bucură, când văzu înăuntru o frînghie.

Când inserase, mîncă, ca să-și prindă putere, în urmă scoase frînghia. Cercetă zăbrelele ferestrilor și așteptă pînă către miezul nopții.

Afară era o noapte de toamnă senină și recoroasă. Pe fundul boltei albastre stelele fîntuite ca niște cule de foc licăreau sfîoase în singurătatea lor. Drumul robilor ca un nor fumuriu tăie

cerul și, despărțit în doi craci, se perdea în negurile pline de taină din marginea orizontului. Era liniște și recoare. Pîndurii și pîzitorii ce erau puși pază pe ulițe, dormeau dulce, vădînd rîuri deschise. Greierii de prin grădini și de pe coastele dealurilor își jîrăeau cîntarea, cîntată și de strămășii lor în curaul veacurilor. După ce se încredinșă Adam Neamțu, că totul a'a linișit pe ulițe, își legă sfoara de zăbrele și o slobozi în jos, în urmă lăpădănu-și chimirul cel lat, își lăpădă opincile și surtucul rămînînd numai în cămașă, își vîrt capul printre zăbrele și mai cu chin, mai cu anevoe se strecură printre feare pînă de partea cealaltă. Prinse atunci funia și înceînel își dete drumul la vale. Când atînsă pămîntul, își lăcu vînt și se perdu în umbrele nopții. O crol pe „Ogașul bradului” însua. Ca un ogar fără splină fugia bietul om însua și când ajunsese la „Roșii”, era obosit, iar apa curgea vale pe dânsul. Era frig dar nu-l mai simția. Alungînd sus își mai domoli mersul, ca să poată respira. Deodată într'o tufă de pe marginea drumului resări o umbră care întrebă:

— Sîi, cine ești?...

Adam Neamțu o clipă tresări și se opri în loc. În clipa următoare însă se liniști, căci glaful îi era cunoscut.

— Tu ești, Lăzăriță? întrebă căpitanul apropiindu-se de dânsul. Acesta se bucură, când îi văzu scăpai din robie.

— Să nu zăbovim, căci pot prinde de veste despre fuga mea.

Lăzăriță se desbrăcă de șubă și i-o dăe căpitanului, să nu se răcească și plecară mai departe.

Alungînd sus la peșteră, mai mare îi fu mirarea, când își ală tovarășii priveghînd în jurul unui foc mare, ce-și pălădea flăcările roșietice într'o frîmîntare bizară. De întristare, că căpitanul zace în prisoare, somnul nu se mai prindea de dînșii, ci așa ședemu și veghiau trișii și amărîți. Când văzură însă pe căpitan că fără de veste se apropie de ei, cu toții strigară într'un glas plin de bucurie.

— Trăiască căpitanul!...

Așezându-se cu toții pe lângă foc, fugarul începu a le istorisi despre scăparea lui.

— Și cine l-a vândut, căpitane? întrebă mai târziu Gheorghe Dogariu.

— Sinele Buzangiu e vânzătorul, dar lasă-l acum căci și-a luat răsplata ca și tovarășul său Afrim Petcu; de acum se vor odihni în mormintele lor reci, ne mai chinând pe cei săraci și ne mai vânzând pe tovarăși.

XIV.

Toamna măltașe pe nesimțite. Vânturile din ce în ce băteau mai des, frunzișurile se răreau arborii, se dezbrăcau de podoaba lor și rămăneau ciungăriți. Noptile se lungeau, iară zilele erau triste și mohorâte. Din cerul cel acoperit cu o pânză cenușie ca plumbul se cernea neîncetat o ploaie măruntă, o ploaie plină de recență ce prevestea, că iarna nu e departe. Drumurile și cărările îmbăcsite de apă, se înmulțeau și astfel îngreunau mersul omului. Pe cărările codrilor rar se mai vedea câte un haiduc. Cu toții se retraseră ca urșii în vizuina lor și povestind se pârșoleau la focul, ce pălpăea la mijlocul lor. Acum își simțeau viața grea și monotona. Așa le amorțeau oasele încunjurând focul, ghemuții și o leacă nu mai puteau ieși afară pentru ale dezmoșii.

De când se rărise codrul, întotdeauna se vedeau în vale sulurile de fum, ce se ridicau din vârful stâncilor și erau expuși pericolului de a fi descoperiți. Afară de aceasta mai trăgeau neaz cu căratul merindelor până acolo sus pe vremuri atât de grele.

Se hotărâra, deci, să părăsească culbul cel vechi și să-și caute o altă ascunzătoare care se le servească de adăpost. Danii cel îngropaji rămăseră sub lespede de peatră, iară ei luând celelalte comori cu dâșii, aculele și armele, scoborîră pe la „Ducărețe” către „Valea Călugărului”. Aci aflară o peșteră în stâncă, dinaintea căreia ardea o candelă zi și noapte, iară înăuntrul peșterii era un alihastu uitat de vremuri, căruia poporul îi zicea „călugărul”. Barba albă până în brâu, plețele-i de argint l-ae scurgeau în sânul pe spinare înțos, sprâncenele groase și stufoase ce-l adumbreau ochii și întreaga față, îi dedeau înfățișarea unui om, ce purta pe umerele-i gârbovite pecetea mai multor veacuri. Peștera era afumată, iară în mi-

locul ei îngeunuchind pe peatră, ținea moșneagul în mâinile lui tremurânde o carte învechită cu rugăciuni pravoslavnice. Și hastrul era în rugăciune.

Adam Neamțu le făcu semn haiducilor, să fie pe pace până ce cuviosul bătrân își rosti rugăciunea. După aceea se apropiară de moșneag, îi sărutară mâna osoasă și ucată pe rând, îi puseră fleștecăre deoparte câte un ban și ceva merinde și plecară. Ajungând jos, trecură pe lângă niște vârniji, urcară câteva stânci până ce deteră de un izvor, ce jășmia din poalele stâncoselor ale „Simionului”. Mai la vale se întindea o poeniță netedă și verde. Deasupra izvorului cu apă limpede, era o mică deschizătură în stâncă. Aceasta era gura peșterii care avea să le servească de adăpost.

După puțină chibzuială intrară înăuntru pe rând.

Gura peșterii era strâmtă, încât cu asevoie străbătura înăuntru, dar cucăi pătrundeau mai adânc, cușat mai mulți se lungea, așa că nu se mai zăreau păreții. Înunțecul cel infernal și spintecă fiocăra ușoară a unor lumânări de său. De la o vreme nu mai putură străbate înăuntru din cauza noroiului și a unui rîuleț ce se scurgea repede prin înunțecul adâncimilor, ci fură nevoiți a aduce câteva bucăți de lemn, de afară și înighebând o punte, purură trece pe malul celălalt al râulețului, care era mai pietros și mai zvânat. De aici calea forma un povârniș. După ce străbătura povârnișul în sus, deteră de o lespede de peatră, mare cât o masă, înjurul ei se vedeau resturi de oase și străchini sfărâmate. Însemna că pe vremuri locurile acelea au servit cutărilor voinicii de adăpost. Ceva mai la o parte se zărea o altă lespede mare de platră, acoperită de jumătate cu pământ și mușchiu uscat. După puțină chibzuială, Adam Neamțu își făcu planul să ridice lespede de peatră și acolo să ascundă comorile. Se apucară de săpat. După o muncă oboșitoare reușiră a ridica lespede de peatră dar mai mare le fu mirarea, când văzură că sub peatră zace un căzan plin de bani. Se bucurară de așa noroc și turnând peste comorile cele vechi, comorile mai nouă, așezară lespede la loc și o tocmiră cum a fost.

Și se simțeau ei destul de bine în noua locuință. Satul le era aproape, de unde puteau aduce merinde, iar din când

În când seara, după ce soarele scăpătase, se puneau la pândă, afară în apropierea izvorului, și așteptau până ce încetinel, pe povârnișul pietros de pe crestele „Simionului”, se lviau câprioare spârtoase, conduse de câte un șap cu coarnele avântate în sus. Și când pășeau dobitoacele spre izvor și atingeau apa rece, haiducii din ascunzătoarea lor trăgeau și prăvăleau câte două-trei la pământ, în vreme ce celelalte, înnebunite de spaimă, ococeau la fugă, în săliuri mortale, pe coasta pietroasă însușă. „Aduceau atunci în peșteră, le lupulau de piele și trăgându-le la frigare, le rumeneau cum se cade, iar vinul curgea spumegând, aprinzând inimile și creierii.

Aproape două săptămâni au stat haiducii în nelucrare. Unii mai dădeau noaptea pe acasă, pe la ai lor și iarăși se adunau în peștera din lăma „Simionului”. Într-o seară erau toți adunați în jurul unui foc puternic, ale cărui flăcări răspândeau o lumină roșietică în peșteră, făcând umbrele haiducilor să joace pe pereții de piatră într-un dans bizar. Povestea ei câte de toate. Atunci le grăi căpitanul, după ce a privit o vreme îndelungată în feraticul aprins, pierdut în gânduri:

— Măi ortaciilor, alcea în jurul ăsta nu mai putem face nici o ispravă. Pânduriți s'au lămulji că nu mai putem ieși din bârlogul nostru. Dar ca să-l mai împrăștiem pe pânduri și în alte părți, ar trebui să mergem undeva mai departe. În Surducul-Mare locuiește spăhia Cichi, despre care se vorbește, că ar fi tare bogat. E cam departe, dar ajunși odată acolo, ne vom căuta de treabă în siguranță. Acolo nu pândesc pândurii și poate nici visează de gândurile noastre.

Haiducii se bucurară de noul plan de călcare al căpitanului și cu toții se simțeau însofiteși, că din nou se dă ocaziune de a-și mai desmorți o leacă ciolanete. Strigară de bucurie și erau gata a-l ridica pe căpitan pe sus.

În ziua următoare încă de dimineața, înarmați bine și încărcăți cu merinde pentru drum mai îndepărtat, suiră un rapog până sus în culmea „Simionului” și de acolo pe poteci doșnice pe cărări neumblate, pe unde șiau că nu se înălnesc cu suflet de om, o croiră tot pe culme până la „Lup”, de acolo trecând de-a curmezisul drumul mare, o luară pe „Cracul Zilovanului” până la „Tăiva lui Ștefan”, iar de acolo trecând peste „Lișava”

se opriră în valea Jiulinului. După un scurt popas plecară mai departe. Încunjurată Săcășul și se cufundară în codri Cărnecei. Amneazul trecut de mult, când se văzură sus la „Obârșia Malamului”, unde se opriră să ia și ceva în gură. Drumul le-a fost destul de lung și obositor, dar haiducilor nu le era erit și și că ce-l oboseala Vre-o doi înși scoborîră în Surduc, se lăcodeasă una-alta, iar celalalți așteptară până însera. Și când luciferul prinseră a licări printre niște nori fugari și haiducii își alipiră vremea prielnică, scoborîră, pe coasta păduri și pân'în vale, unde așteptară până către miezul nopții.

Iacoadele suiră și aduseră vestea că casele spăhiei sânt ca niște cetăți cu porți grele de oțel, păzite de străjeri de noapte. Mai alară ei și acela, că casele boerești stau față în față cu casa comună și în dosul lor ar fi o fereastră fără zăbrele și pe acolo ar putea străbate înăuntru. Spăhia, era dusă în o cale îndepărtată, iar acasă erau numai fetele cu soția lui.

Înoptase de-abinele. Oamenii, dobitoacele și boectării de noapte, dimpreună cu străjerii spăhiei durniau fără griță. Noaptea era tăcută, linișită. Un câne lătra domol și somnoroș. Mai târziu cocoșii trambliară vremea de dinainte de miezul nopții, apoi iar se lădă o liniște adâncă peste sat. Numai undele Cernoveșului murmurau și șopteau lin și domol. Haiducii se străcorară pe niște ulițe doșnice până la casele spăhiei. Acul țară o leacă; nu se auzia nici o mișcare, numai frunzele unor arbori se legănau ușor. Fereștrua fără zăbrele era acoperită cu niște funduri de lemn. Un haiduc puse sub funduri un par în formă de cumpănă, apasă odată și fundurile săriră într-o parte. Luară de pe jos o baligă, mănjiră geamurile și în urmă le sparseră fără, ca să se audă cel mai mic zgomot. Toți intrară înăuntru afară de doi, care remaseră la pândă. Deteră într-o odată strămiță și goală, de acolo într'un coridor lung și întunecos și în urmă în curte. Stătură o clipă nemiscăți și ascultară. Liniște adâncă. Un câne mârâia adormit. Să străcorară încet pe sub pereți și de acolo deteră într'un coridor larg dar întunecos. Deșchiseră o fereastră și deteră într-o tindă. Două slujnici ce dormeau acolo, tresăriră din somn cu părul zburliț și cu ochii înholbați de spaimă. Voleau să jipe dar nu avură

vreme, săci unii dintre haiduci și pusură mâna pe ele și le legă fețele, iară gurile le umplură cu cârji, de care purtau întotdeauna prin buzunare. Unul rămase cu ele de pază, ceilalți trecură în alt coridor, ce resuna ca o biserică, și de acolo forțând ușile, pătrunseră în camera, care dormea mulțimea și fețele spăhiei. Biețele muierii, îmbracate numai în cămășile albe de noapte, păreau că înnebunesc de frică, când văzură fețele aspre bărbosă și privirile fulgerătoare ale haiducilor. Cele două fețe înnebunite de spaimă își îngropară capetele în perinele moi și plângeau. Anunci căpitanul se îndreaptă spre mamă și-i grăi:

— Doamnă, nu vă spălmântați, căci n'are să vi-se întâmple nimic. Noi n'am venit să vă schingiulim, să vă batjocorim ori să vă necinșim, am venit să ne dați ceva ce știu că aveți mai mult: bani. Să știți că eu sunt Adam Neamțu și așteptați sănt oamenii mei.

Blata muere tremurând de frică se vălă și se ruga să le lase fețele învălindu-se într-o manta scumpă, se îndreaptă înainte cu pași șovăitori. Și deschizând ca o icoană cu orologi ce stărna pe pereți, scoase un mănunchiu de chei și le înmână căpitanului, arătându-i totodată și lăzile cupluzite cu table de oțel din odăa cealaltă.

Haiducii deschiseră și începură a se încălca cu bani și cu alte argintării ce împodobeau odăile. Biețele muierii priveau cu ochii înroșiți de plâns, cum li-se prăda avutul. Încercându-se ei cu de toate plecară, zăvorând ușile după dânzii, ca nu cumva muierile să iasă și să alarmeze pe păzitori și pe ceilalți străjeri din sat. Ieșiră cu toții pe calea pe care intraseră, fără să deștepte cel mai mic zgomot prin curte. Și străbătură tot uleșile doornice pe unde au venit. Căinii mirosind oameni străini prin sat, prinsură a zăpăi pela porți până ce haiducii se perdură în marginea satului învălindu-se tot mai mult în tunerecul nopții. În urma lor satul cu casele îngrămădite una lângă alta rămase liniștit. Cățiva cocoși trambățară o oră întreagă după miezul nopții, iară valea Cernoveșului ciocotea lin și domol.

XV.

Și au întors din nou haiducii, încălcați de comori, la noua lor adăpost din inima „Simionului”. Pe lângă multele vești ce

amblesu prin lumea despre laprăvile haiducilor, se alătură și oceașă veste nouă. Și pândurii primiră vestea aceasta, dar și mai mult se cătrăniră și se amăriră. Își imputau neîncușinței lor, că le-a căzut odată în palmă dar n'a fost harnici de dânsul.

Lumea bogată începuse să se înarmeze și să se îngrădească cu păzitori, așa că nici pasarea nu mai putea trece peste zidurile curților lor. Prin sățiile din aret poporul, la îndemnul și constrângerea pândurilor, nu mai dormea până după miezul nopții, ci făceau focuri pe ulițe și le încunjureau cântând și bălădând în dobe și în feare ca pe vremea lăcustelor.

Toamna înalta tot mai mult, cu nopțile ei lungi și plinătoare, cu zilele ei plioase și pline de păclă. Frunzele uscate erau risplăse, îngrămădite de vânturi pe drumuri și prin ganțuri. Frigul creștea tot mereu și peste noapte începuseră înghețurile. Din când în când, pe marginea orizontului se lăsa și soarele, dar tot palid și fără putere. În peștera adâncă locașii în opinci cu obele călduroase, învălși în cojoace și cu căciuli de oaie în cap, ședeau haiducii trâniți pe lângă focul ce nu se mai stânga și se odihneau povestind.

În dimineața următoare Nișă Duma își luă pușca și voi se mai vâneze câte ceva. Afară era frig și umezeală. O ceață groasă acoperă vârfurile munților și se scobora până în adâncimea văilor, din care se cernea o migădurea subțire. Ieși în gura peșterii și privi în jur. Mai la vale, ca la douăzeci de pași depărtate, părea că aude vorbă și că zărește uliște flințe omenești, care se mișcau într-o parte și într'alta prin ceață. Ascultă. Vorbă multă venea din vale. Prin desimea ceții abia se zăriră, câteva uniforme de pânduri ce sulau pe peiriș în sus, ce porneau să se prăvăliască în vale. Deodată se auziră câteva detunături și gloanțele trecură viulind pe deasupra capului lui Nișă Duma. Acesta se trase repede în peșteră și auzi destul de respical pe pânduri răcolind: L-ați văzut! ? . . . L-ați văzut! ? Un om de-ai lui Adam Neamțu! . . . Trebuie să fie toți ascunși în gaura oșei.

Erau pândurii, care prințând de veste, că haiducii sânt ascunși în apropiere, se luară după urmă până la peștera de sub poalele „Simionului”. Formară o poteră și porniră în căutarea lor. Văzând ei că în apropiere peștera nu mai are altă

apre, era hotărât, că atât să-i păzească, până când aceștia vor fi alinați de foame să se predea. Totuși se hotărâse a intra înăuntru.

Nișă Duma se retrase înăuntru, înspăimântat, și le dăde de veste și tovarășilor, că sunt încunjurați de poteră. Și cum se-
deau ei încolăciți în jurul focului, deodată săriră cu toți în pi-
cloare și puseră mâinile pe arme. Căpitanul dăde poruncă ca
focul să fie stins imediat, iară puntea o trase către dâșii. În
urmă toți se postară după plăta colțuri ieșite ale păreților de
piatră și așteptau liniștiți. Apa ce se scurgea cu undele-l repezi,
vula mereu. De către gura peșterii se auzea vorbă și razele
unor facle aprinse se împrăștiară în întreg cuprinsul peșterii,
altele iară se perdeau în largimile întunecate și fără de sfârșit.
Pândurii, în frunte cu hotnogul Bordan, înaintau fricoși până
la rău, acolo se opriră și începură a cerceta cuprinsul cu ochi
scrutători. Zădarnic însă, căci în întunerecul cel gros și în lăr-
gimea fără de sfârșit, ochii lor nu zăreau nimic. Nici un sunet,
nici o mișcare nu se auzea afară de vântul apelor. Un poterăș
descărcă o armă. Detunătura sună grozav, acurându înțeleg
peșteră, și se perdu departe în sus, în înălțimile necunoscute.
Urmă o liniște adâncă, numai ecoul detunăturii parcă mai vi-
bra pe sus, când deodată de pe malul celălalt al pârâului se
îvi o lumină fulgerătoare, urmată de descărcătura unei salve de
puști. Peștera se cutremură din temelie ei și parcă întregă a'a
prăbușit îngropându-l de vii. Un urlet de groază ieși din gră-
mada poterășilor și aruncând pe jos torțile aprinse, se năpustiră
ca turbați înapre ieșire.

Ajunși odată la lumina zilei, se reculegeau încetinel și
abia amănăta vreme își veniră pe deplin în fire. Înăuntru nu
mai intrară, dar remaseră să pândească ieșirea.

Haiducii se văzuseră acum la strâmtoare. Erau cam mulți
și merindea nu li-se ajungea pe o săptămână. Și alți resuflă-
toare nu cunoșteau. Unii rămaseră de pândă, iară alții plecară
a cerceta peștera cu deamăruntul. Și au dat de o gaură care
ducea în sus. O scară învechită de jumătate, putredă, era ră-
zimată de un părete. Sulzul era anevoios. Mai călărându-se de
stânci, mai cu ajutorul scării și al unor frânghii, urcară tot în
sus până când drumul li-se mai îmbunătăți, căci nu mai ducea

asa plezia. Și urcau haiducii mereu până deodată se treziră să
câteva fășii de lumină spintecau întunerecul. Era lumina zilei
care străbătea înăuntru încetinel și cu băgare de seamă ieșiră
până la deschizătura, care era încunjurată de mai multe vârfuri
ascuțite ale stâncilor. Priviră de jur-împrejur, dar nu șiau
unde se află, căci din cauza păclei dese și a ploii mărunte, nu
se zărea nimic.

Două zile au stat haiducii tot chinuți cu gândul scăpării
și nu șiau, să se ducă de descoperirea lor ori nu. Abia în
ziua a treia ceața și norii plumburii se împrăștiară de pe munți,
lăsând să se vadă un cer albastru de toamnă. Și cât de mare
le-a fost bucuria, când văzură că răsuflătoarea peșterii ieșea
tocmai sus în vârful „Simionului”.

Văzând dar haiducii că acolo nu e de săbovii mai multă
vreme, după mai multă chibzueală hotărâră să părăsească locurile
acestea și să treacă în țara sârbească. Deci lucrurile de valoare în
banii, ce li-se păreau prea mulți și prea grei, de a-l purta cu dâșii, și
vârtră sub lespede de piatră și după ce o acoperiră cu un strat gros
de pământ, deasupra făcură locul, așa că dacă va și străbate
cineva acolo, să nu se nădăde că ce comori zac sub cenușa
aceea atinsă. Și au plecat haiducii cu toți, lăsând peștera pusă
la și deșartă în poza pândurilor, iară ei luând pădurile de-a
curmezisul, s'au dus departe până în apropierea cătunului
Alibeg și acolo cu ajutorul unor pescari, cărora le plăti destul
de bine, trecură peste valurile Dunării în partea sârbească.

Adam Neamțu mergea înainte, dar era tot îngândurat
Gândul îi era acasă la nevastă și la noul său născut. O lăco-
adă îi aduse vestea, că Illeana a născut un volnic de bălat.
Buturos s'ar fi dus acasă, să se bucure și dansul de venirea
pe lume a odraslei sale, dar nu îndrăznea. Îi era teamă să nu
cadă din nou în vr'o cursă. Și așa mergea el înainte, până ce
alte gânduri îl învăluiau și alte lăcoane trăie îi treceau prin minte.

Și mergeau haiducii tot pe malul Dunării în sus până în
sânulețul Golubaș. Însărase deabinele când înțară într'o crâșma
plină de vorbă și de fum. Cum toate că erau mulți, totuși nu
atrăgeau atențiunea oamenilor lor, fiindcă erau mai căutați și
mai bine plătiți la ziua următoare se împrăștiară cu toți ca
lucrători, ca astfel să țină seama una alta de prin oameni.

Seara adunându-se iarăși cu toții la crăsmă, începură a povesti celece culeasă de prin sat. Unii povesteau că în apropierea cătunului Dvoriste se află mănăstirea „Tuman” cu mai mulți călugări. Alții povestiră că vladica din Poșarovaș făcuse o călătorie pe Dunăre și avea de gând să cerceteze și pe locuitorii din partea locului, dar fiind târziu în toamnă și începuse zilele ploioase și vecinic noroase, își amână cercetarea. Alții iarăși aduseră vestea că nu departe de mănăstirea „Tuman” peste culmea muntelui cu același nume, la poalele „Tâlivei” îngrădit între mai multe dealuri se află comuna „Racovabara” și acolo locuiește cel mai bogat boier din acele părți.

Adam Neamțu gândi o leacă. Sărbii și așa sănt din fire cam negândiți și ce ar fi dacă el cu tovarășii săi se vor travesti în veștiminte de călugări și așa îi vor călca pe Sărb ziua la amiază, neturburați de nimeni. El împărtăși gândul lui și tovarășilor săi. Aceștia îl așară de prea îndrăzneț, dar de altfel minunat. În ziua următoare plecară cu toții spre mănăstirea „Tuman”. Era în preajma ierarhului Nicolae. Vremea se cam însoptise. Pământul era înghețat, unde și unde o molșie, iară din cerul plumburiu începuseră a se cerne fulgi rari, singurații de zăpadă. Cărduri de corbi și de cioare se învârtteau în vârtejuri largi și repezi și umpleau văzduhul cu croncăniile lor sinistre. Haiducii îmbrăcați bine, cu capetele vârșite în niște căciuli de piele de miel, încălțați în opinci, mergeau înainte slobozind nori de aburi prin văzduhul rece. Către seară, pe când noaptea se lăsa tot mai mult peste dealurile acoperite cu pruni scuturați de frunze și peste munții cu pădurile rărite, bătură la poarta mănăstirii. O fașă curvioasă, încadrată de o barbă albă și păr argintiu și cu o potcapie învechită în cap, ieși și le deschise. Când întrebă că cine sănt, spuseră, că sănt niște bleși lucrători, care vin din jos dela Negoitin și că li-e teamă să umble noaptea, fiindcă au mai avut de furcă cu o bandă de Bulgari și Turci, ce păzeau strămtoriile și jefuiau pe trecători.

Minciunea lor fu crezută pe deplin și deci fură introduși în niște chilii călugărești să se odihnească. Peste noapte până ce călugării dormeau, haiducii făcură roat de mai multe roze și potcapii și le expedară prin doi dintre tovarășii, care trecură zidul odată cu miezul nopții. În dimineața următoare mulțumiră

stareșului pentru ospitalitate, sărutară mâna duhovnicului și plecară mai departe. Călea ducea peste o pădure, unde se opriră și haiducii se transformară în niște călugări ce păreau că parcă atunci scoborâră de pe sfântul munte al Athosului. Adam Neamțu era îmbrăcat în rasa stareșului și dacă ar mai fi avut și o cruce de aur la grumazi, ar fi asemănat unul vladică, iară Lăzărică unul arhimandrit. Vre-o trei dintre haiduci rămaseră neschimbați. Aceștia făceau pe servitorii. Și așa, travesiți în haine călugărești, ajunseră în cătunul „Crivacea”, de unde închiriară vreo trei trăsuri și plecară mai departe spre Racovabara. De cu dimineață se îngrădură a trimite un vestitor călare, ca să vestească boierul Ocanovici, că vladica din Poșarovaș vine cu întreaga lui suită să-l cerceteze.

Sărbul încântat de această vizită rară, începu să dea porunci în stânga și în dreapta, ca să pregătească masa. Unii dintre argați dederă năvală printre pasările din curte, prinzând găștele și curcile, le rupeau capetele și le aruncau departe, într’alt col al curții, purcelii guștau, în vreme ce ferul ascuțit și rece li-se implantă în grumazi, dind drumul la izvoare calde, trosite de sânge. Slujnicile fugiau fără cap și nu mai știau pe ce se pună mâna. Din când în când glasul ascuțit al boierului le dedea zor la lucru ca toate să fie gata la vreme. În pivnițe se desfundau bușie cu vinul vechi și negru de Negoitin. Slujile pe furie storceau păhar după păhar și se aprindeau la fașă de puterea încălzitoare a băuturii. Lucrul curgea de-a valma și toți umblau repede, vorbeau în rășfite și se zoreau unul pe altii.

Către amiază cărțile străbătură în curte cu fețele albe pline de evlavie, iară boierul totămplină fericit, sărutând mâna vladicului. Sfârșitul purcelilor, al găștelor și al curcanilor străbătea până afară, iară afară în curte haiducii erau încăntați de miresmele dulci ale acestor bunătați, ce făceau ca și cele mai tainice ascunzătorii ale stomacului să se rescolească, iară gura să le lase apă. Trecură în salon. Argintăria și covoarele din orient le lua vederile călugărilor. Se așează pe scaunete moi, dar cum nu erau obișnuiți cu astfel de lucruri, dela zece pași li-se vedea stângăcia. Numai vladicul vorbea, celalții, dacă și erau întrebați, zimeau ușor și clătinau din cap. Nici

unul nu ştia o boabă sârbeşte. Din întâmplare numai boerul era acasă, căci familia i-se dusesse în Belgrad la socrii, unde aveau să prăznuească împreună pe ierarhul Nicolae.

Prânzul se începuse. Mâncările erau bune şi gustoase. Şi călugării trăgeau pe neresuflate de-şi frigeau gurile. Se aduse la masă şi vinul negru ce părea a sânge încheagat. Turnară şi beură. Vinul era bun şi călugării îşi lungeau buzele şi-şi făceau semn cu ochiul. El se fereau de a vorbi ca nu cămva să se iradeze, el stătea smeriţi plini de evlavie. Toate aceste le bagă de seamă boerul, dar credea că aşa se poartă calugării. Vinul însă îi ajăta mereu. Şi-au însă să se săpânească, numai ochi începură a le licări straniu în cap. Vlădicului îi mai rămăsese prin cap câteva cântări bisericeşti în limba slavă de pe vremea dăcătilor lui. Începu să cânte, călugării îi şineau laonul, enă boerul Ocanovici zimbăa ferecăt.

Şi aşa au jiaut ei până pe înserate, când la un semn al vlădicului, toţi călugării săriră în picioare şi punând mâna pe boer, îi întrebă de bani. Boerul, luat fără de veate, le spuse şi le dăte şi chelle. Deşertară lăzile de parate şi începură a ascunde argintăria pe sub rasele călugăreşti. Ieşiră liniştiţi, ca şi când nu s'ar fi întâmplat nimica, se puseră în trăsuri şi porniră prin înunerecul nopţii, iară sua bietul Sărb, turburat de iorta vinului, încă tot nu-şi putea da seama că vloează ori nu, şedea legat, lungit jos pe covoarele scumpe de orient.

XII.

Pândurii păzeau ne'ntrepu zi şi noapte la gura peşterii dela poalele „Simionului” şi erau în credinţă, că măcar pământul să crape, el tot trebuie să pună mâna pe haiduci. Şi păziră ei o zi, păziră două, o săptămână, păziră o lună şi înăutru peşterii nu se auzea nici cel mai mic zgomot, afară două de vneul apei ce se scurgea mereu. Iarna înaintase, gerul creşea şi biete şi sărmanele urechi ale pândurilor prinsă a degera şi a se umfla înfricoşător. Dela o vreme, unii îşi luaseră curaj şi străbătură în peşteră, cu nişte făclii aprinse, deşteptând lilieci amorziţi ce apânzurau pe pereţii de peatră. Căutară în dreapta şi în stânga, dar nici un oulet de om nu se zărea pe sub bolta înfloritoare de stânci seculare. Mai târziu trecură şi apa

şi aflară numai rămăşiţe de cărbuni afişaşi, o grămadă de cenuşă şi alte mărunţişuri, deci uşor se putea vedea că acolo au petrecut oameni. Şi păşiau pândurii peste comorile care i-ar fi făcut pe ei şi neam de neamul lor buni, şi nici unuia nu-i trăsese prin minte să caute după bani.

Deia o vreme au părăsit gura peşterii. Vremea se scurgea înainte şi nimic nu se mai auzia despre Adam Neamtu şi oamenii lui. El însă îşi petreceau de minune printre Sărbi. Se schimbau în toate chipurile. Erău când cerşitori, când călugări, când domni, când lucrători şi întotdeauna scoteau bani depe cei bogaşi. Una le pica greu că nu aveau oamenii lor care să le dea informaţiunile trebuincioase. Cu Sărbii nu voiau să se împrietenească, căci se cugetau la zicătoare „Cal verde şi Sărb cuminte”. Şi cum să-şi încredinţeze ei, o mulţime de volnici înalţi ca brazi din munţi, şi toţi unli ca alţi, vieşile lor în mânăle nelacuşilor Sărbi. Prinsă şi pe acolo autorităşile a-i căuta, pentru că multe se auziau de urmele lor, dar fără rezultat. Căutau prin sate, căutau prin păduri, dar pace... Odată puseră mâna pe câţiva din ceală, dar neavând dovezi încontra lor, le-a dat drumul.

Haiducii se cam temeau, căci nu şiau locurile şi nu se puteau apăra. Auziră ei că mai înăpre răăşrit ar fi şi sate româneşti. O porniră dar într'acolo. Trecură câteva văi aitră câteva culmi şi străbătură câteva păduri seculare şi se văzură pe o vale lungă cu case milite, sib vărute, răspândite de ambele coaste ale dealurilor. Era sătuleşul Ponor cu casuşele umilite, ascunse sub trunchiul câte unul copac secular lipsit de frunze. Gerul creşea mereu. Pământul îngheţase oa, iară de pe fundul bolii cereşii se desprindeau fulgi de zăpadă, singuratici şi uşori, şi se porneau în legănări uşoare prin văzduh până ce se aşterneau pe pământul tare şi negru. Părdele pădurilor tăceau amuşite sub coaja de gheaţă ce se aşternuse peste ele. Din când în când se auziau urletele înfloritoare ale lupilor. Haiducilor însă nu-le păsa, căci erau mulţi şi înarmaţi.

Şi au tras ei la un Român ce-şi avea casa mai la o parte într'o margine de dăbravă, care se vedea a fi un om de treabă. L-a rugat să le dea adăpost peste iarnă. Acesta auzindu-i grăind în graiul lui, s'a bucurat şi l-a primit. S'a mirat când le-a spus că ei sânt Români din altă ţeară. pentru că

bătrânul om neumblat și necunoscut în lumea mare, era în credință că afară de câteva sate din jurul Ponorului nu mai există altundeva Români. Le-a găsit de cină o mămăligă și cu toate că se aflau în postul Crăciunului, totuși le-a scoborât dela fum și câteva costițe și nește cârnăși și le-a scos din pivniță vin cu ocaua. Și l-a ospatat el după toată rânduiala bună. Andrei Guran, așa îl chema pe Român, nu era om bogat, dar avea de toate, și nu ducea lipsă de nimic.

Și acolo în cătunul acela cu casele răzlețite înconjurate de toate părțile cu dealuri și cu dumbrăvi în casa lui Andrei Guran își petreceau haiducii zilele de iarnă. Prin sat rar dedeau și ca să nu fie bănuși, ziceau că-s lucrători și că vin din Josul Jării, dar fiind vremea grea au trebuit să ierneze acolo.

Adam Neamțu se gândea din când în când ecua la Ileana, și la băiețelul lui. Totuși iubirea părintească, nu încolțise pe deplin în inima lui, fiindcă nu-l văzuse.

Iubirea lui nu era așa de mare ca tânăra simță vecinic să-l așeze în minte, ci haiducii umblau cu mințile și pe alurea. Odată văzând el, trecând pe poteca din vale o neașă tânără și durdule, fața i-se aprinse și inima prinse a-i bate cu putere.

Lăzărică era mai îndrăzneț și mai norocos. La sănăna de din vale, vedea el adeseori venind după apă o fată tânără, cu față rumenă și cu ochi negri ca murele. Odată o opri în loc și începu să-i vorbească. O mai opri odată, apoi mai odată și încă odată până se împrieteniiseră de-abinele. Și în nopțile de iarnă când zapada se așternea ca o haină argintie peste pământul înghețat, Lăzărică se furișea dintre tovarăși, trecea peste stobori și cobora în vale la oacheșă înmormă, care-l aștepta în tindă lângă vatra focului. În seara a doua l-a dus o salbă tot din bani mai de argint și l-a legat fetei de grumazi. Și când l-a ținut cu mâna eadnii ei ridică și tremurător, o cutrămurare plăcută simți în întreaga lui simț; atunci l-a cules de pe buzele-i de sânge și un sărutat, iară fata tăcea și zimbăla fericită, privind tot la salbă. Și așa Lăzărică o duse într-o dragoste fierbinte lăna întreagă, până în primăvară.

Celalți haiduci o duceau tot pe lângă foc, într-o amorie plină de lenevire. Măncau, poveteau și dormeau. Câte odată când se simțeau de tot plictisiți de viața lor atât de monotona,

trăgeau câteun chef strășnic, care ținea și câte două zile.

Era o iarnă grea și părea că nu se mai laprăvește. Din cerul vecinic plumburiu, fluturi albi de zăpadă, se cerneau în roiri dese și stratur, alb ce acoperea pământul, creștea mereu, creștea cu zi cu noapte. Câte un viscol, ce pornea de sus de pe culmele albe ale dealurilor, se pornea șuerând și tânguindu-se grămădind valurile de zapadă prin șanșuri și prin văi, ridicând troenii îngrozitori deacurmezișul drumurilor. Și seara vântul trecea suapinând prin poduri, urla înflorător prin hornuri și earăși se infunda prin vâlte adânci, iară haiducii priveau la ilmbile de foc, ce se înghiițau una pe alta și povestau veselii amintiri din trecut. Iarna era grea și geroasă. Lemnele trosneau prin codri de ger, iar lupii se apropiu noaptea de sate și urlau ciudat, făcând pe oameni și pe dobitoace de-opotrivă, să se înfioare cuprinși de groază. Câte odată când, urletele se înțelau și se apropiu de locuințele lor, descărcau câte o armă, ca să-i spărie.

Și așa au dus-o haiducii într-o continuă nelucrare până în primăvară. Când vântul căldiceț de către meazăzi prinse a adia în peste dealuri și câmpii, topind zăpada, când soarele strălucia vesel de pe cerul albastru zimbilor și haiducii se treziră din letargia, în care căzuseră și simțeau, cum prin vinele lor le circula un alt sânge, o nouă viață.

XVII.

În părțile de dincoace de Dunăre nu se mai auzia nimica de haiduci. Toți se întrebau mirati, că ce s'au făcut și toți ridicau din umere nedumeriți, neștilind, ce se răspundă. Chiar și găzduitorii lor se mirau de dănași, că nu mai dedeau niciun semn de viață. Unii susțineau că în urma lănel grele și a gerului cumplit a nimerit peste dănași vr'o hală de lupi flămânzi și l-a sfășiat. Alții iarăși ziceau, că dând să treacă Dunărea înghețată, s'a rupt gheața cu dănași și s'au înecat. Și așa aproape fiecare încoadea vești noi despre haiduci.

Și așa cât a fost lăna de lungă, oamenii stând la sobă caldă, ori crășme în jurul alicieleor de vin, vorbeau ce-ția capul.

După iarna grea cu ger cumplit și vijelii înspăimântătoare veni o primăvară caldă, care topi repede moeni de zăpadă, de prin văi făcând gârlele și pârăle să se umfle și să roșogolească spumegânde și turbate în alvile lor strâmte. Din pământul amorțit, rechemat din nou la viață, încolțeau firicelele de iarbă verde, poenele albeau de ghiocei, iară popoarele de insecte mișunau vesel în bătaia razelor de soare.

Căldura primăverii și freacăntul frunzișului răsar rescolea în inimile haiducilor dorul de ducă, dorul de a pribegi prin împărăția fără de sfârșit a codrilor. Preamăntul frunzișului, șuierul mierlelor și al sturziilor, murmurul pârălelor, vâzuiul și ciocotul codrilor turna în inimile lor o nouă viață și cu toții se simțeau reînviați și înfloriți. Și luară rămas bun de la găzduitorii lor dintr-unul Ponc, ca să se adâncească în mijlocul firii care îi aștepta cu brațele deschise.

Lăzărică își sărută ibovnica cu foc, îmbunându-i inima că iar va da pe la dansa și... se despărțiră. Fata stetea în pragul ușii, și ștergându-și ochii umeziți de lacrimi, privea sfârșită de dor în urma lor.

Și au trecut haiducii din nou Dunărea înapoi și luând iarăși pădurile de-a curmezisul, au trecut văile, au trecut dealurile, până ce au acoborât pe „Valoa mare” către Ildie. În calea lor umblau împrăștiați, ca să nu dea peste cineva care ușor l-ar fi cunoscut. Adam Neamțu și cu Lăzărică mergeau înainte, iar ceilalți la depărtări de mai mulți pași veneau în urma lor. Pe cale ajunseră un om, care pe port părea a fi Ildian. Apropia-se de dânsul, îl cunoșcură: era Ioșum Cătina. Îi dederă binețe și se dederă în vorbă cu dânsul. Omul îi privea asfioș. Pletele cele lungi, bărbile mari stufoase și fețele acelea aspre, cu ochii atât de apăsători, îi înăușară frică. Pe unul l-ar cunoaște după vorbă, dar nu știa de unde. Abia mai târziu mintea l-a lumină de un gând și atunci îl recunoscu...

— Ei, Adame, tu ești? Tare te-ai mai schimbat. De nu-ți auziam graful, nu te-ai mai fi cunoscut. Tot mai înăpăstiat? La noi s'a lăsat vestea că te-ai fi urvit.

— Las' că nu se urvesc oameni așa de ușor... Și tu, Ioșume, mă recunoștuci, dar să nu te muște gârpele să crăpnești ceva din gură, că zău o pășesti.

— Că doar' nu sunt copil...

Și mergeau ei alături pe cale. Adam se gândi o leacă că unde au de gând să tragă pe noapte? La crămă nu-l venea bine, că poate să fie cunoscut de cineva. La rudeni iarăși nu îndrăzneau și nici nu aveau poștă să se ducă. Se întoarse către Ioșum Cătina.

— Ascultă, Ioșume, noi venim dintr-o cale lungă și sântem oboșiți. N'ai putea să ne primești la tine, să rămânem peste noapte, căci nu-ți va fi de grabă.

Ioșum Cătina era om sărac, care așa le încălcea de azi pe mâine, ca să-și poată duce traiul vieții. Când auzi propunerea lui Adam Neamțu, se umplu de bucurie.

— Cum să nu vă primesc. Cu dragul cel mai mare vă primesc și pe noapte aveți să vă odihniți la mine. El cunoștea dârnicia căpitanului și de aceea se arătă prevenitor și bucuros din cale afară.

Prinse a însera. Era un amurg de primăvară cu văzduhul căldicel și încărcat de mirezmele primăverii. Arborii erau înfrunziți, iară prin grădini prunii încărcati de floare. De pe coastele dealurilor acobora până în vale zbierăntul mierlelor și al oilor. Mierlele șuierau în crâng, iară prin tufele de pe lângă drum, privighitorile fermecau firea cu cântecul lor măreț. Căpitanul se opri. Adunându-i-se tovarășii, le dăde slobozenie, că după atâta amar de vreme să și mai vadă verzele pârăsite, dar la săptămână să se adune iarăși cu toții în casa lui Ioșum Cătina din Ildie. Haiducii se împrășțiară, iară căpitanul cu Lăzărică rămăneră cu comorile aduse de la Sârbi și ducându-le la Ioșum Cătina, l-le încredințară lui spre păstrare.

Adam a mai dat și el odată pe acasă, de s'a întâlnit cu Ileana și și-a văzut băiatul, pe care îl găsi izbutit. Când l-a văzut zimbând, l-a umplut leagănul de bani. Ileana îl privea cu drag, căci o vecinicie l-a părușe vremea, de când nu l-a mai văzut. Lăzărică a trecut într-un suflet trei dealuri și două văi până la Ciciova, ca să-și revadă ibovnica. Și așa și-au petrecut haiducii câțiva vreme în mijlocul cașnicilor lor fără nici o teamă, căci despre ei nu se mai vorbea nimic și nimeni nu mai umbla în căutarea lor.

Înăpăstiat se adunaseră iarăși la noul lor adăpost, în casa

lui Ioan Călina, care le aducea vești din lume. Ei le povestea haiducilor, că bogătosul Vucmir Tătaru a murit, rămânând în urmă-l muere putredă de bogată. Și mai le povestea, că bătrâna ar fi o scorpie de muere, care mai îndată și ar pune mîghia în gât, decât să dea milă vreunui biet nevoiaș. Mai povestea el, că pe doi oameni l-a jup la sapă de lemn.

— Ei, dacă-i treaba așa, atunci am acutură-o și pe dînga, grăi Adam Neamțu, privind înr'ală parte.

Înr'o joi seara haiducii, reîntorși de pe la vetrele lor, se adunară cu toți în casa lui Ioan Călina. Către miezul nopții, înormăși ca de obicei, se strecurară tot pe sub pături până la casa lui Vucmir Tătaru. Trecură peste poartă în liniște, scoaseră o ușă din ții și străbătură până în tindă. Când deschiseră ușa odăii, unde dormea baba, la scărșăltul greu, baba sări din somn ca arsă și întrebă cu un glas spărios:

— Cine-i?...

Haiducii nu dădură nici un răspuns. Unul scărșăla din cremene și aprinse o lumânare de său. O lumină palidă se răspândi prin odaie. Baba stătea în pat galbenă, cu fața strâmbă de spaimă.

— Ce vreți voi dela mine?... Eu n'am bani, mie muere săracă... Îngănă ea cu glasul ei ucat.

— Aici de îngrabă ai sărăci?... O fi vr'una... Dar vezi, noi te știm muere bogată și zău să lăsam gluma la o parte, că nu prea avem vreme de pierdut, ci odă banii încoaci, căci altcum nu-i bine.

Baba însă nu o alăbea din „n'am bani și n'am bani”. Și așa a stăut nemişcată până ce haiducii o scoborîră din pat, iară Iovu Răboru și cu Rista Laza, amândoi Vranceși de origine, începură a picura pe spatele gol al babel picături de apă, aprins din lumânarea, ce o ținea în mână. Baba nu simțea dureri așa de grozave, deaceia tot mai striga, că o're bani și n'are, și că-l muere sărăcă. Celalți haiducii scotoceau prin casă. Anunci Rista Laza, care era celas de un ochi, dar ciudat din cale afară, luă lumânarea și o lipi de nasul babel.

— Îți prăjesc nasul și-l dau la câni, dacă ne mai știi cu vorba... răci furios și-l ținea mereu flacăra lumânării sub nas. Răbdă cât răbdă, dar dela o vreme nasul începu a roși

și a negri, iar arsura o strănea până la inimă și ne mai putând suferi durerile, începu baba, să răcnească și să se zbată cumplit. Flacăra însă îi era tot sub nas și frigea al naibei.

— Lăsați-mă, că vă dau tot ce am, numai lăsați-mă!... Iria baba de durere.

Haiducii o mai alăbiră puțin, iar baba se mai liniști.

— Spune, unde ți-s banii?... o întrebă din nou Iovu

Răboru.

— Vai de capul meu, că n'am bani, sunt muere săracă și neputincioasă... începu a se vâlcăra din nou.

Anunci haiducii prinsură din nou a-i frige nasul. Baba țărî și pîpe ca din gura șarpelui și părea că se prăpădește de dureri.

— Lăsați-mă, lăsați-mă... vă dau tot... Căutați în perna dela căpătâi.

Haiducii epintecură cu băgare de seamă și scoaseră două legături grele, doi clorapi, lixii până în gură cu aur și bancnote de hârtie. Mai căutară în asternutul patului, acolo dădură peste maldăre de legături, în care stăteau tencușii banii de aur și argint. Bata muere privea la dănași și îi venia să leșine...

Adam Neamțu luă o parte însemnată din bani, iar celalții îi dădură muerii îndărăt, zicându-i:

— Ca să nu crezi că sîntem de tot fără suflet, lăsați în lăsam banii aceștia, să ai cu ce trăi până la sfârșitul vieții, dar să nu mai dai bani cu camoia grea.

Și zicînd acestea, plecară.

În zilele următoare satul ferbea, că haiducii au ieșit ca din pământ și țărîși a început a neliniști lumea cu isprăvile lor. Păndurii fură și alarmești de ivirea haiducilor, dar ridicau numai din umere neputincioși.

Homogul Bojincă, om mai iscusit, gândi una și bună. Se duse la văduva lui Vucmir Tătaru și o întrebă, că l-ar cunoaște ea, dacă l-ar vedea? Această se prinse că l-ar cunoaște, deci în Duminica următoare fiind vremea bună, o luă pe muere în trăsură cu dănași și începură a culreasa satele. Și unde se făcea joc, înaintea bisericii, se opreau, îi cercetau pe fleșecarele cu deamăruntul și în urmă plecau mai departe. Omogul știa că în ceata lui Adam sînt voinici de prin satele dinprejur și

deaceia gândea, că în chipul acesta doar-doar va prîpi pe vrîmuri în horă. Trecură prin Răcășdie, Vrăniul, Iertol; în tot locul se apleau în marginea horii și-l examinau cu gândul, că doar vor descoperi pe vrîmul, dar pace, nu se vedea nimeni. Ajunseră și în, Vrani, acolo încă era hora tacheată. Doi lași plăteau cu bani grei lăutarilor și purtând jocul înainte, frământau pământul cu picioarele.

Muiera îi privi cu atențiune și deodată cugetul, ce-i părea mpetrit, i-se lumina.

— Aceștia sunt, grăi văduve către homog, îi cunoaș bine... Aștia doi mi-au fript nasul și m-au chibuit. Unul e celas de ochi, iar celălalt are mușete și aprincene negre și alufoase.

Homogul îndată dăte poruncă pândurilor, care treceau în haine jărănești, se țineau de dănsul, să prindă pe cel doi oameni chefulți, care nu erau alți decît Iovu, Răboru și Rista Laza. Și când își petreceau mai bine, când chiboteau mai cu foc, pândurii se repeziră asupra lor și fără veste îi hără dă joc și-i atrăneră în fere.

XVIII.

Și luându-i pe cei doi haiduci, i-au dus între sulite și balonete în temnița din Oravița, iar de acolo fără a mărăbavi mult, i-a și expedit în temnița Lugojului. Și cât de mult o'au trudit ei și cu buna și cu răul, cu chinuri, cu achilăviri, ca să scoată ceva dintrănsii despre ceilalți haiduci și despre Adam Neamțu, dar zădă... ce erau toate. Nu voiau odată cu capul să spună ceva despre tovarășii lor.

Adam Neamțu se vedea strimtorat. Ascunzătorile vechi, ieșite pândite și pentru acele nu îndrăznia, să tragă acolo. Să mai petreacă la lozum Cătina ei și cu tovarășii lui încă nu mai îndrăzneau, căci ușor puteau fi descoperiți. Își încredințară deci banii și celelalte lucruri de valoare găzduitorului lor lozum Cătina, iară ei haiducii să prapășiră prin stăncele din jurul Săschii, Slatinei, Potocului și Socolarului și prin dăbrăvile apropiate.

Lăzărică era nedespărțit de căpitan. Preturinderea tot amândoi umblau. Celalți volnici se împărțiră pe la căminele lor. Erău urmăriti din toate părțile și o clipă numai aveau regaz.

De câte ori s'a întâmplat, că ei steteau ascunși prin bușaguri, bălării, în vreme ce pe potecile din apropiere treceau pândurii, care umblau în căutarea lor. Din când în când, în nopțile fără lună și noroase, se furisau prin dosul grădinilor și se duceau la mueri și la copii Adam petrecea puțin lângă ai lui și în urmă iarăși pleca și-și petrecea zilele în singurătatea câmpilor. Își ducea cu dănsul cărți scrise cu potcoave „Ceas-ovul“, „Alexandria“, „Poveștea lui Arghir“, „Oglinda omului“ și altele și cu acestea făcea să-i mai treacă din zi. Căci val, ce greu se simțea el urmărit din toate părțile, de nu-l mai ilgala nici somnul.

Și așa s'a dus-o Adam Neamțu până în poșul Sănpetrului. Era târgul de țară al Sămzienelor în Sasca. Căpitanul cu Lăzărică și cu Gheorge Dogariu, erau pe „Valea Merganului“, din sus de Sasca-rom., într-o poeniță din „Cura Lindinei“. Codrul era verde și frunzișul fremăta lin. Jos tr niște adâncimi, cuprinse ca într'un brău de peatră, apele Merga. lui se fremătau, venind într-o ferbere bizară. Pe craca unul lag, cuprins de vraja cântecului doinea un aturz. Câte un fluture împupiatat cu tot scul de nuanțe, dedea tărcoale floricelelor din poenițe. Adam Neamțu culcat pe o coasă și răzîmai într-o mână, citia din „Arghir“. Deasupra lor se întindea un curpen gros și într-o încălcire ciudată, formau un fel de colibă deasupra haiducilor, unde ochiul omeneasc cu anevoe i-ar fi putut descoperi. Acăjate deasupra lor ațărneau armele încărcate Căpitanul citia, iar Dogariu asculta.

Lăzărică văzând, că hrana îi-e pe sfârșite și-a luat cu dănsul un sac și a plecat la târg. Au luat-o țolos pe lângă apă până la un laz, peste care trecu de cealaltă parte. De acolo o luă peste izlaz, apoi peste Sasca-română și trecând culmea unul deal pietros și pârîolit de arșița soarelui, scobori pe coasta lui în Sasca-Bufănească, tocmai pe unde se făcea târgul. Lume multă se mișca în valuri în sus și în jos. O vâlmășeală de glasuri omenești, amestecate cu zbîereturii dobitoacelor, forma o gălăgie bizară. De sub șăirele cu mîncare și cu beutură, se auzea glasul tremurător al lăușilor acompaniat de răcnetele vre-unui om în vor bună ce-și petrecea. Toba cea mare dela că-rătoare, unde se înghesuiau cărbunarii cu pălăriile lor mici și

cu cămășile învânte, răsuna tot și înăbușit. Oamenii umblau să-și lărgue una alta, alții iarăși umblau gură-cască fără nici un roat. Ca de obicei, pândurii încă se strecurau printre marea de ființe omenești ca păzitori și susținători ai ordinii. Lăzărică se amestecă și el printre valurile de oameni și necunoscut de nimeni își căuta de treabă. Își cumpără o pâine și o vârt în sac. Plăti cu un galben, vânzătorul îi primi cu ochi mari plini de mirare. Mai târziu una alta și tot cu galbeni plătea, iară neguștorii îi priveau mirați. De la o vreme se simțea obosea. Trase la o șatră și așezându-se la masă, ceru o oacă de vin. Ceru și ceva de mâncare. Vinul îi plăcea muli lui Lăzărică, deci îi beu tot și mai ceru încă una. Un vechi cunoscut al lui îi rădări înainte. Și de bucuria revederii începu a clăni pahar după pahar. Și plătea el cu galbeni. Un clorot cu fața neagră și cu ochi și dinți albi scilpitori, păși sfios în apropierea lor și cloncănindu-și puțin corzile, începu să tragă cu foc. Strunele vibrau, iară doina izvoara dulce, se strecura încetinel în talma haiducului, reacolindu-i toate dorurile și toate durerile.

— Trage cloară, tu glumi! răcni atunci haiducul cu ochii umeziți de lacrimi. Așa era el, dolnele îi îndulceau, lor când fu gata, îi zvârli doi galbeni.

Tiganul luă galbenii, îi privi cu fața înseninată și-i vârti la brâu și din nou prinse a cânta.

Oamenii văzându-l așa vesel și bănos, se adunară în jurul lui și-l priveau cu nedumerire. Pândurul Pau Albu din întâmplare trecu pe lângă șatră și cum îi văzu, îi recunoscu. Îi cunoștea din casa văduvei Susana. Nu grăi nimica și adunându-și tovarășii și alți oameni voinicoși de prin târg încunjură șatră.

— Lăzărică, în numele legii — să te predai!... grăi Pau Albu, pășind spre dânsul.

Haiducul, văzându-se încunjurat de toate părțile, deodată se deametică și lovi cu pumnul în masă cu stăta putere, de toate articolele zburară în sus ca niște pene suflate de vânt. În clipa următoare însă, celalalți pânduri se năpustiră asupra lui, îi înhățară și-l legară cu niște frânghii noduroase, de-l curmău mâinile și l-se băga adânc în carne. În scurtă vreme târziu se alarmase că au prins pe haiduc. Și lumea curioasă curgea spre șatră în valurile neoprite, ca să-l vadă.

Pândurii îi luară desagi și văzându-l încărcat cu merinde, îndolă înțeleseră, că ceata lui Adam Neamțu este ascunsă undeva în apropiere. Îi luară deci pe Lăzărică și obia străbătând printre valurile de mulțime, îi duseră la casa comunală. Acolo îi amenințau cu tot felul de torturi și cu cele mai înfricoșate chinuri, dacă nu va spune, că unde se află Adam Neamțu cu celalalți oameni ai lui.

Lăzărică stătu o leacă pe gânduri, apoi le zise:

— Căi îmi dați, dacă vă duc la ascunzătoarea lui Adam Neamțu?...

— O sută de galbeni vor fi ai tăi și în urmă te vei bucura de libertate, îi grăi un pândur.

— Bine... așa mă învoiesc... Numai una vă rog, să mă deslegați, căci afurialele de frânghii prea rău îmi curmă mâinile.

Pândurii, cuprinși de bucurie, îi deslegară pe haiduc, dar îi păzeau bine.

Încă în ziua acela formând o poteră, plecară în călătoria lor. Lăzărică mergea înainte, el îi călăuzea. Planul lui era, din cale afară îndrăzneț și nu știa cum va ieși, bine ori rău, căci alt mijloc de scăpare nu avea. În urma lor venia poporul cuprins de curiozitate, ca să vadă, cum pun mâna pe cel mai mare haiduc al ținutului. Domnii veneau în căruțe.

După o cale destul de lungă lată-l că se văzură în poenișe din „Gura Lindinei”. Mulțimea de gură-cască aștepta îndărătul pândurilor.

— Am ajuns, grăi Lăzărică, ștergându-și sudorile de pe frunte. Veniți după mine.

Și haiducul se apropie de ascunzătoarea căpitanului, iară pândurii așteptau în urma lui. Deodată acoase Lăzărică o fluierătură haiducească, de vultu codră, iară inimile celorlă însoțiau, se umplură de spaimă, în urmă repede ca o ploacă se aruncară în țărâ pe toate. În clipele următoare din ascunzătoare rezunară două salve de puști, repede una după alta, culcând vr'o doi pânduri la pământ. Iar în ceilalți răspândi o frică de moarte. Era o izbăvire neașteptată, unii încrimeniră, neștiind încotro să apuce, iară alții întoarseră spatele și ca să-și apere pelea, o luară lepărește pe un povârniș pietros. Descărcările

de arme se repetară. Mulțimea cuprinsă de apalmă și de nădăjduită și se aruncară orbiș prin locurile pietroase. Lăzărică, mai repede și aprintea decât o fiară, dintr-o săritură fu în ascunzătoare lângă căpitan; își luă armele și începu a trage și dânsul fără milă în mulțime, în urmă toți trei se infundară prin păduri și în salturi nebune trecură un șir de stânci prăpăstioase și acoboriră în „Valea seacă”, și apoi o luară în pas mai domol către „Valea rea” și de aci urcară tot la deal printre fogii mari cu coaja albă pe trunchiuri, spre „Doja mare”.

În urma lor șipetele deznădăjduite ale mulțimei curioase făceau să vâiască codrii.

XIX.

Haiducii și deasădată scăpară. Dar acum era mai greu pentru dânsii, căci trebuiau să se ascundă prin cele mai întunecoase adâncimi, lîiniți de foame. Nu mai aveau oameni, cari să le aducă merinde, ca mai înainte, prin ascunzătorile lor. Și chiar să fi avut pe cineva, acela nu și-ar fi primejdii viața, trecând răpșile și cleanșurile până la dânsii să le ducă merinde. Satele erau bine păzite; ziua-noapte pânduri înarmați cure erau ulișele și le dedeau târcoale, așa că niciun suflet străin nu se putea apropia ori ieși din sat fără știrea lor. Acum își mai vătră și ei mințile în cap și nu mai tratau cu oamenii ca mai înainte, ci împrietinindu-se cu dânsii, umblau împreună pe la crășme, trăgeau și câte un chef și în chipul acesta aflau și mai multe lucruri dela țărani. Iar pentru ca poporul să-și pierdă încrederea întrânsii, începură a lăși tot veșii neadevărate, acoritură despre haiducii. Știau ei, că îndată ce poporul și-a pierdut încrederea în ei, ușor pot fi pierduți. Veștile rele despre dânsii se lăftau mereu, iar Iosum Călina, păzitorul statelor puteri de bani, le întărea mereu că sînt adevărate, gândind că doar-doar se va elibera odată de haiduci, rămânând apoi dânsul atîpătorul comorilor.

Unii fură prinși și infundară temnițele cu dânsii. Alții iarăși se împrăștiară prin alte locuri, pe unde nu puteau fi cunoscuți, iar Adam Neamțu cu Lăzărică și cu Dogariu pribegiau prin pădurile dela „Lacul Dracului”, se infundau prin gă-

râni și se nutreau cu zmeure. Nu se mai putură aduna la altălo într-o zi umblând ei așa fără roat, se rezleșiră prea tare de Gheorghe Dogariu și nu se mai întâlniră. Și așa din ceata cea vestită de haiduci, ce înspăimîntară un colț de țară, se redusă numai la căpitan și la un singur tovarăș.

Era vreme de vară, dar cerul se întunecase de mai multe zile și de sus din pânza plumburie se cernea o ploaie mărunță, o ploaie rece și străbătea și îngheța ciolanele bleșilor oameni. Și ploaia neîntreruptă zi și noapte. Adam Neamțu și cu Lăzărică târplau frigul și umezeala ce le amurșia biata viață chinată. În câteva rânduri încercară a se apropia ne câte un sat, dar nu era chip de a străbate tolăuntru. Își schimbă deci gândurile și iarăși se înturnară în codri, pe unde pămîntul era mulat de ape, iar pârălele și ogașele vultau rostogolindu-se în adâncimi. Abia mai târziu putură să dea în mijlocul codrilor peste un blet cărbunar, ce șădea în ușa colibii lângă vară, unde își ardeau două grămezi de cărbuni. Acolo se mai zvântară pe lângă foc și mîncînd o jumătate de pește sărat, ce-l căpătără dela cărbunar și în urmă trîntindu-se pe lângă foc, își odihniră bletele picioare rupte de oboseală. De aci iarăși plecară mai departe.

O ceată de pânduri, vr'o douăzeci la număr, cureteau codrii. Auxiră dels vr'o doi țărani, că i-ar fi văzut petrecând prin locurile acelea. Și erau acum tot în urma lor. Urmele de pe pămîntul moale, cenușă proaspătă de pe unde făceau focul, era călăuze destul de bune și care îi ducea la sigur. Ceata de pânduri o conducea Pau Albu, care era un om destul de înalt și crescut în păduri. El știa toate pădurile și cunoștea cele mai încălcate cărări. Și nu călăuzea ei pe pânduri de dragul autorităților, și numai de dragul celor două sute de galbeni, prețul pus pe capul căpitanului.

Într'un rând auxiră o detunătură de pușcă prin pădure. Haiducii voră să puște o căprioară, dar nu o nimeră. Era cam departe. Pândurii se luară în urma sunetului și au mers neîncrețit printre copaci, dar nu dădură de nici o filință omenească. Abia în ziua următoare zelcîră la coliba cărbunului. Aceasta le povestă, că numai cu câteva ceasuri mai înainte au plecat dela

dănaul doi drumeți cu platoale la chimir și cu puști mari și cari i-au cinșit și cu bani, fiindcă le-a dat de mâncare.

Haiducii însă mergeau înainte și nici nu văseau că cineva i-ar urmări. Aveau de gând să o crolască către Dunăre și de acolo să o pornească în jos către Râșava, în urmă să treacă granița în Țară. Cerul era tot noros și din pânza cenușie plouea mărunț, se cergea ca prin o sită deasă. Drumurile erau grele și cu anevoe înaintau prin noroiul moale. Merinde nu aveau deloc. Date Dumnezeu, de le scoase în cale un lepurac urechiat ce le tăle drumul. Lăzăriță trase cu pușca în urma lui, rostogolindu-l în apă și în lărbă. Îi luară și plecară mai departe. În cale le răsară o casă codrească. Se apropiară și intrară. Era numai muera acasă. Bărbatul era dus prin pădure. La început se împotrivi și nu vrea să-l primească, dar la încruntările de aprâncene ale haiducilor se înepăimântă și cu-prinsă de frică, le făcea toate pe voia. Era singură și nu mai îndrăznea să se împotrivească celor doi bărbați cu fețele înălbă-făcite. Le fripea epuracul și după ce mâncară, se culcară.

Umbrele înserării prinsă a-și flutura aripile negre peste pădure. Un sturz cânta pe vârful unui copac. Muera își cânta de treburile ei și umbla în vârful degetelor, ca să nu turbure somnul celor doi călători. Deodată văzu că de pe cărarea din-spre pădure se iviră mai mulți pânduri îmbrăcați asemenea și înarmați până în dinți. Se apropiară de mure și o întrebă, că n'au văzut cumva niște oameni înarmați prin partea locului. Femeia le spuse, că tocmai la ea în odaie se află doi. Pau Albu se ivi la fereastră și în amurgul serii recunosec pe cei doi haiduci, ce dormeau duși.

— Am dat peste dănați, le zise ei tovarășilor.

O înământare și o treărire neobișnuită se producea între cei douăzeci de oameni și toți pălind, fără de veste puseră mâinile pe arme. Cu toți se grădăriră la ușă și vorbind în șoapte, se strecurau înăuntru. Femeia, moartă de spaimă, privea la dănați și nimica nu înțelegea, ce se petrece din toate câte i-se desfășurau dinaintea ochilor. Haiducii tot dormeau. Pândarii luară armele de lângă dănați și scoțându-le și platoa-lele cu băgare de seamă din chimir, așa că cei adormiți nu simțiră nimic. În urmă strigară la dănați. Haiducii treăriră du-

măciți. Cugetul li-se împetri, când se văzură față în față cu aiătea guri de puști, gata ca în fiecare clipă să verse foc și plumbi în pepturile lor. Deteră să pună mâna la chimir, dar zadarnic. Peștele li-se zburiră, iar ochii începură a le scăpăra scântei.

— În numele legii să vă predați!... le grăi Pau Albu, clipind din ochii lui mici și șireți.

Cei doi volnici priviră odată peste dănați, gemură înflo-rător, ca niște animale înfuriate, voiră să spargă zidul cel din fața lor, dar își simțiră neputința și căzură amândoi pe scaune, zdrobiți, cu sufletele încărcate de amărăciune. Pândarii îi le-gară în lanțe grele, zurditoare, ce le îngreuna mersul și astfel îi dușeră în temnița din Oravița.

Deastădată poporul prinzând de veste de prinderea lor, privea din ferestri și de pe uliță la cei doi prinașori, mergând îngrădiți de pânduri și de bolonele, cu lanțele grele aiărnate de mâni și de pictoare, înaintând așa cu pași greoi.

În scurtă vreme li-s'a finit judecata și amândoi au fost osândiți la douăzeci de ani temniță grea, fiind din Oravița transportați în „varmegia” Lugojului.

O parte însemnată din rămășițele cetii încă a fost prinsă, judecată și osândită; unii la mai mulți, alții la mai puțini ani de temniță grea.

PARTEA A DOUA.

I.

Doăzeci de ani e vreme îndelungată. Și vremea aceasta pentru un om, care trăiește în lume încunjurat de al săi, l-ae pare a fi de durată scurtă, căci învechirea lucrurilor și a fezelor ce-l înconjoară, nu o poate băga în seamă și nu o poate alina ca și acela carele a fost absent. Să stai la capătul alor douăzeci de ani de viață și să-ți arunci o privire îndărăt asupra acestui șir de ani așa și-ae pare că toate faptele, toate amintirile ce sunt strâns legate de numele tău, se par că s'ar fi întâmplat numai ieri. Aicum stau însă treburile cu acel om, carele îndecursul acestui șir de ani a stat întemnițat în celula strâmtă, întunecoasă și mucegiată, în care abia la orele de amiază se furișă câte o rază de soare, spre a-l aduce aminte, că afară de zidurile acelea reci, prin ferea plină de taină și vătă, totul ce bălăie este viață. Și aceasul om căruia o zi în nelucrare, cu privirile așinse vecinic asupra acelorăși pereți murdari, l-ae părea veacuri nesfârșite; un și riung de douăzeci de ani l-ae prusde o vecinicie.

Așa și cu Adam Neamtu, după ce grelele porți de stejar ferecate și cuprinite cu table de fier, s'a deschis, dându-l afară și din nou s'au închis în urma lui cu zgomot surd, a stat locul și a privit îndelungul ulișii perdut cu ochii umeziți de lacrimi. Se cugeta la sermana lui viață amărită și nici nu mai lua în seamă necăitorii, ce-l priveau plini de curiozitate. Și aruncă privirile minții la vremurile de demult, îngrodote în cenușa uitării, și tare îndepărtate. Când a intrat între acele ziduri, se simțea om tare, în puterea vârstei, lară acum, după douăzeci de ani, simțea, cum tinerețele și puterile și le-a lăsat acolo. A intrat volnic cu păr și mustețe negre ca peane corbului și a eșit aproape moșneag încărungit. A intrat în tovărășia așilor săi și a eșit singur. Unii din tovarășii săi, cari

Într-o zi au ajuns în temniță, după un timp oarecare s-au urvit cu toții, au părăsit zidurile înalte, numai cu sufletul și a apucat cărările veciniei.

Bietul Lăzărîc s'a silna și el. A doua-o căne-cănește vr'o patru-cinci ani de zile, până când n'a mai putut lăsa viața aceea ticăloasă de arestat. Așa se simțea el ca și când zidurile acelea înalte îi apăsau și îi striveau și mult ar fi dat să se fi văzut dincolo de ele. De multe ori în vreme liberă, când ieșeau din celulele lor întunecoase și se preumblau prin curte în bătaia de raze soiare și sub cerul albastru, se apropia de Adam Neamju și fără ca pândurii, ce-i supravegheau, să bage de seamă, el îi șoptea în taină la ureche că are să fugă, că el nu mai poate răpi, că se simțea că se înăbușește.

Într-o noapte, pe când soldatul păzitor păzea domol și se strecoară lin pe sub zidurile înalte, deodată tresări de freamătul de frunze din arborii de pe lângă zid. Se opri și strigă aspru cu un glas îngrozit:

— Stai, cine-l acolo? ...

Nici un răspuns. Mai răcni odată și în clipa următoare ridică arma și trase. Detunătura răscoli liniștea nopții. Ceva greu se desprinsese de pe crăci, făcând să foșnească frunzișul și căzu apăsător la pământ. Ecoul detunăturii se perdu departe în noapte, iar câinii prinseră a lătra ...

În dimineața următoare întins în larbă pe spate, cu mână dreaptă sub dânsul, iară cu fruntea îngăurită, zăcea Lăzărîc în nealiniere. Pe față i-se vedeau pârăse de sânge închegat, iară sub dânsul larbă era înroșită. Bietul om de acum se scăpase de temnița ucigătoare, ce-l strivea așa de greu. Se simțea ușurat.

Dintre toți tovarășii de bejenie ai căpitanului unii au scăpat dela început de temniță, iară trei înal. Gheorghe Bosloc, cu Gheorghe Gorulanju și cu Pau Luca au scăpat după zece ani de temniță. Rămase deci numai bietul Adam Neamju singur.

Adam Neamju stătu câiva vrem îngândurat înaintea porților puternice, în urmă plecă năuc, cu capul plecat în pept. Avea la dânsul câteva parale agonizante în temniță, întră deci într-o crăsmă. Ceru vin și beu. Gândurile tot mai mult îl

învălmășeau iară el tot mai tare se adâncea în ele. Se cugeta la viața ce avea să o ducă de acum înainte. Să opuce din nou cărările codrului, ori să înceapă o nouă viață de om cinstit. Deci dar hotărî pe deplin, că de acum înainte să-și întemeieze gospodăria lui și va duce o viață ca și ceilalți țărani din sat își va cumpăra o păreche de juncani cu care își va agoniza traiul vieții, dar cei puțin va trăi liniștit între ei și nu va mai fi urmărit și fugărit de otnogi, de pânduri și de toată lumea.

Așa hotărî pe deplin a plecat acasă. Când și-a văzut mulțea și copilul după atâta veac de vreme, toți au plâns de bucurie. Pectorul i-se făcuse om după toată legea. Și le-a lăstori el despre traiul căneac ce l-a dus în beciurile întunecoase ale temniței și părea că se cutremură când își aducea aminte. Vecinătatea se aduna la dânsul încunjurându-l și popondul cu întrebări. Adam însă le răspundea scurt, ori să ascundea prin grădină, ca să scape de atâta vorbă.

II.

S'a strecoară de atunci câteva săptămâni și haiducul se împăcase cu gândul acela că de acum înainte să rămână acasă și să-și grijească de sărăcăcioasa lui gospodărie. Lucrul mergea cam anevole, căci nu avea pe ce pune mîna deocamdată. Toate întâmplările și toate amintirile din viața lui și-le îngropase în suflet și rar de tot își mai aducea aminte de cele din trecut. Se cugeta la comorile îngropate sub lespezile de piatră, că ce bine l-ar prinde și cător nevoi nu s'ar pune capăt cu băneamă acela, dar iarăși se cugeta la tovarășii, săi de haiduci la jurământ și atunci oftând căuta să se deabore de gândurile acestea.

Mult se frământau cu mintea, că cum ar putea ce din sărăcie lui să-și cumpere o păreche de bouleni, ca să-și muncească palma de pământ ce bietul avea. Ileana adese ori îi zicea:

— Bine, bine Adame, dar cum poți lucra fără de cap. Dint'atâta sumedenie de bani ce-ți trecu prin mîni nu poți să-ți păstrezi dăbărem ceva pentru zile de nevoie, că uită zău, am răsufla și noi mai ușor.

— Muere, lasă-mă în pace cu vorbele tale! grăie Adam Neamju smărâți și ieșind afară să așeză pe iavița de pe prisma casei și cu capul răzimat în palme privea departe în marginea zării și rămânea așa vreme îndelungată.

Ceva greu de tot îi apăsase sufletul. Viața aceasta pilnă de umilinți de carea se desvârșase el atât de mult, nu-l pica la socoteală. Se cugeta la lozum Cătina, despre care auzise că duce o viață cu adevărat boierească, cu comorile moștenite de la dănuș și de la oamenii săi, în vreme ce el venișul căpitan ajunsese până să ducă lipsă și de tutun.

Într-o Vineri, dea de dimineață plecă la târgul de săptămână din Saca. Era zi de vară. În spre răsărit culmile munților ce se țeau adânc în cerul albastru, prinseseră a se lili cu raze aurii. Câțiva nori înropiți de dogoarea soarelui desemnau sus pe fondul albastru al cerului forme bizare. Prin sălcile de pe marginea drumului blândul popor al neamului pășăresc alăuzea lumea cu cîrpițul drăgălaș. [Dealături de drum, Merganul își scurgea undele-i lile și domoalle într'un plescăit ușor și se perdea departe după colțura unor coline sfundându-se în adâncimile unor văi. Era liniște și o recoare dulce plutea prin văzduh. Pe drumul albit de pulbere alergam trăsurile lăsând câte un norăș de pulbere în urma lor, iară corăile trase de boulenii roșcovani înaintau a lene. Pe potecușă de pe marginea drumului mergea multă lume la târg. Erau și moșnegi și oameni tănări, fete și neveste ce-și duceau marfa în spinare ori pe cap.

Prin șirul acela necurmat de oameni înainta dănuș cu capul în pept și cu privirile în pământ și Adam Neamju. Creștinii îi cunoșteau și-i dădeau binețe, iară ei le mulțămesc omenește. Părea că nu se gândește la nimic. Un om îi ajunsese de dinapoi. Era Sima Lazăr din Ildie. Îi dăte binețe și după ce-l privi mai lung îi recunoscă, că e Adam Neamju despre a cărui soare auzise și dănuș. Se cunoșteau de mult și mergând alături prîuse semină de vorbă mai de una, mai de alta.

Sima Lazăr era om din cale afară ciudat. Unde vedea doi oameni la oiață, îi plăcea a-i aparge. Tare îi dorea când vedea că altul e mai bogat decât dănuș. Așa îi dușmănea ei

și pe lozum Cătina. Unde ajungea numai de dănuș vorbea că-i așa, că-l pe dincolo. Iar acum când dete peste Adam Neamju simți o bucurie deosebită, căci acum știa cum să mi-l coase pe Cătina, cătră fostul căpitan. Știa el care corzi să le atingă și care sună mai duloc.

— Hei, hei Adame!... rea soarte și-s'a mai hărăzit și ție. Vreme de atâția ani tu ai mâncat lemnii grea, iar cu cea ce tu ai adunat alții se deameardă și se deofată după plăcul lor.

Adam tăcu. Pără de vole scoase un oftat adânc, mîbuș și abia mai târziu îi răspuse.

— Apoi dă, așa se întâmplă câte odată în lume. Unii muncesc o viață întreagă fără a lega doi bani într'un nod în vreme ce alții pe nemuncite ajung să atăpănească avuți mari, de pe spinarea altora.

Tăcură amândoi. Haiducul își scoase căciula și-și șterse sudorile de pe fruntea-i lăilă cu mînica cămășii. Ajunseră la „Cheia Slatinei”. Privelișul încântătoare îi se deschidea înaintea ochilor. Ca o făgă de argint se întindea drumul plin de pulbere ce se perdea după muchia unei văi dintre Joa coaste prăpăstioase, din ingramadeala de verdeajă lăcarea cură albe vărute. Era „Vărăjul” o parte a Săschii. Joa la picioarele lor într'o adâncime ameșitoare Merganul, copii blând ai munților, își plescăia molatec undele, ce se împingeau a lene una pe alta.

— Și de când ai venit Adame, nu ai mai dat nici când pe la lozum Cătina? . . .

— Nu Simo, nu . . . Că vezi, nici nu am avut când.

— Io așa cred că dacă te-ai și duce nici nu te-ar cunoaște, adică nu ar vrea să te cunoască, grăi Sima privindul pe lăriș.

— Să fie oare cu puțină? făcu Adam Neamju cuprins de mirare.

— Ei Adame, Adame . . . zău mi-e jale de viața ta, căci pe rele mîni ai mai fost ajuns. Ei încă a fost din acela, care s'a trudit din răpăputeri ce să vă arunce pe mîniile pândurilor. Chiar eu l-am văzut mai de multe ori întălnindu-se noaptea, în marginea râului cu pândurii, dar vezi am tăcut. Mare hulă a mai fost și nimeni nu bănuia că el vă vizde.

— Și să fie cu puțință?... grăi Adam Neamțu aprina a țigă. O porolre de mână îl scutură din lăncezeala în care își lăsa corpul și sufletul și tot sângele îl năvăli în obraze.

— Simo ce vorbești tu?... răcnî Adam Neamțu înfuriat.

— Ce să vorbesc?... Vorbesc acela ce vorbesc toți oamenii din aretul nostru.

Adam Neamțu se opri în loc. Se opri și Sima Lazăr. Celalții trecători le dădeau binețe și își căutau de drum. Privirile lui Adam Neamțu erau încruntate și aprinse, ca pe vremea lui de haiduc. Focul acela care a trăit în el înainte cu douăzeci de ani, se remprospăta și trăea și acum, dar par'că și mai cu putere. Sima Lazăr nu putea tărpi mult acele priviri înfocate, care adânc îi afredeau în suflet și de aceea își întoarse capul în altă parte.

— Om vedeai... grăi căpitanul scurt și apăsat și-și porol mersul cu pași mai agilați. Sima Lazăr îi urma cuprîna par'că de o frică care îi copleșise de când văru pe haiduc încruntat. O asemenea înfățișare nu i-a fost dar să vadă în viața lui. Îi urma acum din aproape, dar nu mai îndrăznea să-l aghărească.

Soarele își respăndea dogoarea-l peste verdența ce se revărsa pe coastele dealurilor. Razele lui scăpate odată de după culmile întunecate ale munților prinseră a se oglindi în apele undulătoare ale râului prefăcându-i stropișorii de apă în mî da smaragde scilpitoare ce băteau în nuanțele cele mai bizare.

Cei doi drumeți înaintau tăcuți.

III.

În dimineața următoare, Adam Neamțu se sculase cu ziua în cap. Când cocoșii, aceaste oroloage vii ale săracilor, prînseră a trîmbița revărsatul zorilor, ce acoperea dealurile și câmpiile cu o lumină viorie și ei sări din pat ca și când s'ar fi aprins cu dănsul, leși afar apa numei în cămașă și cu capul gol. Era senin și un vînt căldicel adia lin. Cănele, un duia mare și fiocos lătra și se zgudura la dănsul, lără prin curte căteva găini cluguleau niște firicele de țarbă. Sus la răsărit pe cerul limpede stălucea tainic luceafărul, ca un ochiu mare și înțelept.

Adam Neamțu privea în jur de sine liniștit. Toată noaptea

s'ar trudit să închidă ochii, dar pace, nici o clipă nu putea par'că era făcătura. Gînduri cludate îi turbureau liniștea și-l răpiseră odihna. Vorbele lui Sima Lazăr se infipseră ca niște cule în mintea lui și ori și cât se trudea să se părăsească, să alunge dela sine aceaste gînduri, tot în zădar căci numai în jurul lor se învârtia. Iosum Călina să fi fost oare apa de blăstămat și ticălos? Să fie oare cu puțință?... Și lără îi năpădiu gîndurile nellinișitoare, care îi frământaseră o noapte întreagă. Ca un zăpăcit privea culmile dealurilor dela răsărit și zarea îndepărtată a apusului unde tot se mai îngăna ziua cu noaptea. Deodată un dangăt de clopot dela biserică din sat prînse a vîl și a trece într-o vibare dulce peste sat. Era serbătorea Săntilor Constantin și Elena și glasul acela de metal își chema credincioșii la biserică să se mai roage, și să se închine lui Dumnezeu. Adam Neamțu deodată tresări și ca o mână puternică îi amulse din învălmășala gîndurilor. Își făcu cruce și fără de voea-lui prînse a îngăna lin un lmos bisericesc.

Mal tîrziu premenii în veșminte curățele cu un tolag de corn în mână își pînea poteca cătră lîldie. Trecea printre lanurile de grău și prin porumbiști, sula coline și cobora văi. Vîntul ce adia lin și căld făcea spicele să se mîldie ritmic, iar pulberea scuturată din floarea lor plutea ca un nor aurii pe deasupra. Porumbiștele încă mici, fosneau domol, lără foslul căpitan pășea înainte cu mintea frământată de gînduri amere.

Ajunse pe muchia unei coline. Se opri se mai resuflă nițel, Ștergându-și fruntea îmbrobosită de sudori privea apa în depărtări. Nu tocmal apa departe de dănsul pe coasta altel coline un nuc mare cu coroana rotată își acilpea verdele strălucitor în bătaia razelor ferbinți. Acolo era coliba carea l-a pînut în vremurile de demult de adăpost lui și tovarșilor lui. Acolo își petrecea linerețea cu Ileana carea atunci era abea un trandafir îmbobocit. Acolo își făcea planurile că pe cine avea să-l calce și tot de acolo pornea în lovărășla oriadilor săli, și răsfrăși pe lînga drumuri pîndeau pe trecătorii groși la pungă. Privi nucul, privi colibioara și ostă. Amintirile trecutului pe care le îngropase în nolanul uliărilor deodată se rescoltră ca începutul unei furtuni și mărindu-se tot mal tare

și cuprîndea și-i învălmășea mintea. Inima prinsese a-l bate mai aprins, mai tîrîrește. Focul tîndăreței i-se reaprînsese în pectoru-i zbuciumat de pătimiri. Iși aruncă tolagul pe umere, ca pe vremuri pușca și cu privirile-l înfocate, vulturoșii, cuprîndea toate priveliștile ce-i se desvăleau înaintea ochilor.

Un dor vag îi cuprînsese inima, dorul de haiduce. Pără voe i-se strecură printre dinți într-o fluierătură domoală un cântec haiducesc:

Pom verde pâr suțit
Codrul iar' e înfrunzit.
Frunza-l deasă, iarba mare
Și volnicii de-a călare
Trec marea și nu se vîd
Și în crîng cu toți se pierd.
Codrute mîris la,
Rîu mă doare inima,
Căci de cînd te-am părăsit
Tare rîu am cărunțit.
Cade frunza ple și eu
Îmbătrînesc și-mi pare rău.

Și iară-și îndreptă privirile spre stîncile îndepărtate ale „Roiului” și ale „Simionului” care îi serviseră odinioară lui și tovarșilor săi de culb și adăpost și oțet adînc din biserile inimii.

— Hei, lume, lume!... Și așa simțea el întrînsul o pornire, de a-și reîncepe viața părăsită și de a apuca codrii înfrunziți.

Și așa preocupat de gânduri și amintiri se trezi pe neașteptate în ilidie. Trase deodreptul la casa lui Ioșum Cătina.

Bună ziua Ioșume, da' tare te-ai mai schimbat în atît amar de vreme.

Ioșum Cătina (care în realtîmpul acesta căi bietul Adam Neamțu a petrecut în temniță se schimbaseră jerebii și aproape nu mai era chip de a-l mai recunoaște din cauza pînecelului uriaș. Privi spre Adam cu sprîncenele încruntate.

— Cine ești tu?

— El Ioșume, Ioșume, nu mă mai cunoști. Vezi vremea ne-a schimbat pe amîndoi. Io miș Adam...

— Care Adam?

— Adam Neamțu cel de odinioară.

— Nu te cunosc, nu știu nici un Adam Neamțu. Aia a fost un lotru și eu cu lotri nu am avut de lucru.

— Oare așa ți-e cătecul golane, după ce te-ai îmbogățit cu paralele mele?...

— Nu știu nu vreau să te... Carăte, carăte!... Și chemînd un argal ce mălura curtea, îl porunci să-l dea afară.

Bietul Adam, care de pe vremea apăsii Jîlcovici nu au mai simțit o așa umilire se curemură în întreaga lui sinjă. Așa își pui domoli furia.

Între în crășma lui Simo Lazăr, ceru jumătate oțet de vin. Sima îl privea cu ochi cercetători și văzîndu-l atît de întunecat la față îl întrebă de unde vine, iară cînd l-a spus că de la Ioșum Cătina îl zise:

— Ai văzut?... Oare nu-ți povesteam io adevărul?... Așa-i că vorbele mele sunt toate adevărate... O, nu-ți spuneam io?!

— De acum m'am convins pe deplin. Acum văd căl prîjeste clăstea unui om de nimic. Dar l'as că vremea e schimbătoare. Și pînă și Dumnezeu care e bun răspîdiește cele bune cu bune și cele rele cu cele rele, dar omul că e mai dărz?...

Puse jumătatea la gură și o goli. Mai ceru una și o beu și pe aceea. Dădu să plătească și să pice, dar Sima Lazăr nu primi banii ci mai aduă una de pomă răposașilor.

Adam se înfrîntă.

— Aculiș Simo, dar dacă ar veni la tine o cetă de haiduci și te-ar ruga pentru mai multe zile pentru adăpost l-ai primi tu?

— Dece să nu-l primesc?...

— Și avea-vei io alăta tîrie în tine ca să nu vorbești călă gimenea despre ei?...

— Ași avea.

— Grijește și-ți înseamnă bine Simo ce ai vorbit acum.

În vremea aceea Adam l-a cercetat cu privirile lui aprige. Întreaga față și flește-are cliptire de ochi și mișcare a mușchilor feței ca să se convingă despre trîlnicia caracterului lui.

— Cît despre mine nu avea teamă Adame...

— Anunci o să fie bine... Caută înăi să îl tare de

inger și nu cumva să-și scape ceva din gură, către cineva. Acuși vei auzi cum despre mulți va merge în lume vește, povești.

Și auzind cunoscuții scutură coama zburliată ca un leu scrișt odă din dinți, în urmă mai ceru o jumătate oca de vin.

IV.

Dela întemnițarea haiducilor Ioșum Călina își schimbase firea și gândirea cu desăvârșire. Nu mai era omul de mai înainte care știa se des cinate și binețe la toată lumea, ci ceva din îngâmfașii celor bogăți se așăzise întrăneul. Când umbla pe drum nici nu mai sta de vorbă cu toți muritorii și mai oțepia de la conștiință să-și ridice pălăria înaintea lui încă din depărtare. Tot de atunci de când se văzuse stăpân peste acele comori mari, se mai așăzise în trănau și dorința aceea nebună, care chinușe ne'ncetat pe cel bogăț, ca să nu se mulțamească cu cât are, ci de a aduna bani, tot mai mulți. Nu avea copii, ci era numai el și mușea, dar cu toate acestea se trudea să adune ban peste ban. Așa credea că nu o să mai moară ci va viețui până la sfârșitul veacurilor.

Începuse a da bani cu câmătă la oamenii din sat și la cei din satele învecinate. Încă ce mai câmătă? Grea de tot! De apuca bietul om odată în mâinile lui, tare cu anevos se mai scăpa. Trebuia să plătească suma împrumutată înzecit și tot nu se scăpa de datorie. Bietul țaran se scârpină după ureche când vedea atâta jaf, dar trebuia să înghită în sec căci nu avea ce face. Vremurile erau grele și se temea bietul om, că ova ca mâne poate să ajungă pe drumuri, căci Ioșum Călina, de când se îmbogățise deveni om fără inimă și fără Dumnezeu. Și așa aproape întreg satul se băgase dator la dănaul. Avea în odaie un dulap fixat de obligeșuri, așa că nici el nu le mai știa de căpătău.

Adam Neamțu în acest răstimp, de când părăsise temnița, auzise de toate acestea, la început nu voia să le dea crezământ, dar după ce însuși îi trecu pragul, se convinsese că în ce om efuriat se prefăcuse vechiul lui prieten, pe care l-a ridicat de la sapă de lemn.

Cum părăsi crâșma lui Sima Lazăr și sui priporul ce ducea afară de sat se și simți deodată năpădit de toate

amintirile tinereții. Privea codrul verde și simțea cum inima întrânsul creștea mereu. Și acest codru verde tovarăș nedeșpărțit al haiducului în vremuri bune și în vremuri, grele părea că-și întinde mrețele sale pline de taină spre căpitan și-l cuprindea și-l fermeca tot mai mult. Stătu în loc și privea spre cununa de munți ce se întindea în dealungul răsăritului, strălucindu-și verzele și scilpindu-și arăncile în nemărginita lumină a soarelui. Și simțea cum codrul îl cheamă, îl atrage spre dănsul pentru a-l mai adăposti odată în împărăția lui. Și inima cea pururea mahnită și înmăiată a căpitanului se deschise și se umplu de un senin primăvăratec. Ura și dorul de răzbunare asupra ticăloșului nerecunoscător, ce se așăzise în trânsul, făcu ca din nou să se aprindă pornirile lui de haiduc pe care cu atâta greutate le stăpânea.

— Hei, codrule, codrule, oțdă ei, de acum larăși cu tine o să-mi petrec zilele... Căci și așa de multă vreme te doresc. Mulți vor fi crezând că mă voi fi urvit prin temnițe, dar nu. Nu pere omul așa de ușor... Și mai ales io să per, care mai am a mă răfui cu o seamă de oameni...

Și Adam Neamțu care de când puse piciorul afară din temniță, și ziua și noaptea se cugea să cum să-și întemeieze o biată de gospodărie, cum să-și cumpere o păreche de lupcani, cu care să facă față sărăciei, deodată simți cum toate gândurile acestea clădite în decurs de săptămâni se răduciră în loc, se prăbușiră, iară în locul lor izbucni cu toată patima ca focul puternic de sub un acoperiș uscat, de șindile de brad, dorul de codru verde, dorul de haiducie.

Cazul cu Ioșum Călina îi hotărî pe deplin de a se apuca de cariera de demut. Aci numai avea lipsă de a-și face atâtea gânduri, că cum să-și tocmască haiducia. Alcea numai de două lucruri avea lipsă: de arme și tovarăși. Celelalte avea să urmeze așa după cum le tocmea. Provedința spre bine, ori spre rău.

Ajunsa acasă Adam Neamțu devenise mai vesel ca de obicei. Pașa lui pururea posomorâtă se mai însenină și ea și se asemăna unei zile frumoase, și senine, sosită după un șir de zile ploioase și cu păclă.

Ileana văzându-l se bucură, crezând că va fi adus ceva

paraie dela Călina și poate o da Dumnezeu să mai leze și el o leacă deasupra nevoilor. Când auzi însă din gura lui Adam că cum stau treburile remase ca amețită.

— El bine și ce ai zis?... Întrebă ea cu niște ochi mari plini de mirare.

— Ce să zic?... N'am mai zis nimica.

— Și ce ai de gând să faci?

— Vel vedea.

Și Adam Neamțu de cu seara își pregăti tralata cu merinde pentru drum mai lung, iară după ce se odihni până cătră mezul nopții se sculă. Își dăde cu apă pe față și luându-și merindea și un tolag în mână, plecă la drum cu noaptea în cap. Cerul era senin și încărcat de stele. Văzduhul liniștit. Privighetorile cântau cu glas tremurător în tufisuri, cântii lătrau a puslu în bătrână, iară greierii jârâiau domol. Câteva eclipsiri fosforescente, scăpărau la marginea orizontului.

Adam Neamțu înalta cu paș regulari, așa ca să nu obosească înainte de a-și ajunge ținta. Se ducea la Gorula se dea de vechiul său tovarăș Gheorghe Gorulanțu. Drumul îl făcea tot pe pociel cunoscute și umblate de dânsul. Trecu pe după culmea „Roluului” peste „Tâlva ocnariului” până în „Brădet”. Acolo dând de un izvor rece cu apă limpede se opri să facă popas. Soarele răsărise de mult și razele lui dezmerda atropișorii de rouă de pe firicelele de iarbă prefăcându-le în stele și sclipeau în toate nuanțele. În colțul unei păduri cânta un cuc, iară mai în apropiere pe ramurile unui brad fluera dufos sturzul. De acolo plecând Adam Neamțu tăle „Brădetul” în lungul lui și în urmă trecu „Poloamele” și coborî în „Valea Vidrei”. Aicea încă mai făcu un popas scurt, în urmă suî scoborî pe o vale păduroasă cătră Gorula.

Când ajunse în sat și loca de amiez. El trase deodreptul la Gheorghe Gorulanțu vechiul său tovarăș. Dăte să între în curte, când la poartă îl întâmpină între lătrături un dușu mare, griv.

— Mișcă-te la coteș!... se auzi un glas bărbătesc strigând cătră câine și un om în puterea vârstei răsări în așa tizil. Era el, Gheorghe.

Când îi zări pe Adam Neamțu la poartă o clipă se îndol, în urmă grăi plin de bucurie și mirare.

— Ce-mi văzură ochii!... și repezidu-se spre dânsul și sărută. Peste bătrânul de mult nu mai dăte o așa bucurie.

Întărâ amândoi în odăe și se priveau cu ochii umeziți de lacrimi. Multă vreme era de când nu se văzură și vremea aceea li schimbase mult. Se întrebă de sănăte, iară când ajunse vorbe și de sărmanul Lăzărică și de sfârșitul său, un nor de tristete scoborî peste fețele lor, iară ochii le înolau în lacrimi calde.

— Dumnezeu să-l ierte, că de treabă om mai era!... făcu Gheorghe Gorulanțu oftăd adânc.

— Cu douăzeci ca ei ai și putui bate și prăda un colț de jară, grăi Adam Neamțu tot oftând.

Mai târziu căpitanul îi înșiră întreagă istorie cu găzduitorul lor de odinioare Iosum Călina.

— Și nu mai poi să răbd așa ceva. Simt că viața aceea te liniștă mă duce cu pași grăbiți cătră moarte. Codrul mă cheamă și inima mi-se slășie dacă nu mă duc la chemarea lui. Am venit dară frate Gheorghe, am venit să te chem, ca să mă însoțești din nou în viața de odinioară. Ticăloșii s'au înmulțit, vremurile s'au înăspri, iară bietul jăran săracul, geme încunjurat de nevoi și are lipsă de răzbunători. Este lipsă de noi, este mare lipsă frate Gheorghe, ca să punem o leacă stavilă răutăților. Putem noi oare suferi, ca un Iosum Călina să se fâlească în comorile noastre și cu banii noștri să strivească pe bietul jăran? .. Oare nu ne va osândi și Celdeus?..

— Așa e căpitane!... Eu sunt ori și când ai tău și te voi însoți până voi pica.

Și așa Adam Neamțu cu tovarășul său Gorulanțu se hotărî pe deplin ca din nou să se apuce de haiducii. De acolo au plecat amândoi spre Clotrea, la celălalt tovarăș al lor la Gheorghe Bosloc, care încă primise vestea cu bucurie în urmă dăteră de veste și la celălalte rămășițe din ceata cea veche, rămasă încă în viață. Toți primiră vestea cu bucurie pătrunși de un gând. Mai luă vr'o trei-patru înși care crezuseră a fi mai harnici și așa își înighebă o ceată, din vr'o zece înși și deșul de harnică. Și așa Adam Neamțu, vechiul căpitan

se simțea din nou om la loc. Inima părea că-l bate alicum, alt sânge părea că-l curge prin vine, iară în peptu-l simțea cum îi crește o altă viață.

Într-o noapte cu lună s'au adunat cu toții la „Peștera Rotului”, îngenunchară cu fețele către răsărit și își reînolă jurământul, că toți vor fi una, că vor muri unul pentru altul și nu se vor lăsa lăptiți de bani nici de o altă bunătațe lumească pentru a se trada unul pe altul. Când jurământul le fu gata și luna se ridicase de după niște șiruri de munți îndepărtați, un colț strălucitor și razele palide arginții pătrundeau bolta de frunzișuri și se opri pe fețele lor umplându-le de o lumină rece.

V.

Era într-o Vineri după amiază. Soarele rotund și mare ca o roată de car își arunca pentru ultima oară razele sale oboarite asupra culmilor ramase la răsărit dându-le o nuanță deosebită. Văzduhul era cald și încărcat de pulbere care plutea ca un văl străveziu asupra ildiei. Un om străluc cu o burcă verde în apate eși de pe o uliță doatică și intră în crâșma lui Sima Lazăr. Era Adam Neamțu.

Înaintea casei lui Iosum Călina, pe lavia dintre cei doi nuci ședea el și cu soția sa Vida și priveau în susul și în josul uliței. Era o zi plăcută. Roturi de munculițe jucau prin văzduh și razele soarelui apunând le da înfățișarea bronzului. Rândunele cu aripile oboarite, tot mai săgetau văzduhul colegându-și de ici, de colea hrana de toată zilele. Deasupra capetelor lor se întindea bolta de frunziș. O cincidă își cânta cântarea-i scrită, dar zgomotoasă. Pe o coastă a dealului din susul satului, se vedeau pete albe, roșcate și negre care junecau prin marea de verdeață în joa. Era cioardă de vaci ce scobora încetincet către acasă.

Vida soția lui Iosum era femeie din cale afară fricoasă. Avea ea adese ori presimțiri rele și întotdeauna l-se bătea ochiul cel stâng și atunci era tare neliniștită. În ziua aceea, cum se sculase de dimineață până seara neîncetat l-se zbătea. Zădarnic îi freca, zădarnic tot înțreba pe Iosum care ochi l-se zbătea, cu gândul că ghicindu-l va înceta, totuși ochiul nu se opri o leacă. Când începu să amurgească, iar cerul spre răsărit

întâmpla. Multă lume îi era datoră și cine poate ghici să se aprindă de o coloare trandafirie, Vida neliniștită îi chemă pe Iosum înăuntru, că cine știe ce se poate gândurile necăruia.

Tocmai când voia să intre înăuntru, soțul și ginerele lui Sima Lazăr și prinsese vorbă cu el. Pe acesta îl trimise socru-sa ca să țină pe bătrânul de vorbă până va mai înșara puțin. Dar Sima cum era plin de vicleșug nu apăsese nici ginerului că pentru ce-l trimite.

Între acestea omurgul se lăsa tot mai mult. Soarele scăpătase după marginea orizontului iară vacile veneau încet de la cioardă. Tot prin mijlocul drumului veniau câteva cară încărcate cu fân. Printre vaci și ascunși după cară, învăliși în șube, cu pălăriile trase pe ochi, înaintau câteva fețe necunoscute, înaintau tipii și răzlețiți așa ca să nu tragă atențiunea satului asupra lor. Tot în vremea aceea din spre crâșma lui Sima Lazăr, înainta un alt om îmbrăcat în șubă verde, pe care o ținea strâns pe lângă dânsul, ca să nu se observe ce ținea ascuns sub ea.

Deodată fură cu toții înaintea lui Iosum Călina. Ulița era deșartă de oameni; fiește-care își căuta de treburile sale. Pesle sat plutea o liniște, iar fumul de prin hornuri se ridica în suluri spre cerul limpid și curat. Adam Neamțu, cu un pistol turcesc în mână se slobozi spre Iosum Călina și spre soția lui Vida.

— O vorbă de ve-ți mai grăi să știți că sunteți copiii morții!... răcnă Adam Neamțu cu o voce surdă.

În vremea aceasta ceilalți îi și încunșurară care cu plătale, care cu cuțite în mână.

Ginerele lui Sima Lazăr, înainte de a prinde haiducii de veste se furișă în curte închizând ușa după dânsul. De acolo voi să pătrundă în odaie, unde păreții lui Iosum erau încărcati de arme. Când dăte să deschidă ușa și Pau Luca (numit și „Dustăliu”, care pe atunci venise din Sârbie și intrase în ceata lui Adam Neamțu) și lu la fereastră și răcnă cu un glas răgușit:

Un paș de mai faci să ști că ești al popii!...

Bietul om înfricoșat se trase îndărăt. Pau Luca dimpreună cu Gheorghe Busioc și cu alți doi tovarăși nu perdură o

clipă și zburară pe fereastră dincolo. Goliră părești de arme, iar pătrunzând în curte pe toți argași îi prinseră și îi legară fedeleș, cot la cot. Pe ginerele lui Sima încă.

Adam Neamțu cu Gheorghe Gorulanțu și cu ceilalți tovarăși ridicară pe Ioșum și pe Vida pe sus și intrând înăuntru înculară ușa după dânsii.

— Adame, Adame lasă-mă că împart averea cu tine... Ți-o dau întreagă numai lasă-mă cu zile!... se vălta bietu Ioșum înnebunit de apalmă.

— Așa acum mă cunoști, cănel... Acum ai da averea fiindcă te temi de morte lașule... Dar când am fost eu la tine m'ai aruncat afară ca pe un netrebnic... Ah, pogăalo, că mi-ai căzut acum în mână.

— Adame lasă-mă Adame, nu mă omori Adame! Răcnea Ioșum desuădăjdut.

Despre aceasta la început numai vre-o doi vecini prinseră de veste, dar în scurt vremea se lăși ca fulgerul peste întreg satul și cât ai bate în palme oamenii din sat se adunară înaintea porții înarmați cu pari și cu topoară. Toți murmurau belineliși și așteptau momentul să se avante peste poartă la loiri. Dinăuntru nu se auzea de cât gemetele grele ale lui Ioșum Călina.

Deodată pe marginea porții apăru Gheorghe Gorulanțu cu fața încruntată și cu barba aspră ținând în mână două pistoale mari, iară în chimbr purta altele.

— Măi oameni, răcni el aspru și îndesat, noi nu am venit alcea să lura, ci am venit să ne luăm avuții noastre. Am venit să vă scăpăm pe voi năcăjiților de datoriile și camelele ce vă apăsesc. Oare nu vedeți, că aceasta va stors viața voastră și o răpiți bucătura copiilor voștri dela gură?... Măi oameni lo vă sfătuiesc una. Care aveți datoriile pe obligațiile la Ioșum Călina și mai aveți și copilași mergeți cu Dumnezeu la vetrele voastre. Iară voi care vălți să vă împotriviți și să vă bateți cu noi rămâneți alcea!... Și zicând aceasta și descărcă două pistoale în vânt. Gloanțele trecură șuerând peste capetele mulțimei. Un fior de groază îi cuprinsese pe toți și fleștecăre fără a arăta cea mai mică împotrivire se duse către coadă lăsând pe Ioșum Călina să-și ispășească păcatele.

Amurgul înălrări înaintase blinșor. Rumeneala cerului din spre apus încetul cu încetul dispăru, iar în spre răsărit cerul se aprindea de o nuanță arginție, de carea făcea să se aprindă întreg răsăritul, până când mare și rotundă, măiestoasă ca o regină a nopții apărea luna de după vărfurile copacilor și se avânta, domolă pe cărările îndepărtatelor albastrimi. O dără de lumină străbătu până în curtea lui Ioșum Călina aruncând o lumină palidă arginție asupra lui și asupra haiducilor. Pe coasta apropiată a dealului cântau privighetori, iar licurici neastârnici prinse a se fugări prin văzduh.

— Să aduceți toate obligațiile de prin dulapuri, iară pe el să-l desbrăcați de haloc până la cămașă!... strigă Adam Neamțu oamenilor lui. Și înșuși el părea că se cutremură de planul înfricoșatului sfârșit ce avea să-i dicteze lui Ioșum Călina. În haiducia lui nu a mai pedepsit om în chipul acesta, dar purtarea nedeamă a lui Călina l-a dus așa departe. Faptele mărpave ale acestui om nu putea să le lerte odată cu capul. Și altă pedeapsă mai potrivită nici-nu ar fi putut afla.

Haiducii aduse maldăre peste maldăre de obligații subscrise de țărani datorăși, la porunca căpitanului turnară peste ele unsoare toplită, în urmă le vârf în sinul lui Ioșum Călina, dându-i o înălțare de monstru ciudat. Părea un glob mare alb aprins pe două piciorușe scurte, iar deasupra lui un alt globuleț negru și păros îi totma capul.

După ce îi aglustră cum să cadă căpitanul porunci să-l dea foc. Pau Luca Pustaliu luă asupra lui aceasta sarcină pentru dânsul atât de plăcută, fiindcă mari nedreptăți l-a făcut lui Ioșum Călina.

— Ha, ha, ha, căne blăstămat, văzut-ai că mi-ai căzut în mână? Nu teai gândit tu nici când la ziua de azi. Și scrâșnea din dinți în fața osânditului. Scăpărare cu amnarul într-o cremene și aprinzându-și lasca începu a sufla des, ca să nu se stângă și punând-o sub globul cel mare îi dăte foc. Mârțile unsuroase se aprindeau în grabă și o flacără galbenă ce se prelungea în limbi roșietice cuprindeau tot mai mult globul cel mare până îi înbrăcă de toate părțile. Un miros greu se răspândi prin curte. Bietu Călina gemea cumplit, dar dela o vreme pierzându-și conștiința nimic nu mai simțea, ci se mistuia mereu

tu valul de flacări ce-l încunjurau.

Celalalți haiduci în vremea aceea scuticau în toate părțile după bani și luară cu dănași ce era de luat, iară bătrânul încă îl mai lăsară așa ca să nu poată peri ca o nemernică.

Haiducii plecară. În mijlocul curții nu mai rămase decât o gramadă de cenușă ce fumega domol și răspândea un miros greu insuportabil. Luna strălucea deasupra ulmită luminând îndepărtările. Pe coastele dealurilor cântau privighetorițe. Creierii jărălau domol. Prin apa pârâului de pe lângă sat horeau broaște cu glasul lor metalic iară pe acoperișul unei case șira o cucușe.

VI.

În vremea aceea căi Adam Neamțu și-a făcut oănda în temnița din Lugoj, prin părțile Oraviței se mai susțineau unii haiduci, ca Adam Leșu, Pau Luca Pustălușul cari dădeau foarte mult de lucru pânditorilor. Bieții otogri Bordan și Boșiacă încărunțiră în vecinica alungare și spionare a haiducilor. Nu mai aveau bieții de ei o leacă răgaz să mai râsuie, ci vecnic erau pe drumuri în căutarea acelor, care adăpostii în ciorile ce poartă de pe muchia cleanșurilor își petreceau vremea totăniși pe larbă în jurul focului pălpător.

Mai erau și câțiva gălnari, care din când în când își dădeau aere de haiduci locuși, dar cu de-f de aceștia le era ușor, că aci pe dată încheptase pe mâna otogrilor, care îi ferece cum să cade, în urmă îi da pe mâna nucleilor ce se învârteau și loveau străpune în partea cea mai cărnosă a corpului.

Lumea se cam obicinuse cu d'alde astia; celor săraci puțin le păsa, iar cei bogați își păzeau pielea și avușile cât mai bine. Zădarnic însă, căci lângă toată paza lor cea bună, totuși când nici nu se nădăiau, cădeau în mâinile haiducilor care îi pănușau cum se cade. Autoritățile se și trudeau să-i stărpescă cu ajutorul otogrilor dar toată treaba le rămânea încurcă. De multe ori se plăgeau ei de Adam Leșu: „Am scăpat de un drac și am dat peste totăsu!” și se scărpinau a năcaș după ureche, și scuipau a pagubă.

— Hm, hm, de om pune mâna odată și pe acest pârli

zicem ei și până să-l prindă pe Adam Leșu se infundau în crămă în căle un păhar de vin ca să mai uite din alergăturile neîntrerupte.

Vestea despre călcarea și jefuirea lui Ioanin Călina străbătă în ziua următoare cu înțelea fulgerului. Pretutindenea nu se vorbea de cât de sfârșitul tragic al bietului om.

— Cine să-l fi călcat? ... se întrebau nedumeriți oamenii. Și toți ridicau din umere neștuturi. Unii ziceau una, alții alta. Ișdienii știau de Pau Luca Pustălușul, dar de celalalți tovarșii nici ei nu știau. Pe ascuns însă pe la porți ori pe la moară unde se întâlneau doi cu doi își șopteau în taină, că aci n'a fost altă de cât mâna lui Adam Neamțu în joc.

Țărani unii se înflorau de sfârșitul atât de crud al bogătanului, alții loră și se bucurau că au scăpat de sarcina cametelor satricone.

Otogri Bordan cu pândurii lui prinsesă știrea despre jaf și tăbărire în ilidie, începând a țipi în alănga și în dreapta. Merseră la casa lui Ioanin Călina, unde așlară pe Vido zăcând într'un pot cuprindă de niște friguri îngrozitoare în arma celor văzute. Se mirară când le apuse de Pau Luca, pe care mulți îl știau că s'ar fi urvit prin Sărbia, dar și mai mult se mirară de Adam Neamțu pe care îi știau de om pocăit.

Pentru ca să se convingă miniseră două lăcoade la Stoilina să vadă oă e acasă Adam Neamțu ori nu. Nu era. Așa dară bănuțala lor și spusele Vidăi remaseră pe deplin întemeiate.

— Și câți ori îi fost de toți? ... întrebă otogrii.

— Așa mi-se pare că vro zece înși.

— Vro zece, hm, cam mulți, dar lasă că eu atât mai ușor le vom da de urmă.

Plecară deci în căutarea lor.

În vremea aceasta, Adam Neamțu petrecea într'o chilă doanică a lui Sima Lazăr, iar tovarșii săi erau ascunși într'o dămbrovă de pe lângă drumul Bleericii-albe. Acolo cunundă într'un ogaș munit și azi „Ogașul lonilor” își petreceau vremea ascunși de teama ca să nu fie descoperiți de pânduri.

Bordan cu pândurii săi intrară și în crăma lui Sima Lazăr ca să întrebe, că poate va știa ceva de cele întâmplate.

Acesta făcu o față mirată și ridică din umere că nu știe nimic. De acolo se luară pânduri și plecară mai departe până ce eșiră din sat. De acolo nu mai știau în care parte să apuce. Se asemănau călătorului străin, pe drumuri necunoscute ajuns la răspântii.

Tot pe vremea aceea era pe la Sima și preoteasa Făurea, tânăra văduvă din Răcășdie. Avea legături de strânsă prietenie cu familia crâșmarului și adese ori venea pe la dâșii.

Auzise despre Adam Neamțu și dorea să-l cunoască. A intrat deci în odaia Căpitanului. Înălțarea ei atât de mareșă îi spulberă pe câteva clipe teama pândurilor. Nu era la de tot tânără, dar nici din cale afară bătrână. Era muere după toată legea. Ochi negri, față albă îmbujorată avea preoteasa și un sin ce făcea să-i plenească ciupagul alb de pânză de bumbac.

Adam o privi lung, cu ochi pălmași. Și cu toate că vremurile îi albisă părul, totuși simțea cum dela inimă îi pornește o furnicăre ciudată. De pe vremea când iubea pe Ileana numai simțise înrânsul aceea ca simțea acum.

— Adam, grăi ea cu glas domol, am auzit despre vestea ta și doream să te și cunosc. Am auzit că pândurii, ar fi auzit de undeva, că voi haiducii a-ți fi ascunși în sat. Și acum se adună tot cere ca să vă dee de urmă. Au de gând să scuticească, casă după casă.

Vestea aceasta l-o aduse și Sima Lazăr, care părea tare îngrijat. Priveau unii la alții nedumeriți. Căpitanul când privea în ochii văduvei simțea un foc crescându-i în pept. Se mai vorbira ei că ce e de făcut ca să scape. Atunci preotesa îi trecu un gând prin minte.

— Știi ce Adam dacă te învovești te voi duce cu mine și așa vei scăpa. Măne dimineață vom pleca cu trăsura. Tu vei face pe sluga.

Adam primi propunerea cu mare bucurie, căci tare se temea să nu ajungă din nou în mânele pândurilor. Îi strânse mâna cu bucurie și o privi cu căldură în ochi. Pocul privirilor lui adânc pătrunseră în sufletul preotesei. Ea își plecă o leacă privirile în pământ, în urmă iară le ridică zimbătoare. Simțea și la ceva pentru haiduc.

În ziua următoare de cu dimineața moră. Nori cenuși ca

plumbul acopereau bolta cerească din carea începu a se cerne o ploaie mărunță și lină. O răceală ce pătrundea prin toate încheieturile se lăsa peste sat. Spre răsărit șirul de muși se întindeau negri, iar vârfurile lor se perdeau în păcla deasă și întunecească. Din curtea crâșmei lui Sima Lazăr, ieși o trăsură. Sluga învălit în o burcă verde, cu o glugă în cap, încăl abia i-se vedea vârful nasului, mâna cală, iară îndărăt se vedea o femeie îmbrăcată bine. La marginea satului doi pânduri zgriburau de frig sub scorbura unei săci.

Unul voi să opriască trăsura să întrebe că cine sunt, celălalt îi opri însă șoptindu-i încetinel:

— Dă-le pace, că e preoteasa din Răcășdie.

Trăsura trecu mai departe și Adam Neamțu, care așa de ușor putea fi descoperit, scăpă de primejdie, iar în urma lor tremurând de frig șădeau sub salcie cei doi pânduri, iar ploaia se cernea ușor peste dâșii.

Pe cale Adam Neamțu își întoarse capul spre preoteasă și încă odată îi mulțami. Floarea simți o atragere pentru omul acesta. Așa de prietenos îi părea ca și când vecinic ar fi petrecut la olaltă. Haiducii ofta ca pe vremea tinereții; inima părădnică nu i-se schimbase de fel. Fața ochii și privirile de foc ale preotesei adânc pătrundeau în inima lui. În întreaga lui ființă simțea cum se sălășluiește tot mai mult o iubire mare pentru dâșii.

Și haiducul scutură hăjurile; calul își lungiră pașul și se aşternură la drum, iar ploaia se cernea mărunță din norii plumburii. Din frunzișul unei dumbrăvi păcuri de cioare se ridicau și zburau în vârtejuri umplând văzduhul de cârâituri. Pe marginea drumului larba sta culcată de greutatea stropilor de ploaie. Pluturi amorțite de frig stăteau pe firicele de larbă cu aripele lipite la olaltă.

Ajunseră în Răcășdie și trase la casa preotesei unde Adam Neamțu a și rămas mai multe zile.

VII.

Dumbrava ce se întindea de acoperea „Ogașul Iotrilor” și împrejurimile lui se compuneau din ulmi și goruni seculari. Frunzișul des acoperea ca o boltă verde pe deasupra și nu

Îngăduia nici o leacă de a se vedea albăstrimile de pe bolta cerească. Dar străbăteau razele soarelui până la firicelele de iarbă și florile crescute în umbra pentru a le acuti o leacă de rouă. Părae limpezii cu undele lile și murmur domol prin care alergau peștișori și raci înarmoi cu foarfecii tari, îndealun- gii dîmbrăvii și se perdeau pe după trunchiurile de copaci și iufele de ferigă. Cântărețul popor de păsări sălășluite prin frunzișul des umplea văzduhul de cîrpiri.

Din marginea dîmbrăvii nu se auzea nimic de cât vuetul freamătului și al apelor. Cîreva dacă ar fi pătruns însă mai în adîncul pădurii, ceea ce nimeni nu îndrăznea pe vremurile acelea, vuetul creștea tot mai tare, iar une ori se auzea vorbă și frînturi de cîntec.

O potecă părăgentă ce tăia lanurile și obrațele de a curmezișul ducea până în mijlocul dîmbrăvii. Era o potecă pe carea numai ochiul isieș o putea descoperi și numai picioarele haiducilor o cunoșteau.

Deodată în revărsatul zorilor, departe în zare apărui pe cărare o umbră nelămurită, carea din când în când dispărea ca din nou să apară. Abia mai tîrziu se lamuriră pe deplin contururile unui călăreș ce-și mîna calul în treap. Era Adam Neamșu care sosea din Rucășu, în cîntecul ciocărlilor și al pitpalacilor. Când spre răsărit, cerul de după șirul de munți prinse a se rumeni de o coloare trandafirie și călărețul ajun- sese în marginea pădurii. Calul sfiorăea și bătea neliniștit din coadă, ca să alunge roiul de musculițe otrăvicioase din jurul lui. Călărețul opri. Sări jos și bătu calul pe grumazi, și-i freca urechile. Prinse în urmă frăul și plecă înainte, iară înțeleptul animal îl urma din apropiere. Când se apropiară de inima pădurii o fluerătură scurtă, ca șipatul înecat al unei păsări de noapte, sună. Era ca o înrăbare, care ar zice: — Care ești tu acolo mai, de ai noștri ori străin? ...

Adam Neamșu cunoșcu semnului. Puse și el două degete în gură și scoase alte fluerături ascușite, ce părea că despică bolta de frunzișuri, și care păreau a zice: — Eu, eu căpitanu vostru! ...

Haiducul înaltea mai departe prin desigurii, căci cărăula ce sta ascunsă prin frunzișuri după ce îi ieși în cale și-i spusă

că ceata e în pace, îi lăsa drum liber să treacă. O recoare dulce de dimineața umplea văzduhul. Apele șopteau domol. Din adîncinii pe undele văzduhului plutea lin o cîntare voini- cească. Se auzea cum cineva frîngea surcele și cînta cu inî- ma cuprinsă de dor:

Posleana tot de lag,
Codru' vîră-mi este drag.
Căci în el mă simt la larg,
Frunza-i verde cucul cîntă,
Și voinicii îl ascultă.
Cucule cu pîna sură
Șboș' de grab la noi pe gură,
Spune-i mîndri că să vină
La izvor cu apă lîsă.
Acolo să ne 'ntîlnim,
Pușinei să ne iubim,
Căci pe toamnă încoala
Frunza cînd s'a scutură,
Frunza cînd s'a vesteji
Noi om îi ori nu-om mai fi.

Adam Neamșu așezu o leacă locului și asculta cîntecul înfocat, ce undula și se legăna domol pe aripele văzduhului, și îl pătrundea adînc în inima în care prinseră a incolși vîlăta- ri unei dragoste noie, dar cuvintele din urmă îi lăsară o mîhnire adîncă în suflet. Frumoză era viața de haiduc și lui tare îi plă- cea și o iubea sufletul dintrînsul, dar nici cînd nu putea ști, că ce aduce ziua de mîne cu sine. Putea să le aducă noroc, putea însă să le aducă și nenoroc și atunci ori înfundau tem- nițele ori cu corpurile lor împodobeau spînzurătorile de pe la răspîntiile drumurilor.

Plecă mai de parte. În scurt și ajunsese în tabăra haiducilor ce stăteau încolăciți pe lângă foc și unde se pîrjoleau de cu dimineață un miel tras în frigare. Căpitanul le dăte binele iar cei alaiți haiduci îi mulțămiră. Pau Luca se aculă de jos, luă frăul din mînele căpitanului și legă calul de un jîp unde era iarbă mai frumoasă. Un alii haiduc adună vreascuri și frunză uscată și făcu fum ca să scape calul de muscă.

Gheorghe Gorulanju șădea culcat pe o parte și pîcăea des dintr'o lulea. Adam Neamșu se așeză pe un trunchi de lemn lângă dînsul.

— Cum a Gheorghe a-și ajuns în pace aici?

— Ajuns în pace, nimeni nu ne-a turburat apele.

— Ei dar să vezi în ilidie, umblă pânduri în ruptul capului să pună mâna pe noi. Amândoi oinogii s'au pus pe lucru. Până s'or trudi însă cu căutatul, noi să stăm aicea că e loc nimerit și tare bun.

Într'acestea doi haiduci soală cu merindea dela oraș. Adusesse cu dâșii vin și o leacă de rachiu și pe deasupra și o veste bună, că spăia Rieger dela Kudritz va trece mâine și pe acolo. Haiducii nimeriseră tocmai pe sluga acestuia și lăpăindu-l despre cîte toate îl apuseră și o veste atât de îmbucurătoare pentru haiduci.

În dimineața următoare haiducii odată cu ziua fură pe răpi. Cu toți se postaseră pe marginea drumului prin țără și pe după tufe de răchită, numai Gheorghe Bosloc, care avea atîta putere în brațele sale căi cei doi juncani ai lui jădău, se răzîmă de lemnele unui poduleț și aștepta cu mîinile încrucișate pe pept. Drumul părea pustiu, nici o vîetate nu se lvea pe întregul întins al lui. Numai pe deasupra prin văzduh cărăeau cărduri de cioare. Mai departe pe câmpie ici-colea pe lângă câteva ogîlni de baltă, câțiva cocoșărci cotrobăseau după broaște.

Cîndva în depărtare, de după o răucltură a drumului, se lvi o trăsură galbenă trasa de doi cai negri ca corbul. Era trăsura lui Rieger. Venea din Biserica-Albă și avea afaceri la Oravița. Asupra lui avea sume foarte mari. Trăsura înăinta repede pe drumul neted lădănd în urmă-l un nor de pulbere. Cînd ajunseră în dreptul podului, Bosloc le sări înainte cu mîna ridicată. Căi se opriră scurt, iar sluga era gata să se prăbusească între picioarele lor. Căi simțind oameni necunoscuți în jurul lor sforăeau și săpau pămîntul cu picioarele. Rieger își păstra cumpătul și dăte să scoară din buzunar un pistol. Un haiduc însă îl lovi peste braț și „pistolul îl sări cîne șiie unde. Mîinile aspre și bărucite ale haiducilor îl înfășecară atunci, așa că bietul om nici să se cîlntească nu se mai putea.

Adam Neamțu dăte poruncă, că stăi boerului căi și slugi. Să li-se lege mîinile și ochii. În urmă o luare spre dîmbravă. Întrare în pădure. Adam îl despoe de toți banii, în urmă legându-

le la amândoi picioarele și deslegându-le ochii îl duseră într'un loc^o mai îndepărtat de culbul lor și acolo îl puse sub paza unui haiduc cu arma încărcată.

O bucurie generală urmă între haiduci. Toți se bucurau și erau veseli de norocosaa izbîndă. Adam Neamțu le grăi zîmbind:

— De două ori ne-a mers treaba astundă; mâine vom încerca pe a treia.

VIII.

Haiducii se hotărîră ca în ziua următoare să întreprindă o nouă călcare. Nu se mulțameau numai cu săculețele de galbeni luate în ajun dela lupănu Rieger, ci șiindu-l om mai în stare, volau a mai aiorce câteva parale dela dănsul.

În ziua următoare, doi haiduci, meraseră în Nicolinț, satul cel mai apropiat și cumpărară o trăsura cu doi cai în trăsura boerului îl așezară pe boier, iar lângă dănsul se puse căpitanul cu Gheorghe Gorulanțu și cu alii haiduc ce mîna căi. Celalaili haiduci se grămădiră cum putură în trăsura ce alaltă Bosloc mergea călare pe calul căpitanului.

Plecară, drumul și-l tocneau așa ca nu cumva să fie bănuși să încunțure satele și să ajungă pe înopate la locolnța boerului, Luară deci pe obraje, între Rusova-veche și Bărlăște tăeară drumul de țără și tot pe obraje meraseră până în Vrani. Aicea fură nevoși a trece prin sat, căci numai un pod ducea peste Caraș. Au trecut în pace, Nimeni nu le-a finit calea de a-l întreba cî cine sunt, de unde vin și încătrău merg?...

Era zi caldă de vară. Soarele dogorea din înălțimele lui, iară haiducii își căutau de drum. Gheorghe Bosloc îl călăuzea el cunoștea drumurile. Mergănd el pe drumul Sălciei o crol la stînga cămă „Crucea albă", Aicea făcură popna. Biețele animale mai răsuflară și ele o leacă. Plecară mai departe și abea cînd se înserase pe deplin, haiducii se apropiău de Kudritz.

Boerul nu putea să-și dee seama că pe ce drumuri calcă și nici aceea nu șia, care este pînta călătoriei lui. Din cînd în cînd tot îl ruga pe căpitan ca să nu-l omoare. Muera îl era tîndără și frumoasă, și de aceea se temea el atât de tare

de moarte. Căpitanul îi îmbună că nu are să i-se întâmple nimic.

Noaptea căzu tăcută și satul se liniști încurând. Stăbii erau oameni liniștiți și pacinici, clonau și se culcau. Părea că și câinii se somnă, căci abea se auzea căle un hamăit în noaptea. Slugile dela curtea boerului Rieger încă nu se culcară. Își așteptau stăpânul. În liniștea nopții, deodată, din spre capătul satului — auzi un zgomot de trăsura, care creștea tot mai tare.

— E el, acum vine!... Își ziceau slugile cunoscând după zgomotul ce-l făcea trăsura stăpânului.

Porțile fură deschise până la pârte. Prin curte câțiva argași alergau cu felenarele în mână. De sus din jocușoara apăsă când se deschise ușa un potop de raze luminoase năvăliră în întunerecul din curte. În palangenișul acela de raze apără silueta lănoarei boerese ce-și aștepta nelenișită bărbatul.

Trăsurile înaintară zgomotos în curtea pardosită cu plătră și Gheorghe Bosioc călare după ele. Căi ai clipi din ochi haiducii și săriră jos, înculară poarta, prinseră pe argași il legară cot la cot și în urmă îi vâri într-o odăa strâmtă, iară doi haiduci remaseră de pază la ușa. Argășii se bulmăciră și nu mai putea să-și dea seama că ce se întâmplă cu dânsii. Tânăra femeie aștepta nelenișită și muli se mira, că nu-i vine bărbatul ca de obicei, să o îmbrățișeze și să-i sărute gurița fierbinte.

Când haiducii suiră sus cu tot cu boer și intrară înăuntru boeresea la priveștile ce i-se deslășneau dinaintea ochilor deodată își puseu amănita și se prăbuși pe covoarele acunpe. Niște brațe vânjoase de haiduc o luară de loc și o puse pe un divan.

— Să nu vă atingeți de la l răcnit boerul ca turbat.

— Nu avea teamă, îi liniști Adam Neamțu, nici un păr nu i-se va clinti din cap.

Biała muere remase necălărită cu fața ca varul.

— Acum, banii să ni-l arăți jupâne! să îndreptă Gheorghe Gorulanju cu fața sa aspră către boer.

Boerul înholbă nește ochi mari la haiduc.

— Bani jupâne, ne trebuie bani!... grăi Adam.

— Vă dau tot ce-mi cereți, numai pe mine și pe nevastă să ne lăsați în pace.

Și Rieger, conduse pe haiduci într-o odăa strâmtă, unde se afla o ladă mare de fier. Păreșii erau încărcăți cu puști și pistoale în toate formele. Haiducilor mult le plăcu armele boerului, deci cu toții se înarmară după plăcere. Boerul se rugă să-i deslege mâna, la ceea ce haiducii îi și deslășură furile care i-o curmară. Dăte o licoană la o parte unde apără o ușă mică în pârte. Boerul acoase de acolo o cheie cu care deschise lada de fier. Aurul și argintul grămădit de ani îndelungași în lădă prinse a scilpi amăgitor la razele palide ale lumânărilor. Acești bani care nu erau alți de căi sudorile jăranului închegate în galbeni și taleri, umplu inimile și ochii haiducilor de bucurie. Haiducii își umplură pe rând toate săculețele ce le purtau cu dânsi cu aur și cu argint. Boerul privea cu inima strânsă de durere cum comorile adunate de moș-strămoși se rezipeac alungând pe mâni străine. Când văzu că grămada de bani se micșorase cu desăvârșire, sângele îi se urcă în față și așa îi venea atunci ca să se apuce cu toții de pept ca să-și apere avușile își văzu însă neputințele și și plecă capul în jos și suspină lacrimând.

Haiducii mai luară câteva obiecte de aur și argint, închiseră ușile în urma lor și le legară bine.

Grădul apăsă era mare și plin cu cai de toată mână.

— Să ne luăm flește-care câte un cal, căci așa vom sporii mai tare la drum, grăi Adam Neamțu oamenilor săi.

Deșteptară pe unul dintre slugi și scoțindu-l afară îi puse ră câțiva galbeni în mână și-i zăeră:

— Iaca ține tu bani aceștia numai să ne dai șai și căpestre pentru cai.

Siuga își vâri banii în chimir și în urmă le arătă o odăa în carea se păstrau șaiile căpestrele și frânele ce se țiu de cal. Noaptea era linișită, câțiva cocoși prinseră a trimbița unu' după miezul nopții. Nici un lătrat de câne nu se auzea, numai câteva paseri de noapte venind către codru șipau zămbăritu. Stelele scilpeau în adâncuri de albastru. Haiducii își pregătiră flește-care câte un cal după plac. Gheorghe Gorulanju om mai umblat în ale haiduciei, dăte într-o cămară peste căr-

năria boerului. Dăte veste haiducilor despre descoperirea lui și flește-care lua cu dânsul mai niște șuncе, ori câteva bucăți de chisă, coaste afumate ori cârnați.

Toți erau gata de drum. Adam Neamțu cum era darnic din fire, aruncă argașilor în chilă lor doi pumni de galbeni, în urmă legând bine ușa cu o frâghie încălecată cu toți și într'un ropot de copite părăsără curtea boerului Rieger.

O liniște mortală se așternuse peste curtea boerască. Vr'o doi cai remași singuri în grajdul larg și mare prinse a necheza și a scormoni dușumeaua cu picioarele. Din departe din tainicele adâncimi ale nopții se auzea ropotul de copite, ca un zgomot surd și care se îndepărta tot mai tare. Se perdea tot mai mult până îi înghiți liniștea nopții.

IX.

Haiducii călărită tot pe armăsari buni și sprinteni și galopau ca vântul pe drumul de țară. Șiruri de săcți și de ploi de pe marginea drumului, treceau cu repeziciune pe lângă dâșii pierzându-se în întunerecul din urma lor. Liniștia noaptea părea că se înfloră de zgomotul copitelor. Sub porcoavele de oțel scăpăra cremenea drumurilor. Fugeau pe lângă margini de păduri ori pe lângă părae cu unde șopotitoare. Fuga lor era nebună, ca cu cât mai îngrabă să se depărteze de locul cu pricina, așa că dacă l-ar și fi urmărit cineva să le poată perde ori și ce fel de urmă.

Căi ai clipi din ochi și ajunseră în Mărcovăi. Aci înaintea casei comunale, un băieț moșneag, care făcea slujbă de boier de noaptea, întrebă ca de obicei, că cine sunt și unde merg?

— Io sunt omogul și aceștia sunt pândurii mei, mergem să dăm de urma unor lori, grăi Adam Neamțu cu voce liniștită.

— Merge-ți talcă, cu Dumnezeu!... rosti bătrânul.

Călăreții trecură mai departe în drumul lor. Cerul era înstelat. Tot locul acela al stelelor ce au ars înainte cu veacuri, ardea și acum și și acutura palangenișul de raze de peste câmpii. De după niște culmi și vărfuri îndepărtate se ridică un colț de lună, cernând un palangeniș de raze peste drumuri și câmpii. Eșiră din sat. Căi își mai domoliră pașii. La o lăntână opriră și-i adăpară. În urmă din nou se așternură drumului.

Fugea dobitoacele cu gâturile întinse și lunecau pe drumul întins ca o pânză albă și se perdeau în întunecet ca o ceață de fantome din povești, de prin țările fărâncate.

Deodată din zarea dinapre răsărit se stârni un vântuleț și domol, ce trăcea peste păduri și peste câmpii, trecea prin pletele haiducilor și lăfăla coama cailor și se perdea departe în zarea întunecată. El prevestea revărsatul zorilor. Depart spre răsărit un izvor de lumină viorie prinse a năvăli de după culmi și se întindea tot mai mult pe bolta cerească risipind întunerecul. Când prinse a lumina mai ușor de ziuă călăreții nu-și mai ținură drumul drept pe care apucase, ci la o răspântie a drumului unde o cruce învechită se gârbovise de greutatea vremurilor, o cămără la dreapta pe nește ogașuri, până ajunseră în „Poeana mare”. Razele soarelui ce se iviră de după niște varșii de lag, întâmpinară pe haiduci în poeană unde era liniște și cântec de păsări. De acolo sulră spre „Vârșiclor” și acolo se adăposiră într'o poeniță frumoasă.

Acolo sus își găsiră loc de odihnă. Împedecară deci cail și le dăte drumul să pască, iară haiducii morți de foame și ruși ec oboseală îmbucară ce îmbucară și pe urmă se dăteră odihnei. Numai un băieț mai tânăr, originar din Coșel, cu mustașa abea răsărită, remase de pază. Avea griță, ca să nu se depărteze caii prea tare și să nu dea cineva peste ei acolo în culbul lor.

Pândurii cu otogii dela moartea lui Cățina, umblau prin pădurile din jurul ilidiei scuticeau toate șanțurile și toate lufșurile că doar, doar va putea da de picior de haiduc. Dar pace. Toată ostăneala le rămânea zadarnică. Nici urmă de crac de haiduc. Dela o vreme se lăsară de umblat și își zăbură de alte trebur.

Haiducii se simțiau pe deplin la adăpost. Șiau că pe acolo nu o să mai dea potera peste dâșii. De aceea durmeau și sfodăseu dușii de putea să își lene deasupra lor.

Ziuă trecu repede. Soarele prinse a scăpăta după marginea orizontului de coloarea fierului înroșit. O recoare proaspătă începu a pluti pe deasupra pădurilor. Păsările zburau priplite spre culcușurile lor, numai o privighetoare umplea poenița cu undele tainice ale glasului său vibrător și se întrecea cu șopotul dulce al pădurilor. Adam Neamțu care până atunci dormea

după deodată trezări din somn și sări drept în picioare. Avuse-se un vis ciudat și singur nu-și putea da seama apriori, că ce a și visat. Privi în jur de sine și văzându-și hălducii în pace, se liniști și plecă cu un pas domol spre izvorul cu apă limpede și rece. Luă apă cu pumnul și-și apăcă fața ca să-l mai treacă de buimăceală. Se șterse cu mâneca cămășii, în urmăru-beu. Răcorii pe deplin se așeză pe o peagă și se ascundă în gânduri.

Spre scăpătat cerul se înroșea tot mai tare, iar ultimele raze ale soarelui ce se resfrângeau asupra „Vârșiciorului” poleia pădurile cu o culoare aurie. Privighetoarea cânta mereu. Adam stând așa cufundat în gânduri abea mai târziu putu să-și dea seama că ce a visat. A visat pe vechiul și nedespărțitul său tovarăș de odinioară, pe bietul Lăzărică, ale cărui ciolane putreziau în pământul Lugojului. O tristă nedeslupită, o amăreală ciudată îi cuprindea inima, îi îneca sufletul când se cugeta la acest om. Simțea cum îi izvoarește din suflet o durere carea îi cuprindea cu încetinelul întreaga lui ființă, până ce își simțea ochii umeziți de lacrimi. Osta dureros. Tare îi mai dorea inima după acel om. Cu toate, că ani îndelungași au trecut dela moartea lui, totuși în inima lui a rămas săpată o rană adâncă carea nu se mai vindecă și carea de atâtea ori săngera de câte ori își aducea aminte de dănuil.

Și tot așa gândurile îi frământau mereu și treceau locușor altora. Și așa se gândea el la multe.

Fără de veste îi răsări în minte și preoteasa Fioarea, cu înfățișarea ei măreață, cu fruntea însemnată și privirile de foc. În inima lui atunci reînvia patimile tinereții. Un gând nou îi sălăpâni. Repede părăsi izvorul. O leacă se gândi la el lui de acasă. Chema atunci la el un hălduc mai tânăr și-i dăte un pumn de galbeni să-l ducă muerii lui acasă. Acesta peste câva timp și plecă de-a călare.

În urmă chemă pe Gheorghe Bosloc la o parte și-l aște să pregătească doi cai, că în sara aceasta vor pleca mai departe. Îi muncea dorul de a vedea pe preoteasă, de aceea se și hotărî a o certea.

Când lumina zilei se potolise cu desăvârșire lăsând în urmă ei noaptea tainică cu scilpirlile ce de diamant ale stielelor,

doi călăreți scoborau pe o poteacă strâmtă de pe cîlme „Vârșiciorului”. Era Adam Neamțu și cu tovarășul său Bosloc scoborîră până la crucea de peatră din „Câmpu alb” și de acolo înconjurară drumul de țeară și o porniră de-a curmezișul peste livezile din jos, trecură Cărașul prin apă, înconjurară Mărcina până ajunseră în drumul mare. Acolo era un biet drumel cărula îi murise boui în jug. Și era amărit bietul Român și se năcălea era sărac bietul de el căci ce avea să facă el acuma în totul veri fără doblilocul cu care își câștiga pâinea pentru dănuil și pentru familia sa.

— Ce-l om de Dumnezeu, ce și-a întâmplat?
Întredă căpitanul cu voce blândă.

— Râu mare mi-s-a întâmplat. Iaca m'a ajuns pagubă în mijlocul drumului. Și bietul om acărpinându-se după ureche sculpă a pagubă într-o parte și privea cuprins de jale, la bietul animal ne'năufleșit ce zăcea în drum.

Căpitanul se îndușoșă de pacoștea ce-l ajunsesse pe bietul om. Băgă mâna în chimiz, scoase vr'o trei pumni de galbeni și-l întinse bietului om.

— Ține frate să și poți lua un alt bouleau mai harnic în loc, și cu acestea cei doi călăreți se îndreptară învăluji în noaptea misterioasă.

Omul privea galbenii din mână și privea și în urma călăreților cuprins de nedumerire. Așa noroc nu a visat el.

Călăreții galopau înainte ca niște umbre fantastice, lunecau în noapte și se perdau pe întinutul drumului. Trecură „Bucovățul” și scoborîră în Răcășdie. Până la capătul grădinei a preotesei o luară pe niște uliți doșnice. Acolo descălecară și căpitanul înedintându-și calul tovarășului său, sări prilezul se strecură prin grădină apoi prin curte până sub fereastra preotesei pe care o acutură ușor.

Fioarea îi cunoscă și îndată îi deschise. Adam Neamțu intră înăuntru.

Bosloc îi aștepta afară la marginea grădinei. Printre frunzișul din grădină apărură fulgerări scurte, razele unei lămpi din odaia văduvei care în scurt dispărură. Nici un zgomot nu se mai auzia în noaptea înstelată. În drumul lăptelui grămezile de sticle păreau un nor cenușiu ce tăia bolta cerească în domă, iar ste-

lele cele mari cu focul lor tainic păreau tot alături ochi neadormiți ai dăimnezilor, care vegheau în noaptea. Într-unerul și a-dânca lăcere transformaseră satul ca într-un cimiter trist și pustiu. Numai prin văzduh fălala înflorate neadormitele paseri de noaptea.

X

În ziua următoare imediat după miezul nopții cei doi călăreți părăsiră rădăcina lor pe drumul acela pe care au venit. Adam Neamțu de astădată se simțea mai ușurat. Mintea și-o simțea mai ușurată de gândurile amare ce-l năpădiseră, iară chimirul ușurat de galbeni. Înreg belșugul de aur ce-l avea asupra sa îl lăsa pe Floare, pentru ca să albe cu ce trăi și poate și pentru dănsul când vor da peste vremuri mai bune și mai liniște.

Când zorile zilei prinseseră a mijii cei doi haiduci aveau culmile, pe niște poteci părăgenite, către poenița din „Dealul cucului” unde li-se odihneau tovarășii. Cum erau osteniți de calea făcând peste noaptea se culcară și adormiră.

Abea către amiază se sculară și se adunară cu toții la sfatul umbra unui gorun. Aci se sfătuiră și despre oate toate. Tot acolo puseră la cale și călcarea baronului din Vărădie și mai hotărâră ca banii ce-i aveau prea mulți asupra lor să ascundă undeva.

Zilele trecuă una după alta. Într-o seară scoborâră cu toții în „Câmpul alb” ca acolo la crucea de piatră să ascundă banii până ce va da alte vremuri peste dănsii. Drumurile erau pustii căci cum înseră și drumeții își încetau calea. Iși legară cu toții caii de un măgrin. Se apucară de muncă cu lațaganele haiducești începând a scormoni pământul în jurul crucii. Lucrul se făcea cu anevoe, dar fiind mulți totuși îl biruă. În scurtă vreme săpară o groapă adâncă de vr'o trei urme. Luară deci din belșugul banilor o parte, îl așezară într-un burduf de capră și-l așezară pe fundul gropii. În urmă se adunară cu toții în jurul gropii și punând fleștecăre dreaptă pe inimă începură a jura, că nici când nu se vor răzni de căpitan pentru a veni singuri să scoată comoara, și nici când nu vor trada teina ascunzătorii de căi numai atunci când vor ajunge la mare ne-

voe, ori când vor fi pe patul de moarte. Așa să ne ajute Dumnezeu, cu acestea sfârșiră jurământul.

În urmă aduseră o poaiză de petriș aruncară peste burduf, așezară crucea deasupra și traseră pământ în jurul ei. Și ca pământul proaspăt scormonit, să nu atragă atențiunea drumeților îl acoperiră cu gili.

La zece pași departe de cruce, spre rădări se aflau doi măgrini mari și vechi și cine știe din ce vremuri dădneau acolo. La rădăcina lor săpară încă două gropi de adânci și așezară înrânsele adăculețele cu bani, roștră din nou jurământul în urmă te acoperiră cu pământ și cu gili verzi. În urmă creștară câteva semne pe cruce și pe măgrini care ziceau: Aicea se află o parte din comorile lui Adam Neamțu. Cele mușe însă se află în peștera Tălvei; a cincea lespedă dela eașre. Acolo se află căldorea cea mare care va scăpa pește sale din nevol. Cine va scoate banii acestia meargă să-l scoată și pe cel de acolo, dar să facă slujbe pentru sufletele celor ce li-a pus.

Iapăvînd cu acestea haiducii se aruncară pe cai și porniră mai departe spre Vărădie. Amurgul înserării se lăsă mereu peste câmpii. Pe albastrimile îndepărtate ale cerului prinseseră a străluci luciferi cu lumina lor rece. Ajungând în marginea satului un haiduc luă caii și se trase cu dănsii în niște răchită. Ceialalți dimpreună cu căpitanul plecară răzleșiți prin sat, ca în urmă să se adune cu toții la crășma cea mare din colț. Oamenii se ogoiră de pe uliță și satul era liniștit. Porțile dela curtea baronului erau închise. Păzitorul de noaptea tremăi își pregătea un pat moale în larbă, acolo avea de gând să se odihnească pentru trecere.

Haiducii plecară dela crășmă pe rând, așa ca să nu 'fie bănuși. Ori și care om cu privire mai ageră, dacă ar fi privit mai cu atențiune pe acești oameni ar fi putut observa ceva comun la dănsii, crășmarul care nu era de cât o nătăfleașă, nici habar nu avea de așa ceva.

Adunându-se cu toții sub zidul grădinii, ușor și încetinel trecuă dincolo. Un câine din vecini mirosind a străin prinse a zăpăi la gard. Un haiduc îl aruncă o bucată de mămăligă și câinele tăcu. Doi haiduci străbătură prin aleele de verdeață ale grădinii

până la locul unde dormea dulce paznicul. Il luară și lucă adur mi il legară cum se cade. Celalalji văzând o scară arătoasă subî streșină, o luară și o așezară subî o fereastră.

Gheorghe Bosioc se urcă și prinzând șaloanele cupruse cu fer le scoase humușel din lăfani. Ceamurile le acoperi cu baligă de vacă și în urină le spars fără zgomot. Deschise ferreștra și săriră cu băgare de samă înăuntru. Celalalji haiduci dimpreună cu capitani urcară și ei în odăe. Numai doi înși remaseră de pază la capătul scării. Aprinseră o lumânare de ceară. În jurul lor, la pilda flacăra a lumânării se declușă într-o bogăție a mobilelor și a covoarelor scumpe. Sparseră vr'o două dulapuri mari unde nu găsiră de cât veșminte. De acolo plecară mai departe prin odăi. Într-una aflară pe copilăși și pe guvernanta dormind. Nu le tulbură somnul, ci trecură mai departe. Ajunseră în odaia de dormit a boerilor. Acolo nu era nimeni. Pe pereți atârnavu arme de toată mână. O ușă toată cuprinsă cu table de fier ducea într'ală odăe.

— Aicea își în avușile... grăiră ei.

Gheorghe Bosioc încercă odată la ușă dar nu putu. Puse spatele, ușă se cutremură dar tot nu cedă. Mai încercă în sus în jos dar pace, căci toate încercările rămăneru zadarnice. Până de o vreme își eși din fire și se izbi cu atâta lărie de ușă încât clenjalca și țișnile se sfărămară, iar ușă se prăbuși cu zgomot la pământ. Acolo erau câteva lăzi de fier cu lacăte mari. Doouă erau deschise și deșerte, doouă încă purtau lacăte mari și sunau a plin. Gheorghe Bosioc lovi trăsnic cu o muchie de topor și lacătele se sfărămară în zeci de părți. Deschiseră și dăteră de bani. Cât ai bate în palme săruteșele haiducilor se și umplură de aur și de argint. Bani de aramă pentru dănpil nu avea valoare, pe aceștia întordeuna îi lăsa stăpânilor jefuși. Ziceau că-i lasă de sămânță.

Adam Neamțu ca de obicei nici când nu lua banii toți, ci întordeuna lăsa și păgubașului. Asa și de astădată mai lăsară pe fundul lăzilor și în urmă plecară. În curte li virără și păzitorului vr'o doi dumi de galbeni prin buzunare și în urmă plecară.

În ziua următoare guvernanta se sculase și nu știa nimic despre cele întâmplate, ci își urmă preumblarea ca de obicei prin

grădina. Slugile și servitoarele încă nu știau nimic. Toți au dormit destul de bine. Așa mai târziu aflară pe păzitorul de noapte ghemuit în niște larbă și ierocal cum se cade. Iar când aflară cele întâmplate le venea să-și dea cu capetele de pereți.

XI.

Veștile ce urmau una după alta de călcarea spărilor umplu lumea de groază. Poporul cu fantazia lui atât de aprinsă începu a născoci și a povesti minuni despre Adam Neamțu și oamenii lui. Unii ziceau că de copil mic a așiat larba ferelor. Să zice că odată ar fi nimerit peste un culb de orciu cu puli mici. S'a luat ei atunci și a îngrădit culbul cu niște bălzoare de fier, așa că orciul să nu poată străbate la pul în urmă s'a pus la pândă. Ariciul a sosit și a încercat ei în sus și în jos ca să străbată prin îngrăditura de fier, dar zadarnic, nu putea. S'a luat atunci orciul și a plecat înapoi și s'a făcut nevăzut prin terbură. Așa cătră ameză a sosit iarăși la culb cu câteva fire de larbă în gură. A încunjurat de trei ori îngrăditura de fier și perică a suflat cineva peste ea căci deodată s'a prăbușit. A prins atunci orciul, i-a luat firicelele de larbă, în urmă creștându-și degetul cel mic a pus larba ferelor și așa a lăsat să se vindică firicelele de larbă în rană.

De atunci se zice că haiducul Adam Neamțu are o putere asupra omenească. Ori unde ajunge și își pune degetul cel mic pe încușturile de fier acestea toate se sfărămă.

Și poporul cu toate că de pe urma haiducilor nu a avut nici când vr'o scădere, ci mai mulți toloa, totuși vorbeau cu apalmă despre dănuș.

Veștile ce armară una după alta despre lăfura boerilor, alarmară atât lumea săracă cât și cea bogată. Toți simțeau a nu mai fi stăpâni pe avutul lor.

Vestea despre puterea supra omenească a lui Adam Neamțu ajunsese până la urechile pândurilor și toți credeau că e așa, de aceea nici nu-și băteau stăte capul cu prinderea lor, știind că lucrurilor supra naturale zadarnic le împotrivesc.

Numai bleji otogi Bojincă și cu Bordan își sfărămau bițele picioare în căutarea haiducilor. Erau bătrâni și se mișcău cu anevae. Pe alte vremuri erau și ei mai altcum, dar

acuma când vremurile le-a încărunțit părul și a prins a le gârbovi spatele se năcăjeau că nu se mai poate scăpa odată de afuristul de haiduc.

Când auziau de câte o ispravă a haiducilor îndată porneau în urma lor și nu făceau altă de cât constatau că acolo și acolo, au petrecut și că în cutare ce loc a călcat noaptea pe cutare ce apăle. Întotdeauna mergeau la fața locului și constatau locurile pe unde au intrat, pe unde au eșit și câți bani au furat, încolo lucrul rămânea baltă, căci nu șiau în care parte să apuce în urmărirea haiducilor.

De când l-a prins și l-a ținut pe Rieger, acesta era tot năcăjit și nu știa cum să-și răbune pe haiduci. Se cătrânise de tot rău boerul, în ura lui cea oarbă făgăduise o mie de galbeni aceluia care prinde pe Adam Neamțu și-l va aduce legat. Vorba bălă: să te duci în peștera uraului și să-l aduci de urechi. Ei, dar unde să afli un asemenea îndrăzneț? Oamenii se înflorau numai când auziau de numele haiducului, dar să se mai ducă în pădure și să-l prindă?

Și așa până pândurii se slăneau și păzeau noaptea câte un sat, până atunci în comuna în vecinată haiducii ținuseră pe apăle. Erau oameni îndrăzneți și pace și nu trăneau de fle-ce lucru. Unii dintre jărani ajunși la nevoie simțeau binefacerea haiducului, căci acesta întotdeauna căuta să le alina suferințele cu câte un pumn de galbeni.

Acești oameni prinseră a îndrăgi pe haiduc tot mai mult și mai întotdeauna le serveau și de șpion.

Pândurii zădarnic își băteau tălpile după ei, căci nu cunoșteau locurile pe unde se ascundeau, dar nici aceia nu șiau că din ce oameni îi se compunea ceia. Așa șiau că Adam Neamțu e căpitanul încolo nimic.

Văzând pândurii că haiducii nu se mai țin în jurul Iidiei și prin munții Ciclovei și că jafurile urmau rând prin alte părți plecară deci și dăruși prin părțile acelea în căutarea lor.

Într'un rând ajunseră până la poalele „Vârșciorului” în nemijlocia apropiere a haiducilor, dar de acolo o porniră într'altă parte, și așa nu putură să dea peste haiduci. De altcum poate era și norocul lor, căci dacă ar și fi dat peste ei, nu se știa care pe care ar fi învins.

Une ori dădea peste câte un haiduc pe la margini de păduri, ori pe ale drumuri și atunci îi opreau îi descoaseau și-l puneau feluri și chipuri de întrebări despre Adam Neamțu și tovarășii lui. Acesta își păstra sângele rece și cumpătul la vorbă și le răspundea că a auzit și el vorbindu-se despre un haiduc cu numele acela, dar el nu știe nimica despre dânsul. Pândurii îi lăsa atunci în pace și-și căutau de treaba lor.

Numai preotesea Floarea știa locul pe unde se ascundeau haiducii. Căpitanul îi povestea din când în când și despre ispravuri de ale lor. Ea însă tăcea tăcerea peștelui.

Tare mult îndrăgise ea pe căpitan. Și se gândea numai la dânsul și la măritat nu. O cerură vr'o doi popi de jiltore, ea însă nu se îndura, de a lăsa pe căpitan. Se îndrăgise în voinicia lui și nu ar fi schimbat-o nici cu șapte bărbi popești.

De când se împretinise cu Adam Neamțu, ea trăia lumea albă. Chimbrul haiducului țixti de galbeni întotdeauna se golea în poala ei.

Multe zile și multe nopți a petrecut el la dânsa. Pe lăna și dragoșea ei cea de demult o uitase și acuma se aprinsese de dragoșea tânărei văduve. Venea în puterea nopții și în puterea nopții și pleca, și nimeni nu-l cunoștea lainele sale afară de tovarășii săi de haiduci.

După călcarea baronului dela Vărădie, haiducii încălecară pe cai lor sprinteni și repede ca gândul o luară însus pe „Valea Lișavei”. Încunjurară „Pătrovâșul” o crolă pe lunci în linia dreaptă și o luară în apre munți. Drumul fu lung și ohoșitori, totuși când soarele prinsese a-și revărsa belșugul razelor sale peste pământul adormit, haiducii înfundați prin ogaze și păduri seculare urcau coaștele spre Brădeț.

Spălile care fură călcate de haiduci nu aveau o leacă liniște, ci voeau cu ori ce preț să pună mâna pe haiduci și să-i ocaje în spânzurătoare.

Adunara deci toți pândurii, toți boșcărli și mai aduseră și miliția și formară o poteră mare. Se împărțiră în trei tabere. Una porni din Mărcovăț, alta din Sălcija și a treia dela Vărădie și așa formară un cerc larg, care cuprinsese toate pădurile din jurul „Vârșciorului”. Cu cât urcau au atât și cercul se tot micșoră.

Val de bletele sălbătici. Prica morții dăduse întrăusele. Fugeau iepurii în neștre, iar bletele ciute așteptau nebune de spaimă. Porcii sălbatici fugiau în linie dreaptă într'un șir lung iar bleștii iepuri credeau că acum e sfârșitul lumii.

Și așa goana aceea nebună jinu până după prânz când cele trei tabere se întâlniră sus în culmele „Vârșilorului”, fără să fi văzut crac de haiduc.

Mai târziu cu toți părăsiră munții năcăliți că nu putură face nici o ispravă.

XII

Trecuse vr'o două săptămâni de când haiducii o ducea într'o tenevire sus în livezile „Brădetului”. Așeză toți într-un vârtac mare, acolo sus își petreceau zilele și nopțile. Își făcuseră mai multe colibe de cetină de brad și acolo în apropierea unei margini de pădure petreceau haiducii liniștiți și neconturbați de nimeni. Pe livezi fânul era mare și calii cufundați până la pept în valul de verdeață pășeau liniștiți. Vârtacul era larg și adânc și ei ascundeau acolo întrânsul pe și codrilor de ori și care ochi se a'ar fi ivit să-i aplozeze.

Acea sua viaja era frumoasă. De cum se crepa de ziua și porțile răsăritului se deschideau lăsând să se reverse potopul de lumină în valuri peste livezi și peste pădurile de brad paserile își începeau imnurile lor mărețe. Sturzii doineau pe întrecute iară prin fânul înflorit băjbătau mil de lighioane ciudate, în vreme ce fluturii, purtătorii celor mai frumoase culori saltau în zboruri vesele. Prin văzduh plutea mireasma dulce, de dumbravnic și fân înflorit și reșină de brad. Sărite și nopțile erau tainice cu așchii de luceferi, cu cântec de priveghitori și adieri recuroase de vânt. Luna se ridica tainică de după marginea Brădetului și potopul livezilor pline de verdeață în lumina-și argintie.

Aici își petreceau haiducii vremea liniștii și neștrii de nimeni. Livezile erau neumbrite și cine ar și fi îndrăznit pe vremurile acelea a petrece în mijlocul codrilor. Erau mai mulți de cât siguri de adăpostul lor. Nu mai purtau grija pândurilor

ca și când nu ar mai fi avut nici în clin cliț în mână cu dănași.

Pândurii însă aveau mai multe iscoade plătite care aveau să curețe toate pădurile, toți codrii, toate livezile și toate luncile. Și unde vor vedea vr'un semn ori vr'o urmă de haiduc nu avea de cât să înșirineze pe otnogi și miliția. Haiducii aveau cunoștință despre aceste iscoade.

Într'o zi văzură la marginea brădetului ivindu-se un om călare, care cuprinsese livezile și în urmă se perdu' prin desigurul codrilor. În ziua următoare apără din nou. De astădată își legă calul în marginea de pădure și el se așă într'un brad de unde se vedea în jurul vârtacului. Haiducii prinsere de veste de iscoadă și unul dintre cei mai tineri se aruncă pe cal și porni într'o goană nebună în urma lui, dar le periră de dinaintea ochilor ca și când i-ar fi înghițit pământul.

— Gheorghe Gorulanju se apropie de Adam Neamțu și-i grăi:

— Căpitane să ne cam perdem de pe aici, ca să vezi iscoada blăstămată ne-a cam dat doi de urmă. Ai noștri l-au urmărit dar nu a putut pune mâna pe el. S'a ascuns blăstămatul înainte de a fi văzut.

Apo-i Gheorghe bine-zici. Te miri cum odată pe nenădălte ne cupruseseră aici în vârtacul nostru, că cu toate că otnogii sunt cam bătrâni, totuși sunt plini de draci.

— Să vezi că iscoada aceea nu se oprește până nu dă de veste la otnogi.

— Meargă sănătoși, că și noi vom pleca în altă parte.

Și Adam Neamțu îndată dăte poruncă oamenilor săi ca să se pregătească de drum, că încă în ziua aceea vor părăsi Brădetul și vor merge într'alte păduri, mult mai neumbrite și mai necunoscute.

La marginea vârtacului se afla un brad vechi și mare cu vârful frânt de trăsnet și cu coaja plină de reșină. Scoabă sub rădăcina bradului o groapă de trei coși și puseră înăuntru trei oale pline cu galbeni și cu sfânjaci și în urmă le acoperiră cu pământ și cu mușchi. Și ca locul unde sunt ascunși banii să fie însemnat, dăteră foc bradului. Flăcările deodată îi încunjură, îi cuprinsese cetina care pășea și tronea sinistru Flăcările

creșteau și cuprindeau tot mai mult bradul în cămașa de foc din care se ridica în sus clăbucind un sul de fum negru și se rispea sub bolta albastră în văzduhul curat și limpede.

Haiducii neputând răpi dogoarea focului privea din departe cum flăcările mistulau tot mai mult trunchiul și coroana bradului.

Din bradul cel înalt nu mai rămase de cât partea de dinjos a trunchiului neagră și carea tot mai sumegă.

Haiducii își luară cu dănașii întreg avutul și plecară. Mai aveau bani asupra lor foarte mulți și fiind greu de purtat se hotărâră a-i ascunde într-altă parte. Eșiră la drum. Acolo întâlniră câțiva muncitori adrențuroși și rupți de oboseală. Adam Neamțu le împărți flește cărula care un pumn de galbeni și porniră mai departe.

La marginea drumului se întindea o leacă de livadă pe unde pășeau în vremuri mai liniștite căprioare. Acolo era și un frasin învechit. Adam Neamțu stătu o leacă pe gânduri cercetă locul cu ochii, în urmă grăi:

— Aicea ar fi loc potrivit să ne ascundem banii.

Haiducii care șadeau tot pe lângă dănașii se apucară de lucru și scormonind pământul de sub rădăcina făcură o groapă adâncă. Așezară o parte de bani într-un alt burduf de capră și-l așezară în fundul gropii. După ce repetară jurământul obicinuit, acoperiră groapa cu pământ așa că nu se putea cunoaște locul unde erau ascunși. Le mai rămase ca la două burdufe de galbeni afară de banii cei aveau flește care haiducii asupra lor pentru trebuințele zilnice. Căpitanul se mai cugetă câteva clipe în urmă se apucară de numărul. De la frasin în spre pădure numără el de trei ori câte trei pași și mai patru și acolo dăte de un colț de piatră. Acolo iarăși săpară și așezară ca la jumătate burduf de bani. Pe piatră săpă căpitanul cu cuțitul său de oțel literile A. D. în urmă locmire locul iar așa cum a fost. De acolo numără spre stânga alți treizeci de pași unde deteră de un fag scorburos. Acolo aruncă Adam trei pumni de galbeni curați și o scrisoare în care spunea despre locul unde sunt îngropate și celelalte comori.

După ce laprăviră cu lucrul beură câte un pahar de vin ce-l purtau cu dănașii, în sănătatea căpitanului și a lor.

De acolo purtaseră mai departe la drum. Trecură peste „Donor” și scoboriră în valea Medrișagului iar de acolo porniră spre peștera din „Baba Stana” carea era la loc ascuns și din carea se scurgea un pârâez.

Locul acesta îi aflară de foarte „potrivit” pentru dănași. Era mai sălbatec mai neumbiat. Aicea le pășteau cai în signă iar ei își petreceau vremea gonind căprioarele lepori și alie jivini sălbatece. Și tot de aicea din când în când întovărășit de Gheorghe Bosloc scobora la Floarea spre a-i mai netezi obraze „mol” și a-șigoli chimirul de bani.

Întotdeauna ei știa că ce se petrece în vale, căci aveau lacoade care îi aduceau veste despre toată mișcarea haiducilor. De al săi de acas încă își aducea aminte. Copilul nu și-l dușese cu dănașii în haiducie ci îl lăsa acas. De aceea din când în când le trimetea și lor bani ca să nu ducă lipsă de nimic.

XIII.

Pândurii cu oinogii lor văzând că nu e chip de a pune mâna pe haiduci, se mai ogoliră de pe ale drumului. La vestea ce o aduse una din lacoadele lor, că Adam Neamțu cu al lui ar fi în Brădet făcură pe oinogi ca din nou să formeze poteră și se pornească în urma lor. Încunjurară Brădetul dar nu aflară nimic de cât bradul cel ars. Un pândur luă un per și începu să scormonească cenușa de la rădăcina bradului, dar se lăsă și plecară mai departe.

Vedeau și că întreaga lor oștăneală întotdeauna le rămănea zadarnică. De câteva săptămâni de când haiducii se odihneau în urma codrilor, mai aveau și pândurii răgaz, crezând că poate s'or fi lăsați de haiduchi.

În ceata lui Adam Neamțu fusese și un anumit Pavel Jovu ca haiduc, om îndrăzneț și locual, care se pricepea de minue în ale haiduciei. El fusese pântaș la mai multe călcări de ale căpitanului și făcând roat de niște săculețe cu galbeni se lăsa de haiducii și se apucă de gospodăria lui. Oamenii din sat nu știuseră că el a făcut parte din ceata lui Adam.

Căpitanul stătu la zia numai.

— Pavele grijește și te poartă bine. Fi stăpân pe gură

și nu le lăsa amăgit de făgădueli, ca cumva să-și scape vr'o vorbă despre noi că atunci nu va fi bine. Și zicând aceasta căpitanul îi mai dăte banii.

Și s'a jînut Pavel Iovu o vreme îndelungată de făgăduială. El dar când o se dee omul de dracu te miri că ce nebunie se încuibă într'ănsul. Așa și cu Pavel, nu se mulțămesc cu cât avea, ci voia ca și mai mult să aibe. De aceea dela o vreme începură a-i frământa gânduri ciudate, că cum s'ar putea el îmbogăți de pe urma trădării tovarășilor săi de odinioară.

Se puse în înțelegere cu omogul Bordan și-i zicea că el ar putea să-i dea prina pe Adam Neamțu cu tot cu ortaciul lui, căci el le cunoaște toate potecile numai dacă pentru fapta lui îi vor da jumătate din comorile haiducilor. Bordan îi făgădui marea și sarea.

Îi făcură laconadă. Și cutreeră el toate pădurile pe unde știa că se cam ascunde haiducul. Tot el se ivise și în Brădet și el, făcu de pleacă cu potera în urma lor ca să-i caute.

Era într'un amurg de seară. Oamenii prinseseră a se retrage în casele lor când omogul Bordan, cu Pavel Iovu vorbeau lângă fântâna din capul satului de pe drumul Ciclovului. Cerul era noron și amurgul acut. Pe când cepti doi vorbeau destul de tare, o muere bătrână carea de multe ori ajuta Floarea la lucru, veni după apă. Ea auzise totul ce vorbiră cei doi și ducându-se pe la Floarea din una din altele se luă la vorbă și-i povesti ce auzise vorbindu-se. Noaptea veni și Adam Neamțu pe la dănaș și-i lătorisi totul.

Auzind căpitanul vestea aceasta se încruntă puțin, apoi grăi mai mult pentru sine:

— Lasă că i-oi arăta io lui . . . și mai stînd puțin pleco cătră culbul lui.

Tovarășii lui dormeau în jurul unui foc. Îi trezi pe toți din somn și începu a le grăi:

— Măi fraților, să ne pregătim din nou de ducă . . . Știți voi cine a fost lăcoada ce s'a ivit în Brădet? . . . Pavel Iovu . . . S'a dat pe partea lor acum și umblă să se dee pe mîna pîndurilor . . .

Haiducii cu toții să mirară crezându-și om mai de treabă pe Pavel Iovu.

— Dar vom căuta noi ca mai înainte de a ne fi dat el pe mîna pîndurilor să-i răsplătim. Pe mîine seară să fiți cu toții gata de drum că vom merge în Vrîntuș și de acolo vom face o cale lungă la spălia din Banloc.

În ziua următoare haiducii își luară comorile ce le mai aveau cu dînșii și scoțînd o lespede mare dela gura peșterii așezară comorile sub ea și așezîndu-o din nou abătură cursul pîrului peste lespede. Înăuntrul peșterii pe masa de petră lăsară niște pistoale, niște frate de cai; pîroșile și niște oale remaseră în vatră. În urmă lăsară niște săgi tîndri cu care acoperiră gura peșterii și peste care aruncară pămînt și petrii așa că abea se mai cunoștea locul unde a fost peștera.

Cînd soarele asfințise și haiducii plecară. Codri vîlau și fremătau, iar vreascurile uitate troneau în urma lor. Paseri de noapte fălăbeau spălate din aripi și înfricate se perdeau în întinerecul codrilor. Drumul era greu și el iuștră pașii cailor să ajungă la vreme în sat. Trecură peste „Bătîtură” și scoborînd „Plaiul” deteră prin „Poeana mare” până ajunseră în capătul de din vale al Ciclovului românesc. Acolo făcură un scurt popas, își adăpară caili în urma porniri mai departe. Noaptea era tăcută. Pânza de nori se spargea în înalele alburice printre care atelele străluciau ca niște ochi plini de taină. Căldreji în drumul lor înconjură Răcășdia tot asemenea și Vrîntușul. La miezul nopții ajunseră la casa lui Pavel Iovu sau Boactăr în capul Vrîntușului. Priviră pe lăcșatră. Acesta încă nu se culcase ci sta îngîndurat la masă, în vreme ce o lumînare ardea pîlpîind. Haiducii înconjurară casa. O trosnitură puternică ce se auzi în noapte ca un tunet îndăbușit făcu să sară ușa din tîrîni. Vr'o cioc haiducul năvăliră înăuntru și-l înhățară pe Pavel, care înholbă niște ochi înspălmîntați. Recunoașcîndu-și tovarășii săi de odinioară, pe care umbla acum să-i vîndă își recunoscu păcatul și prinaș a tremura. Adam Neamțu păși înaintea lui rîcnînd înfuriat:

— Așa te-ai jînut de vorbă căine blăstămat. Te-ai aliat cu pîndurii, ca se ne vinzi pe noi . . . de pe urma cărora ai rămas om cu avere! . . . Și poate ai crezut că fapta ta va rămîne nedeacoperită și nepedepsită? . . . Și amar te-ai

înșelat. Tu nu știai că și Provedința e cu noi! Căine nerecunoscător! . . . Unde-ți sunt banii? . . .

Pavel Boactăr, palid ca iurta de ceață, cuprins de frică tremura, de-l clănțăneau fălcile. El cunoștea firea haiducilor când erau înfuriați. Nu se mai împotrivi, ci le arătă lada de după cuptor. Haiducii o desfăcură și o răsturnară în mijlocul odăii. Acolo erau vestimente, și câteva viguri de pânză. Mai era o salbă de aur și un săculeț plin cu bani.

Haiducii luară salba și săculețul. Căpitănelul le grăi:

— Face-ți cu dânsul ce voiți. Numai să nu-l omorâți. În urmă se depărță de dânsii.

Îi luară atunci haiducii și legară cu lanțe și începură a-i tortura. În chipurile cele mai înfricoșate, așa că o viața întreagă să-și aducă aminte de sapta lui cea blăstămată. Un moșneag și două babe gârbovite se ghemuiră într'un pat și abea mai suflau în resimpuri cuprinse de groaza morții.

XIV.

În dimineața următoare, în revărsatul zorilor, haiducii erau departe. Fugarii se făcuseră numai apă iară călăreșilor li-se închideau ochi de atâta oboseală. Se apropiară înflorându-se de apa unui pârâu cu unde limpezi, sfodăiră de câteva ori după ce-l adăpară și în urmă își urmară drumul înainte. În urmă lor, departe în zare rămăneau satele cu casele grămădite sub pălcuri de verdeață de unde răsărea numai turnul blasericii. Ca o dungă vineție se întindea fumul pe deasupra lor. Un vântuleț lin și recoros se pornea deodată cu revărsatul zorilor și învolora pe călăreși. Ropotitorul suiet al copitelor răsuna pe câmpie înflorând liniștea adâncă. Și cu toate că ajunseră departe de locul cu pricina, totuși pașul cailor nu-l mutară până ce nu suiră coasta unei coline. Priviră de sus în vale unde li-se desvălea din păclele dimineții un săculeț cu căsuțe mici, li încunjură și în urmă se infundară tot mai mult în codrul Sălciei.

Ajunseră într-o poeniță strâmtă, încunjurată de păduri. Descălecară. Plește care își lega fugarii de un lăp din marginea pădurii unde era iarbă mai groasă și în urmă se dăteră odihnei.

Omnogul Bordon, care dormise peste noapte în Răcășdie se sculă de dimineață și plecă spre Vranluș ca să se mai înpe-

leagă cu Pavel Iovu asupra modului cum săpună mâna pe haiduci. Când ajunse la casa lui Pavel și văzu ușa afărmată și pe dânsul, bătut de nu șemai putea cînti de joc, rămase ca năsnii. Abea mai târziu îi lămuriră bătrânii ghemul și prin paturi, de halul în care se aflau. Omnogul îi venea să crăpe de mânie. Când se credea mai mult pe urma haiducilor atunci l-se întru clișă din nou cărările.

— Și în care parte a apucat ticăloșii? . . . răcnea Bordon ca acos din fire.

Nimeni nu știa însă să-i răspundă, toți ridicau nedumeriți din umere. Din nou își adună pândurii și începu a căuta prin câteva mori părălitate de pe marginea râului, dar pace, că nu dăteră peste urmă de haiduc.

După cât era omnogul de năcășii, alagur s'ar fi dus în urmă lor și s'ar fi luat „blăstămași” ăia. — cum le zicea ei — de pept, dar . . . nu știa unde se află. Apuca cu pândurii săi prin Iertof, prin Vran, prin Mărcina, întorseră pe la Rușovo, întrebă prin Nicolai, dar nici unde vede nu putură să audă ceva despre haiduci.

Haiducii în vremea aceasta dormeau în iarba înflorită a poenii, iară pe înserate când amurgul își flutură aripele pe deasupra pădurii înroșită de reasfrângarea ultimelor raze ale soarelui apunând, încălecară și porniră mai departe.

Scoborîră coasta pădurilor, trecură câteva coline până ce ajunseră la șea, care se întindea neted până în zarea îndepărtată. Căd nou strălucea la marginea orizontului pe cerul limpede, acuturând un palangeniș ușor de lumină pe câmpia acoperită de verdeață. Pe întreaga întindere nu se vedea nici un arbor, nici un om așară de haiducii călări ce lunecau ca niște umbre fantastice, învâliți într'un nor de pulbere. Noaptea era tăcută. Creerii jârbeau neîntrerupt, iar broașteiele umpleau întinderile cu glasul lor metallic.

Doi haiduci călăreau înainte. Cam la mijloc Adam Neompu între Gheorge Gorulianu și Boșloc, iară în urmă lor se înșirau ceilalți haiduci. Gorulianu pleca între dinți luleaua din carea slobozea nori de fum ce se risipeau în văzduh.

— Hm, grea e viața omului când îmbătrânește . . . Iaca, io altcum mă simțeam în tinerețe și iarăși altul mă simt acum.

Par'că la mai greu, par'că mai cu nevoie fac drumurile. Adame, am de gând să mai dau fața cu vre-o două-trei fețe ale mărtiilor boeri, în urma a să mă trag undeva într'un colț de codru, îmi voi dura o iară de colbioară și acolo am de gând să-mi petrec restul vieții. Prea sunt bătrân și nu voesc ca mai târziu să vă împedec în căile voastre.

— Mult mă mir de firea voastră, grăi Adam Neamju, rar și apăsai. Io tot așa de ușurel mă simt acum ca și în vremurile acelea, când ne petreceam veacul în peștera Rolului. Tot voința acea mă așteapănă acum care m'astăpânir și atunci în acele vremuri. Și dacă gândul nu m'ar duce departe în învălmășeala vremurile moarte, așa mi-s'ar părea că tot tânăr sunt. Simt cum crește în mine tot mai tare o poftă, o voință arzătoare de a pune mâna pe cel bogat, și de a-l despoea de avutul lor câștigat cu sudorile altora și simt cum voința aceea îmi dă putere, mă reîmpropătează. Și până ce m'or așeza sub gile, de haiducit nu mă las.

Gheorgha Bosloc privea fața aspră a căpitaniului dar tăcea. El cugeta la alte lucruri.

— Totuși, reluă căpitaniul vorba, în vara asta vom mai avea a cerceta pe vr'o doi bogătați și în urmă, ca se nu dăm de vr'o pacoate carea ușor ne poate pica pe cap ne vom trage undeva într'un desiș de codru și acolo vom petrece toamna și iarna.

Și așa au mers ei ne'ncet și întreagă noapte până în revărsatul zorilor. Numai când miezul nopții au poposit la o fântână, stăt numai câț și-au adăpat fugarii. În revărsatul zorilor, pe când soarele se ridica de după marginea orizontului, mare, rotund și roșu ca un cuplor de foc, călăreții ajunseră pe valea Bârzavel în apropierea satului Partoș. Acolo în măginea râului între niște pălcuri de salcii și alte bălării, pe unde nu aveau oamenii ce căuta, se vedea acoperișul unei mori părăsite. Intrară înăuntru. O puatitate înfloritoare. Numai carii rodeau încet și tacitos în păreții de bărne, iar palangenii își jeseau curaele lor în cea mai mare liniște. Locul acesta și-l aleaseră de odăpoad pe ziua aceea. Caili remaseră legați afară de nește salcii, iară haiducii se odihneau înăuntru. Unul după ce se odihni o leacă plecă înainte spre Banloc să lăcodească una alta.

Ziua trecu repede. Pe inserate lăcoada se întoarse aducându-le vești îmbucurătoare despre spăin Crăclunovici. Era un răcăn numai de vr'o treizeci de ani care își ducea viața numai în cheful. Ținea la curtea sa patru fete aduse din lume și cu acestea ducea trai și viață. Slugi avea mai multe și numai un păzitor de noapte care păzia grădina cu arbori din dosul curții.

Înserându-se de-abinele haiducii plecară. Drumul era pustiu. Peste un ceas ajunseră în Banloc. Caili îi opriă în niște răchili de pe marginea unui părau și-l lăsară sub îngrijirea unuia mai tânăr dintre haiduci. Cetalați resfiră pe diferite uliș plecară către curtea boerului. Toți se întâlniră acolo fără să fi văzut suflet de om pe uliș. Încercară a trece peste poartă, dar nu putură. Poarta era mare de stejar densupra cu pritoane mari cu vârful în sus. Atunci trecură zidul în grădină. Se auzi numai câteva pârâituri de crengi uscate și loșnei de frunză. Noaptea era liniștită. Mille de luminărele aprinse acipau totuși pe firmament.

Deodată se auziră pași greoi prin grădina înaintând în partea aceea din care veni loșnetul de frunze. Era păzitorul. El credea că un oarecare îndrezeș au venit să fură ceva.

— Care-i acolo măi? . . . Intreabă păzitorul mai mult a înfrica pe cel ce a îndrăznit să treacă zidul.

Nici un răspuns. O liniște mortală înecă grădina, în carea se auzia cum bat inimile.

— Care-i acolo măi? răcnii din nou păzitorul. Liniște.

Mai făcu vr'o doi pași când deodată se văzu înconjurat de o mulțime de umbre. Mâni puternice îi prinse de brațe și-l strânses ca în nește clește de fer. Prica îi rupse inima, Tremura ca acurată de friguri. Picloarele îi se tăieară de peste mijloc și abea se mai ținea pe ele.

— Un strigăt numai de vei scoate să și că ești ai — popli . . . Vezi cușitul acesta? Îl vezi? În pept îi l-oi implanta dacă vei încerca să strigi după ajutor. Așa îi șopteau haiducii în vreme ce Bosloc îi ținea tare de mână.

În urmă desarmară și-l legară mâinile la spate. Păzitorul se supuse și nici nu-l trecea prin minie de a se împotrivi căluș și de pușin.

— Acum să ne arăți odaia slugilor.

păzitorul le arată. Adam puse doi haiducii de pază la ușă,

Iar pe alul la ușa grajdului unde încă dormeau doi lei. De acolo păzitorul le arăd ușa de la locuința boerească. Cântecul și voe bună se auzi de dinlăuntru. Deschise ușa. Potopul de lumină și scipirile obiectelor dinlăuntru îi orbi pe o clipă. Spăla stă trântit pe un fotel, în jurul lui patru fete îmbrăcate în văl-minte scurte și străvăzătoare lucrau aprinse de puterea vinului. La sosirea oaspeților nechemăși toți înțurnară privirile spre dâni. Boerul era jumătate amețit. Sări repede în sus și se îndreaptă spre un perete, unde atârneau mai multe săbi și pistoale. Haiducii însă îi prinseră și-l legară. Fetele prinseseră a jipa. De acea le liniști căpitanul cu vorba.

— Ce voiți de la mine? . . . întrebă boerul.

— Bani voim boeriule . . . bani ne trebuie . . .

Boerul cu mintea lui de jumătate amorțită își făcea socotă că să le dea, ori nu. La urma urmelor văzând că nu este chip a o scoate la cale cu acești oameni încăpăținați, se hotărî să le dea. Le dăte chelle. Haiducii își luară atâtea de cât aveau de lipă. În ladă însă tot mai lăsară mult aur și argint.

Boerul văzând atâtea cînăle din partea unor haiduci se miră. Îi imble atunci cu vin. Fetele mai prinseseră inimă. Volea să ese afar. Căpitanul însă le porunci să nu se miște de pe canapea.

— Boeriule, îi grăi atunci Adam Neamțu, vedem că ești om de omenie, totuși nu ne putem încrede, de aceea or fi bine să mergi cu noi o leacă de drum, căci te lădăm legat și frecat aicea totuși ne pare rău.

Boerul nu avea încotro. Primii propunerii haiducilor. Pe fete le închise în odă, iară el plecară. Și au călărit el până în revărsatul zorilor când se despărțiră de boer prietenește, dându-i voe să se reîntoarcă la traiul lui cel vesel. Și în vreme ce spăla galopa pe armășoriul său către casă, haiducii se înfundau tot mai mult în codrul Sălciei.

XV.

De cu dimineață se lădă o păclă deasă peste munți și o remelină de poale începu a se cerne mărunț peste frunzișul codrilor. Văzduhul cald plin de zăpușală se schimbă într-o ră-

ceală răcoare carea pătrundea prin toate încheieturile. Ploaia se strocea de pe frunzișuri pe pământ mulindu-l tot mai mult, făcând drumurile și potecile tot mai anevoiase de umblat. Păsările stăteau triste agugulite de frig la adăpost pe sub crenelurile mai groase mai frumoase. Pădurea vnea de surâsul ploii, care aseamăna cu vuetul unor ape mari.

Haiducii pătrunseră până departe în codrul Sălciei. Ajunseră într-o vălgoară de sub „Dealul negru” și acolo sub ramurile unor copaci învechiți își ridicară pe niște săpi două colibloare, le acoperiră cu frunze așa că ploaia nu străbătea înlăuntru. Și după ce își făcură așternut de mușchi moale se deteră odihnei. Meșeria de haiduc era fricoasă, bănoasă dar și din cale afară opozițioare. De acea când mai aveau și ei puțin răgaz de a-și mai odihni ciolanele, atunci dormeau ca duși. Căci sculți și ei o leacă de bolta de frunzișuri, pășteau liniștii.

După sosirea lor dela Banloc, aicea petrecură câteva zile, până ce pânza plumburie a norilor, se trase lăsând un cer limpede și albastru. Soarele cu arșta-l dogoritoare strălucea plin de mărișle în înălțimele lui, iar razele pline de mângâieri despicau bolta de frunzișuri, înviorând și pe cel mai singuratic firicel de iarbă. Insectele amurșite de umceală prinseseră a mișuna în toate părțile.

De vr'o patru cinci zile, Gheorghe Gurulanju petrecea prin Sălcia, pentru a mai iscodi una alta, și în vremea rea nu mai sui la lovarășii săi, care din zi în zi păreau tot mai îngrijați, de soarta bătrânului. Când vremea se mai răzbună, abea atunci plecă îndărăt la al lui ducându-le vești liniștitoare. Falsina despre Adam Neamțu și oamenii lui străbătu până acolo în sat, oamenii însă nu erau așa îngrijați, căci nici nu aveau ce-și teme. Tot așa de liniștită era și văduva spăiei Belovici, dimpreună cu cele două fete ale ei.

Înserase de-abinele. De cu dimineața bătea vântul mare. Depart de după culmele ce se întindeau înspre rădări ca un zid, luna mare și rotundă se ridica pe bolta albastră a cerului potopind întinderile cu lumina-l argintie. Pe drumul de pe coasta „Arșiei” scoborau la vale mai multe umbre. Erau haiducii călări. Era o îndrăznelă cam prea mare din partea lor ca la nopți cu lună să meargă a călca. Nu se temeau

De astă dată erau hotărâți a călca pe văduva Belovici.

Se apropiară de sat. Câinii lătrau a pustiu. Ulițele erau deșarte. Nici o ființă omenească nu se vedea pe întinsul drumului, numai vuetul vântului ce se repeza de pe coasta dealului în vale, gema clătinând arborii din rădăcini și acurând acoperișele slabe, din toate încheeturile lor. Crengile arborilor se abăteau, se plecau în jos și se izbeau una de alta într-o frământare înfricoșată.

Haiducii se apropiară de curtea boeresel. Păzitorii de noapte nu erau numai vr'o doi câni, lărau înfricoși de zgomotul vântului. Un haiduc se urcă pe gard. Câinii îi simțiră și se năpădură asupra lui. El le aruncă două bucăți de mămăligă otrăvită. Câinii mănăcară, dar îndată li se înclășă gurile, iar în urmă se abăteau cuprinși de agărcile morții. Haiducii lăsară caii aloră și trecură, gardul dincolo. Încercară la o ușă. Era încuiată. Pușcă subită ea un par în formă de cumpănă și așezară de un capăt. Ușa fu scoasă din șașni și dată la o parte. Trecură printr'un coridor larg și de acolo prin mai multe odăi până deteră în odăea în carea dormea boeresea cu fetele. Acestea auzind zgomote neobișnuite săriră înspăimântate din somn. Încercară a șipa, dar când văzură fețele aspre și mai mult sălbătice ale haiducilor de apăsă le îngheță glasul în grumazi. Cu părul desprins ce le curgea în valuri pe umere în jos, cu peptuși și sânii goi, în bătaia razelor palide ale lumânărilor, păreau niște chipuri de marmură crescute pe jumătate din puful moale al patului.

— Boereselor nu vă spărați că nu are nimica să vi se întâmple. N'am venit să vă facem rău, am venit numai să ne dați bani și apoi ne vom duce în drumul nostru.

Bietele mueri își mai veniră în fire. Văzând că cu câtă blândețe le vorbește haiducii, mi prinaeră nișică inimă.

— Bani nu avem sărmănele de noi, căci suntem tare încurcate în datorii. Am ajuns pe mâna unor iidovi și tare ni-e teamă că o să ne perdem întreaga avere.

— Și să fie adevărat cele ce grăiți acuma?... Întrebă Adam Neamțu cu o față mirată.

Femeea începu să se jure și să se blestăme că numai

adevărul a grăit. Și scoțând ea un mânunchiu de chel le dete voe să caute.

Gheorghe Boeloc luă chelle și deschise cele două lăzi de bani. Și nu găsiră de căi ca un pumn de aur și unul de argint. Fără să se atingă de ei închiseră lăzile și văzând că acolo a nimerit-o rău, se pregăteau de plecare.

Aloră vântul vnea neîncetat. Căi haiducilor nu mai aveau liniște, unul necheza mereu. Iapanul Opreanu trezări din somn. I-se părea că s'ar auzi pași prin curte. Sări din pat și crepă ușa. Aloră în bătaia razelor de lună, vedea cum niște oameni strălâni se strecoreau pe subi pereți. Inima îi bătea cu putere și simți o slăbiciune în mâni și în picioare. Îmediat înțelese că ce se petrece. Când umbrele se apropiară de gard și Opreanu își aduse aminte de pușcă. Și-o luă de pe perete și-i cerceiă cocoșele. Haiducii începură a trece gardul. Vântul vnea neîncetat și trecea prin hornuri și prin pod acuturând cornii. Mai remase numai unul înapoi. Când dete și acesta a trece gardul, Opreanu puse pușca la ochi și trase. O detunătură izbucni în noapte amestecându-se cu zgomotul vijeliei. Câinii din vecinătate prinaeră a lătra și a urla a pustiu. Opreanu era agitat. Mână îi tremurase și gloanțele apucase în vânt. Haiducul trezări și dintr'o săritură și fu în vârful gardului. Opreanu însă nu-și perdu cumpătul, ci trase a doua oară. A doua detunătură infurie câinii și mai tare. De astădată însă gloanțul nimeri în haiduc și acesta se prăbuși în partea cealaltă a gardului ca o bucată de lemn, ca un corp neînsuflețit. Alte detunăături urmară. Haiducii se zăpăciră. Priviră la cel de jos și luară, îi acuturară, dar acesta nu se mișca. Mai încercară de câteva ori, dar părea un corp neînsuflețit. Îi crezură mort și lăsându-l jos încălecară și porniră într'un galop nebun. Un ropot de copite se amesteca cu urletul vijeliei și haiducii lungeau pe drumul întins fiind una cu valbura vijeliei.

Sătenii se treziră din somn și curseră la curte. Acolo au aflat de căi pe haiduc zăcând într'o baltă de sânge. Gloanțul îi nimerise în lopățișă dela umărul drept și pătrunse adânc până la plămâni. Bietul rănit își perduse conștiința și zăcea apa în nesimțire.

De sus din odaia ei scoborise boierasa și privind la ei începu a-i compătimi cu vorbe blânde:

— Păcat că l-ai puscat, căs oameni tare de omenie, afară de frică, nu ne-a făcut nici un rău.

XVI.

Haiducii, în marea zăpăceală a lor, nu șiau în care parte să apuce. O croieră așă în neșire peste coline și peste tufe până la „Crucen albă”. Acolo sus se opriră și își făceau socoteala, că în care parte să o croiască, către labuca, ori într'altă direcțiune?

Miezul nopții trecuse de mult. Vîjulia frământa arborii și vuetul ei se perdea departe în văi. Lună mare și rotundă sta în marginea orizontului gata să se cufunde în adâncimile tainice ale apusului. Departe spre răsărit de după o geană înfricoșată, de nor schintea luceafărul, iar cerul se aprindea tot mai mult de o rumenală trandafirie. Cărduri de cloare, duse de vânturi, zburau fără nici o jintă. Haiducii se opriră la răspăr și nu șiau în care parte să apuce. Un drum ducea către Coștel, altu către Sălcia, al treilea către labuca, iar celalalt către Vrani. Zorile prinseră a se revărsa și haiducii, ca nici când altă dată, se simțeau la strămtoare.

— Ce e de făcut acum? se întreabă căpitanul iar celalalt țovarăși îi priveau nedumeriți.

— Acuma am boga-to pe mănecă... grăi. Gheorghe Gorulanju. Așa la strămtoare ca acuma încă nu am fost. Alcea e rău; e loc deschis... Acuzi o să pornească oamenii pe drumuri și o să ne vadă...

— Pe dealul Vranului, asemenea e drum umblător și cu anevoe putem să ne ascundem... grăi un altul.

Din spre răsărit cerul tot mai mult se lumina și se aprindea ca de dogoarea unui foc, iar haiducii tot își mai frământau mintea că ce ar fi de făcut. Le era teamă ca să nu fie încunjurați deodată de toate părțile de pânduri.

— Stai, grăi acum căpitanul luminat de un gând minunat, nu ne rămâne altă de cât să ne imprăștem care pe unde putem și să ne apărăm capul. Care va putea, mergă pela vetrele lor, dar nimica să nu vă scape din gură. Dacă va și

ajunge vr'o unul pe mâinile stăpînirei să nu-și vîndă țovarăși, căci cu aceea tot nu va scăpa de pedeapsă.

Și se apucară haiducii de a împărți frățeste banii căți îi aveau asupra lor. Căpitanul nu luă nici un galben mai mult. Căi îi luară celalaltii haiduci și pe când o cloacăle vesteau răsăritul soarelui, haiducii se imprășiloră care încăt. Acolo nu remase de căi căpitanul și cu vechiul lui țovarăși cu Gheorghe Bosioc și cu Petru Gorulanju.

Depart pe întinsul drumului se zăriră niște drumeți. Cel trei, ca să nu fie zăriți, se traseră pe coasta de pe Dealul Vranului și se pierdură prin tufiș. Scoariră în urmă în vale, până în apropierea unui părau și acolo își găsiră o ascunzătoare. Era o pădurice de salci și răchită, înaintea căreia era o boltă plină cu apă. De acolo se vedea apa lucitoare ca o oglindă a Cărașului și se zărea până în Vrani. Se vedea și drumul de țară, care la o colitură se perdea între niște păcuri de sălcii de pe malurile Cărașului, iar unde și unde, din grămezile de verdeață, se vedea și apa lucitoare ca o oglindă.

Acolo remaseră cei trei haiduci vreme de câteva zile. Zilele și le petreceau privind pe întinsul drumului pe care se strecura lumea muncitoare, iar nopțile în țărâitul greierilor în lumina lunii și în scîlpirul aieilor. Broaștele de prin părau și băștile din apropiere, cu glasul lor sonor, cântau toată noaptea. Une-ori, pe când nu putea a-și închide ochii în nopțile cu lumină, atunci priveau pe întinsul câmpii ce se perdea departe în zarea întunecată. De câte ori nu se lumina îndepărtările câmpiei de focurile din căile de fân, ori în jirezile de pae puse din rădunare de solomocari.

Într'o dimineață privind ei iar așa pe întinsul drumului, deodată văzură că de pe podul Cărașului, de după colitura drumului, se ivi ceva negreșă. Erau mai mulți oameni îmbrăcați în port deosibil și unii în portul obicinuit al țărănilor din partea locului. De pe fulgerările de lumină ce se ivea între ei, se putea cunoaște că acei oameni purtau arme cu dănzii. Haiducii când îi văzură tresăriră.

— Știți cine sunt aceștia?... grăi Gheorghe Bosioc care fiind mai tânăr avea și ochii mai buni de căi țovarăși săi.

Să vedeți că aceștia sunt pândurii care au plecat în căutarea noastră. Sunt mulți, sunt peste treizeci.

Cel doi făcură și ei palma streșină deasupra ochilor, și priveau departe pe întinsul drumului. O frică le străbătu prin inimi și cu toții se pitiră în larbă și de acolo ne-mai făcând nici o mișcare, priveau la pânduri care înaintau pe drum într'un nor de pulbere. Patru dintre pânduri se răslețiră și porniră pe o poteacă ca să caute prin câmpi și prin porumbiști cu gândul că poate vor nimeri peste vr'unul dintre haiduci. Acești patru ajunseră până la râu, trecură apa și în urmă pe o poteacă abea zărită de ierburi, voiau să o crolască de-a dreptul peste dealul Vranului. Ajunseră până înaintea bălții. Cu ceata cealaltă înainta pe drum ca și când ar fi știut locul unde erau ascunși. Haiducii când îi văzură pe cei patru pânduri în fața lor încremințară, inimile prinse a le bate cu putere și toți trei puse puștile la ochi de a trage numai. Nici nu se clin-teau și părea că nici nu respiră. Pândurii fără a zări ceva prin dealimea frunzișului, stătură o leacă pe gânduri și în urmă o crolară întraltă parte. Haiducii se mai liniștiră. Nu le era lor de cei patru, pe care ușor i-ar fi repus, ci le era de corpul cetel de pânduri.

În ziua următoare mâncarea li se afârși. Numai aveau nici un codru de pâine. Foamea începuse să chinui. O amăgără numai cu câteva mure ce se aflau pe lângă apă, dar zadarnic căci mesele le ghiorăiau mai tare și infuriate. Să leasă de acolo și să se ducă unul în sat după merinde nu îndrăzneau; căci știau că acela va fi copilul morții.

Un copilăndru de vr'o patrușprezece ani, Nicolae Pascu își păștea vitele pe livezile din apropierea apei. Adam Neamțu privi în sus și în jos și nevăzând pe nimeni prin apropiere eși în marginea râului și chemă pe băcat la dansul, îi întrebă cum îl cheamă și apoi îi zise.

— Măi copile, dacă vorești să fii om bun și cu stare bună în viața ta, mergi în sat și ne adă mâncare. Auzi numai să nu spui nimănui nimic, și nimic... ai auzit?... și cu aceasta căpitanul scoase din chimir un ban de argint și-l puse în mână.

Nicolae Pascu merse așa la teișou și-i spuse. Aceștia îi luă în palni și în pumni.

— Așa nemernicule, acum și-al lăsa vitele și te-ai oriăci cu puștii?... Vrei să mă duci și pe mine pândurii legați?... Și dai și dai cu palma, cu pumnul peste obraze peste cap în spate, cum îi venea bine și unde îi venea la îndărmână. Bietul Nicolae băut rău fugi îndărăt la vitele sale.

Văzând haiducul proștia copilului, îi lăsară în treaba lui și chemară un mărcinean pe un oare-care Lazăr Ciuta care tocmai atunci trecea pe o poteacă peste livezi. Omul aiași o clipă pe gânduri și în urmă să întoarse ocaș și peste câțiva vreme sosi la haiduci încărcat de merinde.

Haiducii îi primiră ca pe un om căzut din cer. Îi umplură poala cu galbeni și în urmă îi zise.

— Măi Lazăre, când vei avea nevoie de bani, mergi în Câmpu alb de lângă Vărădie și cauiă sub crucea de peatră, că ce vei găsi acolo de mare folos îți va fi.

XVII.

Pândurii care staționau prin Răcășdie și prin Oravița cum prinseseră de veste, că haiducii au călcat pe văduva Belovici și că unul a căzut nimerit de logofătul Oprean, se și adunară cu toții formând o ceată puternică de pânduri în frunte cu cei doi omogi cu Bojancă și cu Bordan. Plecară dar în căutarea lor. În Sălcia traseră mai întâi la curtea boeresei unde: dăteră de haiducul cel rănit, care se svârcolea între cele mai mari chinuri. Gionțul îi intrase adânc în umăr și-l așpă viața în celinel.

Omogii îi încunjură pe muribund și începură să-l descoase cu fel de fel de întrebări. Haiducul se cam îndărămlcea cu răspunsul. Atunci îi împungeau în pept, ori prin picioare cu câte un acuzi de sable. Bietul om răbda durerile căne cănește. De la o vreme se și cugeta, că de ce să nu apună locul, unde se ascundeau mai nălnite tovarășii săi, căci știa ei că ei tot nu se vor mai afla în acel loc.

— Măi oameni, le grăi ei cu un glas oboșit, nu mă mai chinuți, că îmi ajunge de dracul, ci mergeți sus și căutați

Într-o vale de sub Dealul negru, că acolo ve-ți afla cuibul haiducilor.

Pândurii plecară, iară blenul haiduc, peste o zi își și dăte duiul între cele mai crâncere dureri.

Pândurii cutureară vre-o două trei zile toți codrii Sălciei. Dăteră și peste cuibul haiducilor, peste cele două colibe de frunze, dar haiduc ca în palmă, par'că i-ar fi înghițit pământul. Și au căutat ei în sus și în jos, dar pace, căci nu dăteră peste suflet de om. Se luară atunci după urmele de copită de cal, ce ducea pe coasta pădurii, când ajunseră însă în drum acolo le perdură și numai știau în care parte să apuce.

Așa dar au bătut ei codrii și dealurile Sălciei în lung și în lat fără nici un rezultat. Nu erau haiducii și pace și nu știau că ce s'a făcut cu ei. Câte odată se apropiau tare de locul celor trei fugăriți unde erau așteptați cu guri de puși și de platoale, dar se întorceau înapoi, ca împinși de o putere supra omenească.

Lumea ferbea neliniștită, ca să aște că ce se va întâmpla cu haiducii care i băgase în apaimă pe toți bogatanii și de care se temea într-o satul acela. Nicolae Pascu povestește patima fiului său unor cunoscuți, iar aceștia alior cunoscuți și tot așa mai departe până ce vestea că haiducii sunt ascunși în niște răchită din apropiere, o știe toți locuitorii Vranului. Nimenea nu îndrăzne să crâcnească ceva contra lor, căci se temeau de urgia haiducească, să nu le cadă asupra capului.

Prin ... din apropierea Cărașului o văduvă tânără căreia de curând îi murise bărbatul își păstrea oile și niște mel și privea îngândurată în undele limpezi ale râului ce se împingeau una pe alta în tr'un șopot domol. Gândurile ei zburau de parte la cel viu. De cel repocat și așa nu-i cam fusese ei drag în viață, așa acuma nu mai avea motiv, ca să-l lăsească. Și gândind ea așa, dacă ar da Dumnezeu să dea peste un bărbat care să-i placă, căci deloc ar arunca veșmintele cernite cât colo.

Odată trecură niște pânduri tocmai peste livezi. Un pândur originar din Nicolina se abătu din calea lui și prinse vorbă cu tânăra văduvă. Cu cât vorbeau mai mult cu atât și sufletele li se apropiau

mai tare unul de altul. Se mai întâlneau și a doua zi ei și începură a-și face ochi dulci unul altuia și așa mereu până ce se legase între dânsii o dragoste înlocată. Pândurul venia des pela dânsa și-și petrecea nopțile tot cu dânsa acas. Odată începu a-i istoria că ce se vorbește prin sat despre Adam Neamțu și tovarășii săi, că ar fi ascunși prin răchită și bălăritile de la marginea culmei Vestea aceea pândurul o și dădă omogilor. Aceștia nu grăiră nimănuil nimica despre cele auzite ci îndată dăteră poruncă, că toți pândurii să se adune în Sălcia.

În dimineața următoare cu toți înarmați până în dinți sub conducerea celor doi omogi, porniră unii pela „Crucea albă” alții iarăși pe drumul Vranului în căutarea haiducilor. Aveau de gând a încunjura „Dealul Vranului”. Multora dintre ei le bătea inima de frică, căci ori și cum, dar tare își temeau de lor soarele ce se ridicau domul de după culmile rășariiului și își răstrângea razele în picăturile de rouă de pe firicelele de iarbă. Câteva păsări clipiau pe ramurile sălcilor, iară pe luncă ciocăritile se ridicau în văzduhul limpede, umplându-l de tonurile vesele, în vreme ce doi cocosturci se rîlicau pe densupra cu aripele și picioarele întinse.

Haiducii ca de obicei se sculară în crepusculul zilei, tocmai le era merindea pe stăpâne și așteptau pe Lazăr Ciuta să le aducă. Un zgomot surd, un zăngănit ca un freamăt neobișnuit, ca și când s'ar auzi frământările unei vijelii îndepărtate se auzi și neliniști pe cei trei lugari. Gheorghe Bosloc ascultă o clipă în urmă se tărăi încetine! până sus pe muchia colinei. Se văzură încunjurați de pânduri. Grabnic își trase capul în tufă în urmă porni de-a toriga pe coasta dealului în vale. Pândurii cu toate că erau în o depărtare blîndă de dânsii, totuși îi observară. O goană nehnă se începu atunci în urma haiducilor. Gheorghe Bosloc cu Adam Neamțu și cu Gheorghe Gorulanțu își luară armele cu dânsii și o porniră într-o fugă pe marginea colinei în jos. În urma lor pe coasta dealului se auzia un zgomot surd de pași repezi și de zăngănit de arme.

— Țineți-l mădă!... Nu lăsa-ți mădă!... Puneți mână pe el mădă! se auzeau șpele din peplurile poterașilor, iară hai-

ducii fugiau în ruptul capului dinaintea valului turbat de oameni, care-i urmăreau din aproape. Din când în când se auziau și descărcături de arme, iar gloanțele le querau pe la urechii.

Haiducii fugiau desnădăiduși. Lăsară drumul latina și o crolă la dreapta pe coasta dealului în sus. Trecură culmea, în urmă se înfundară în valea Coștelului. Poterași încă erau în urma lor și erau mulți. Îndată încunjurară valea ca într'un cerc de fer și așa înaintau apropiindu-se tot mai mult în spre cei trei haiduci.

Jos în marginea păraului haiducii se opriră o leacă și nu șiau în care parte să o crolască. Abia mai găfăeau de oboacă lărdă audorile li se scurgeau pârâșe pe fețele lor asprite. Văzând că cu fuga nu au cap de a scăpa, se hotărâră de a se apăra cu arma. Se postară deci cu armele în mână, de a trage în acela care ar îndrăzni să se apropie de dănași. Sgomorul poterașilor, care se apropia de ei, se auzia tot mai tare tot mai deslușit.

— De acum cu noi s'a mântuit, grăi Adam Neamța cu o odăncă măhnire în glas, în zădar ne mai opunem cu arma căci de scăpat tot nu mai scăpăm.

Poterași să iviră. Otnogul Bordan păși înaintea lor și le grăi:

— Adame în numele legii îți zic să te predai!

Oheorghe Gorulanju și cu Bosloc puseră armele la ochi gata să tragă în omogi. Căpitanul însă îi opri.

— Noi și așa suntem perduți, pentru noi nu mai este mântuire... De ce dar acum la sfârșitul haiduciei noastre să văream aște omenesc, dacă aiăa amar de vreme pu am clinii pâr din capul oimănu?...

Haiducii aruncară armele și fără cea mai mică rezistență se predară.

Pândurii îi luară atunci și legându-i fedeleș, îi transportară în temnițele Vârșeiului.

XVIII.

De când haiducii fură prinși și aruncați în temnițele Vârșeiului și lumea începu a se mai liniști, lărdă boerli să mai, resuflă mai ușurați, ca și când li s'ar fi luat o peatră grea,

greă de pe pept. De mulți purtau ei teamă de haiduci, dar tot odată le purtau și sămbetele. Așa au așteptat ei numai ca să fie odată prins haiducul, încolo lasă pe mâinile lor, căci șiau ei cum să tragă treburile și cum să le tocmească, ca haiducul să nu se mai bucure în viața de lumină și razele soarelui.

Celalalți tovarăși ai lor se împrăștară norocoși pe la vetrele lor și au scăpat cu toți telerii. Flește-care s'a apucă din nou de gospodăriile lor și duceau o viață liniștită.

Numerai cei trei, aruncați flește-care în celu'ă seprăată cu lanje grele atârinate de picioare, ședau pe un mănunchiu de poe de jumătate putrede și priveau la ferestra de deasupra capului cu zăbrele groase de fer, pe unde pămundeă înăuntru o leacă de lumină și care zadornic se lupta de a împrăștia întunerecul înfloritor. Șădeau ei și priveau spre cerul cel îndepărtat și medita asupra vieții lor. Șiau acum că de aci nu va mai fi scăpare. „Poate așa ni e scrisă, ca acum să perim“, își ziceau ei în sine. Și nu se revoltau și nici pe Dumnezeu nu-l acuzau de soarta lor, ci așteptau liniștiți ca toate să se sfârșiască odată.

Trecură câteva săptămâni dela înțemnițarea lor într'o dimineată se treziră că vin pândurii înarmați și ridicându-i din înmurecul și aerul mușegăli, îi duseră într'o sală mare carea era țîșită de lume. La o masă verde erau mai mulți domni, iar de altă parte stăteau spăliile pe care i-a jefuit. Era ziua judecării. Ei erau înconjurați de toate părțile de pânduri și soldați înarmați până în dinți. Lanje grele le atârna de brațe și de picioare și la flește-care paș zădărau înfloritor. Se așezară pe banca acuzaților. Judecătorii după o ascultare de câteva ore a acuzaților a mărturiilor, a spăliilor, aduseră sentința, că toți trei sunt condamnați la moarte prin șireang. Un fior lugubru pătrunse prin toți cei de față. Haiducii se priviră duios unii pe alții, în urmă oțară lin. Din rudeniile lor nimenea nu era de față.

Președintele se aculă în picioare când aduse la cunoștință sentința, deosemena se aculară și haiducii, lărdă la sfârșit le grăi:

— Mai aveți dreptul de a cere grațierea dela M. S. Regele.

— La ce folos ne mai trebuie și grațierea. Împăratul e prea departe... grăi Adam Neamța cu glas emoționat.

În ştirile spărilor se produse o mişcare, când auziră de grajare. Ei totuşi nu se simţeau pe deplin liniştiţi până nu vor vedea pe haiduci în furci.

Dăndurii îi luară atunci pe cei trei nenorociţi şi-i conduse iarăşi îndărăt în celulele lor. Ori şi cât de mult ar fi arătat, şi o iărle de suflet şi o nepăsare faţă de moartea care îi aştepta, totuşi erau abătuşi. Prin minte gândul de a scăpa din înfricoşat temniţă, li-se ivesc ca o licărire alabă de lumină palidă, care îndată dispărea, ca să nu se mai ivească. Simţeau ei, că altă scăpare pentru dănaşi nu este cu putinţă, de cât moartea.

Spăliile însă se puseră pe muncă şi începură a da zor lucrurilor. Şi tot se temeau că haiducii vor scăpa teferi. Şi după cum în vremea aceea vorbele celor aveau şi a celor care erau puşi pe o treaptă mai sus de cât a muritorilor de rând, trăgeau mulţi în cumpănă, după o trăgăneală de o lună, totuşi trebuia să cedeze stăruinţelor. Răspunsul, la recuzatul înalţat împăratului, nu mai sosia.

— Trebuie spânzuraţi cât mai grabnic, prea mulţi aşteptăm, vorbea Rieger, care nu punea să-i lerte pe haiduci odată cu capul. Trebuie spânzuraţi... eu le voi bea paharul vinovăţiei. Şi dacă vor fi nevinovaţi, sângele lor cadă asupra mea şi asupra urmaşilor mei.

Judecătorii trebuia deci să hotărască ziua în care avea să se execute sentinţa.

Deci ziua spânzurării fu hotărâtă şi locul căutat.

Ca o zi înainte de ziua spânzurării chelle temnicerilor, prinseseră a suna în broasca ruginită a uşilor grele, care se mişcau greoaşe în şifni, era temnicerul dimpreună cu preotul Vlădăreţu Bala, care cu patrachirul, evangelia, crucea şi cu Sf. Iaină la dânsul, venea să împărtăşească pe haiduci, ca să-i împace cu Dumnezeu, aşa, ca trecerea pe lumea cealaltă să le fie mai uşoară. Intră mai înainte la Gheorghe Bosloc. Acesta îl privi pe preot cu nişte ochi mari. Preotul păşi spre dânsul şi începu să-i vorbească cu glas domol. Îi lăsa inima zicându-i:

— Fiule, de moarte să nu-ţi fie teamă, când mori ca creştin şi împărtăşit cu Sf. Iaină. Mântuitorul Hristos iară s'a suit pe cruce pentru a lăsa lumea de păcate.

O înfloare sinistră străbătu atunci prin temniţa îngustă, care îl făcu pe haiduc să se culcure în întreaga lui fiinţă. În viaţa lui cea abuciumată, de multe şi-a adus aminte, de Dumnezeu însă niciodată. Prinse crucea cu amândouă mâinile şi o sărută în vreme ce ochii i-se umeziră de lacrimi fierbinţi, de lacrimile pocăinţii. Preotul îi spovedi şi în urmă îi împărtăşi cu Sf. Iaină a cuminăturii. O povară parcă îi se luase atunci de pe pept şi părea că e altul, înprileţit fiind acum cu ideea morţii.

De acolo preotul trecu în temniţa lui Gheorghe Gorulanju. Aceasta când îi văzu pe preot îl grăi.

— Ai venit părinte?... Las că e bine, Vezi aş zice să şezi, dar uită păcatele mele, că nu ai unde.

Preotul se apropie de dânsul. Privi la faţa lui bărbosă înăspriată şi îi grăi:

— Ei bine măi Gheorghe, dacă te gândeşti, nu-ţi pare rău de viaţa ta ce-ai dus-o până acum?...

— Mie să-mi pară rău?... Dar cum Doamne să-mi pară rău, când am iubit codrul mai mult de cât sufletul din mine? Ce m'aşi fi făcut eu fără viaţa de haiduc? Zău fără de ea de mult m'aşi fi urvit.

Preotul îl luă mai pe din departe vorbindu-i de Dumnezeu, de rai, voia să-l încuraja ca să nu-i fie teamă de moarte, dar haiducul deodată îi tăie vorba.

— Auzi părinte, io m'a bătrân acum, io mi-am trăit traiul şi mi-am mâncat mălaiul. Haida fă-ţi datoria.

Şi preotul spovedindu-i şi pe dânsul îi împărtăşi cu Sf. Iaină a cuminăturii.

Din celula aceasta merse preotul mai departe în tainiţă unde îşi petrecea vremea, veşitul căpitan Adam Neamju. Zăvoarele de pe uşa puternică căzură şi cei doi pătrunseră înăuntrul. Căpitanul încătuşat în lanţele groase şedea jos pe mănunchiul de pae putreze, cu capul răzimat în palme şi petrecea cu gândul viaţa lui zbuciumată. Aşa mai târziu după ce auzi vorbă în apropierea lui, îşi ridică capul şi năvăli pe preot şi pe temnicer. Preotul, văzându-i faţa cea înăspriată, săpată parcă într-o bucată de granit, se înfloare.

Căpitanul înțelese, că al cătelea ceas sună, vedea acum că s'a apropiat începutul sfârșitului. Simțea ca și cum ceva s'ar fi prăbușit întrânsul; erau nădejdiile acelea care susține viața în omenime. Începu vorbă cu preotul. Alături de zid era o lavijă.

— Trece părinte și pezi...

Preotul se așeză așoa și făcu.

Al venit cu sfintele taine, ca să mă dealegi de greșalele lumesci?... Bine ai făcut, de și poate că păcatele mele nu vor fi fiind așa de grele, după cum mi le-a socotit domnul pământesc, totuși e bine, ca omul să fie grijit mai mult de a apuca pe drumul veciniei.

Tăcu. O liniște ciudată, grea, ce apăsa ca plumbul se lăsa în taină.

Dă, poate așa și-a fost scris... Încercă preotul a vorbi...

— Nu părinte, îi tăie căpitanul vorba, omul își croaște singur uraltă. Am dus viață de haiduc și nu-mi pare rău. Nu am putut face nimănu, totuși înă am făcut într-o căruță, ca bietul țaran alăcu să răsuflă și el o leacă mai slobod. De mâine însă, se va împrăști cu mine. Îmi pare rău de viață și nu-mi pare rău.

Și căpitanul remase cu privirile pironite într-un unghi în tunecat. Preotul privea la dânsul. În ușa teninței stătea pândurul cu chelle și cu arma în mână. Mânunchiul de lumină ce strălăcea pe fereastra cu grilajurile groase de fier, le da înălțarea unor statue de piatră, aruncate într-o peșteră seculară.

— Heide părinte, fă-ți datoria, grăi haiducul de la o vreme, cu glas domol.

Preotul se apropie de dânsul, îi puse crucea în mână și patrahirul pe cap și-i ceti o rugăciune. În urmă îi spovedi și-i cuminică.

— Ascultă părinte, îi grăi Adam Neamțu la sfârșit, ai spovedit și împărtășit și pe celalaltă tovarăși ai mei?

— Spovedit.

— Așa, bine. Atunci ca răsplata a dumitale, vei merge în „Câmpul alb” de lângă Vărădie și acolo dela crucea de piatră spre rădărit vei vedea doi băgrini, sapă deci la rădăcina celui din dreapta și ce vei afla acolo fie ai sfintei tale. Și încă ceva părinte, ostănește-te puțin și mergi de mângâie pe

ai mei de acasă și mergi și în Răcășdie la preoteasa Floarea și spune-i sănătate și voce bună și că pe mine nu au să mă mai vadă mai mult.

Cuvintele din urmă îi se înecară în grumazi și abea le mai putu rosti. Cu toate că arăta a fi nepăsător totuși un val de tristețe îi încunjură inima. Din nou căzu pe gânduri îngropându-și fața în palme. Preotul se retrase încetinel, lără temerierul zăvoi din nou ușile după dânsul.

XIX.

Era o zi frumoasă de toamnă. Cerul era curat și limpede. Prin văzduhul căldicel pluteau fire de palangeni. Luncile erau dezarte. Soarele apăsca spre marginea orizontului strălucia ca și altă dată dar fără putere. Nu mai era soarele de peste vară ci se schimbaseră, era un soare cu dinți. Pe întinsul câmpiei galbenă ruginită, unde și unde se vedeau pete negre, erau dumbrăvile ciungărite și despolate de pozoaba lor de peste vară. Cărduri de cioare se purtau în vârtejuri și croncăneau sinistru prin văzduh.

Vestea despre spânzurarea lui Adam Neamțu și a celor doi tovarăși ai săi străbătu în Vârșej și în scurtă vreme făcu ocolul și prin satele din împrejurime. Lume multă curgea în dimineața aceea pe cele trei drumuri ce veniau de către Vârșej, de către Coștei și de către Iabuca și se întâlneau în Valea Guzainei, unde stăteau ridicate trei furci și-și așteptau oaspeții. Toți veniau împinși de curiozitate de a vedea pe înfricoșatul haiduc, pe care și-l închipuiau groaznic de tot.

Din spre Vârșej, pe drumul întins și neted sosi o trăsură trasă de doi fugari sălbatici. Acolo erau cei doi călăi care aveau să trimită pe haiduci cu ajutorul streangului, pe lumea cealaltă. Erau niște oameni îmbrăcați în vestimente de purpură și aveau niște fețe care deșteptau numai fiori de ospăț în privitori.

Nu peste mult sosi o altă trăsură al cărei cai înaltau la pas. În trăsură ședea triști și abătuți cei trei volnici, de brațele și picioarele cărora atârnavă lanțe grele. Fețele lor cu bărbile aspre încălcite, le erau palide. Privirile și le jineau așintite în pământ. Drumul lor era groaznic, era cel din urmă drum pe

care mai aveau să-i facă. În jurul trăsorei pândurii, pe a căror armă se reaştrângeau razele soarelui în fulgerări scurte, păştau voloşti, plini de bucurie, că au să sfârşească odată cu acela ce le-a răpit odihna vreme îndelungată.

Soarele cu razele sale călduţe îi mângăea pe haiduci. După atâta vreme îndelungată, îngropaji în întunerecul temulilor, abea acum li-s'a harăzit o leacă de a se scălda în splendoarea razelor lui, căci de aci înainte ei nu se vor mai putea bucura de mândria lui fiind una cu pământul. Trăsura înainta încetinel. Lumea se da sfioasă în lături şi se întreba neliniştită :

— Care-i Adam Neamju ? ...

Atunci căpitanul se ridică în picioare şi le grăi :

— Dragilor, io sunt Adam Neamju şi să nu mă credeţi niţ de grozav ... dar aşa e, că noaptea întotdeauna e fricoasă.

Trăsura înainta mereu, iară mîile de priviri erau aşintite spre dănaşii. Haiducii ţineau capetele plecate în jos, iară gândul lor era dus departe în trecutul vieţii lor. Îşi retrăiau cele mai însemnate clipe din viaţă. Alături de dănaşii stătea preotul şi cu cuvinte blânde căuta să-i îmbărbăteze.

Cele trei spânzurători erau pregătite, iară alături de dănaşele călăii îşi aşteptau victimele. Funiile atârnav în jos în formă de laj gata de a se înfăşura după grumazul osândiţilor. Carul haiducilor ajunsese. Pândurii trase un cordon în jurul furcilor, aşa ca mulţimea să nu se poată apropia. Numai de o parte lângă furci era o masă, în jurul căreia era o mulţime de domni. Acolo erau judecătorii, boerii cei jefuiţi, între care era şi spăla Rieger. Cel trei condamnaţi fură aduşi înaintea mesei. Acolo li-se mai celi odată veninţa. Haiducii ascultau nemişcaţi şi păreau nişte statue crescute din piatră. El mai declară odată de vinovaţi.

— Da, sunt vinovaţi şi eu voi răspunde înaintea lui Dumnezeu de vinovăţia lor. Dacă ei sunt nevinovaţi, atunci cadă asupra capului meu toate nenorocirile din lume. Să se spânzure dar ei, căci iată eu le beau paharul ! ...

Şi spăla Rieger prinse dar paharul osândiţilor, îl ducea la gură şi-i deşartă până în fund. Un freamăt neobişnuit se produse atunci în mulţime. Multora le părea rău de haiduci şi ar li vrut ei să-i scape de la moarte, dar se simţeau prea

slabi, prea nepuţinători faţă de autorităţi. Se alinjeau slabi, pentru că nu-şi puteau da seama de forţele cele mari ce zăceau întrânsii.

Călăii scoborîră atunci de pe pod, desfăcură lanţele groase de pe osândiţi, le legă mîile la spate numai cu câte o funie şi în urină îl conduse sus pe pod. Mulţimea murmura neliniştită. Glasuri de compătimire se ridicau din golimozul surd şi năbuşit. Cel mai bătrân dintre călăii îl luă atunci pe Gheorghe Bosioc şi-i zise că dacă mai are ceva de spus mulţimei să spună că acuma l-a ajuns clipele cele mai din urmă. Haiducul tăcu, nu avea nimica de zis. I-se legară atunci ochii şi-l puseră pe un scaunel micuţ şi-l aşezară laşul după grumaz. Îl lăpădară atunci legătura de la ochi, avărliră scaunul de sub picioare în vreme ce celălalt călău trăgea de funie. Preotul şedea lângă dănaşii şi cetea rugăciuni dintr-o bucovnă veche. O clipă numai şi ochii bietului Gheorghe Bosioc se înholbară şi intraseră cu albul în sus, faţa îi învinăşii, iară limba îi ieşi afară strânică. Câteva clipe numai şi bietul Gheorghe se avărlă. Călăul îl acoperi atunci faţa cu marama albă.

Cel doi haiduci priveau la soarta tovarăşului şi se cutremurau din întreaga lor fiinţă.

După Bosioc, urmă Gheorghe Goruianju. Acesta încă nu avea nimica de spus mulţimei şi se sfârşi întocmai ca tovarăşul său. În vreme ce preotul tot cetea din cartea lui groasă cu filele pătate de ceară.

În sfârşit urmă şi râudul căpitanului. Cu toate că se îngrozise de tristul sfârşit al tovarăşilor săi, totuşi îşi păstră sângele rece.

— Oameni buni grăi atunci Adam Neamju cu glas emoţional, dacă o fi vr'unui din părţile Orăvişei între voi, mergea în peştera Simionului şi acolo înlăuntru după ce au trecut peste izvoarele de apă, să caute sub leapedea de piatră, mai mergea în Brădet şi să sape la rădăcina bradului ars, asemenea să sape la rădăcina frasinului şi alor doi brazi gemeni de pe drumul Staierului şi, să mai caute şi în peştera din „Baba Stana“, că ce va găsi în aceastea locuri de mare folos le va prinde şi îşi poate ferici, toate rudeniile sale.

Cu acestea căpitanul sfârși și întorcându-se de bună voie se așază pe scaunul de sub spânzurătoare. Călăii lucrau repede. În câteva clipe îi legară ochii, îi puseră lașul la grumaz și în sfârși cu fața învineșită, ochii înholbași și limba acoasă atârna în văzduh. Și așa se sfârși și vestitul haiduc Adam Neamju.

S'au săvârși acea care a îngrozit un colț de țară. Poporul adunat privea înfiorat și murmură neliniștit. Boerii rideau veseli, că s'au scăpat de acela care le-a răpit liniștea nopților.

Cerul era senin și limpede. Soarele de toamnă își trimitea razele pline de mângâieri asupra celor trei cadavre ne'năuflete, ce atârneau în văzduh.

* * *

În zilele următoare a venit scrisoare dela împăratul ca Adam Neamju dimpreună cu tovarășii săi să nu fie spânzurați, ci să fie trimiși la Viena să-l vadă, pentru-că de haiduci marturimioși, care să iăfuească fără să omoare încă nu s'a mai auzit până atunci.

Era însă . . . prea târziu.

— Sfârșit. —